

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Β'

ΑΡ. 2 26

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΥΘΑΓΟΡΑ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ: 'Αφιέρωμα—Χίμαιρα (ποίημα).
ΞΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ: Μάτια (ποίημα).
ΛΕΥΤΕΡΗ ΜΗΛΙΩΤΗ: 'Αν άκούαν τού πρωτόπαπα!... (διήγημα).
ΚΛΕΑΝΘΗ Π. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ: Τά Κύπρια 'Επη (μελέτη).
ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Τραγουδι στή Μάρω (ποίημα).
Θ. ΠΕΤΡΗ: Τραγουδάκια (ποίημα).
ΜΑΝΟΥ ΚΡΑΛΗ: 'Εστρωσα τήν ψυχή μου... (ποίημα).
ΑΝΤ. ΚΛΟΚΚΑΡΗ: Γεωργικές παροιμίες (λαογρ. μελέτη).
ΠΑΥΛΟΥ ΒΙΝΙΟΛΑ: 'Αλυσσιδες (διήγημα).

ΚΩΣΤΑ ΚΑΜΠΗΤΗ: 'Αγρυπνώντας πάνω σέ μιá σελίδα τού Εύαγγελίου (διήγημα).
Ε. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗ: Νοέμβριος—Δυό 'Ιστορικές κατάρες—έρμηνεία μιáς παροιμίας (λαογρ. μελέτη).
Κ. ΠΗΛΑΒΑΚΗ: 'Ιστορίες τούς Τύλληρους (λαογραφία).
ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ και Δ. ΣΚΕΤΤΟΥ: Ezra Pound και T.S. Eliot (σημειώματα).
EZRA POUND: Δώρα—'Ο έρχομός τού πολέμου: 'Ακταίων, 'Ενα κορίτσι (ποίημα, 'Ελλ. απόδοση 'Αντ. 'Ιντιάνου).
T. S. ELIOT: Τό ταξίδι τών Μάγων (ποίημα, 'Ελλ. απόδοση 'Αντ. 'Ιντιάνου), Κούφιοι 'Ανθρωποι (ποίημα, 'Ελλ. απόδοση Δ. ΣΚΕΤΤΟΥ).

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

ΝΟΕΒΡΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεχνικός Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ
Υπεύθυνος Ίδιοχρήτης: Α. Μ. ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ
Οικονομικός Διαχειριστής: Γ. Ε. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Συνδρομή για ένα χρόνο έσωτερικού 6 σελνια.
» » » » έξωτερικού 8 »

ΓΡΑΦΕΙΟ: 'Οδός Ούζουνιάν

Τυπογραφείο: "ΝΕΟΣ Κόσμος,, Θωμά Γ. Κυριακίδη.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ; ΜΗΤΣΟΥ ΜΑΡΑΓΚΟΥ: «'Ο άταφος νεκρός». — Ν. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗ: «Κυπριακή 'Αγιολογία». — Ξ. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗ: «Μιά διασάφηση». — ΜΙΧΑΗΛ ΚΥΚΚΩΤΗ: «Γιά τή 'Συτζιά'». — Κριτική: Κ. ΠΡΟΥΣΗ: Λοϊζου Φιλίππου: «'Η 'Ιερά Μονή Χρυσορρογιατίσης υπό 'Ιερώνυμου Κ. Περισιάνη κτλ.». — ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ: «Μαριάμπας». — ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: «Γεωργίου Ι. Σπανοπούλου, Ιατρού: 'Η λαϊκή ιατρική έν Κύπρω». — ΡΗΓΑ ΓΚΟΛΦΗ: «Φαντασία και Ποίηση». — Κ. ΠΡΟΥΣΗ: «'Ολυμπίας 'Αλ. Δρακοπούλου: Γραμμές από τήν άβυσσο». — ΒΑΣ. Σ. ΔΕΔΟΥΣΗ: «'Ο Μαρίνης ό Μπούκας». — Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: «Γράμματα από τήν 'Αθήνα». — Τύπος. — Νέα Βιβλία. — Ειδήσεις. — Άλληλογραφία.

ΣΥΝΤΟΜΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΟΝΕΙΡΩΝ ΗΣΚΙΟΙ

ή νέα Ποιητική Συλλογή του

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Β'
ΑΡ. 26

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ).

ΝΟΕΒΡΗΣ, 1935.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Ἔλα....κι ὁ κρύφιος πόθος σου μὲ λιώνει ὦρα τὴν ὦρα,
Στὶς λίμνες τῶν βηρυλινῶν σου ἀπόψε πνίγομαι ματιῶν.
Κ' ἔμοιασαν τὰ τραγούδια μου τὰ μυρολόγια τῶν ἰτιῶν
ποῦ τίς κτυπάει μιὰ μπόρα.....

Ἔλα....τὸ ρόδο τῶν χειλιῶν τὸ ἐξαίσιο θὰ μαδήσει
Νάξερες πιὸ γλυκύτατο θερμο σου ἐκράτησα φιλι....
Μὰ ὦ μὴν ἀργεῖς, τρέμει ἡ καρδιά σὰν ἄτολμο μικρὸ πουλί,
Κ' ἥλιος χλωμὸς πιά ἡ νιότη μου κυλάει κατὰ τὴ δύση.

Ἔλα....πολὺ ἐλαχτάρησα στὸ ὠραῖο κορμὶ σου μιὰ βραδυά,
—Λύκηθο ἀρχαία ἀπὸ ἄξιο τεχνίτη καμωμένη—
Τὰ μύρα ὄλου τοῦ πάθους μου νὰ σπαταλήσω ἀπ' τὴν καρδιά,
Μ' ὅ,τι ἀκριβὸ μου μένει.....

ΧΙΜΑΙΡΑ

Χλωμό πίσω απ' τόν πλάτανο τὸ Ἀβγουστιανὸ Φεγγάρι
 Καί μεῖς σὰ δυὸ σκιές,
 Νὰ πίνωμε τὴ θλίψη του, τὴ μυστικὴ του χάρη,
 Μὲ τῶν ὀλάσπρων γιασεμιῶν τὶς ἔβωδιές.

Κ' ἦταν μιὰ νύχτα ὑπέροχη· θυμᾶμαι εἶχα φιλήσει
 τὰ καστανὰ σου τὰ μαλλιά
 Κι ἄγριο μελίτσι, οἱ πόθοι μου, χυμοῦσε βιαστικά
 Τὴ γύρη ἀπὸ τὰ βρῶ, νωπὸ σου χεῖλι, νὰ τρυγήσει....

Κ' ἡ ἄσπρη σου ἀγαλμάτινη τυραννικὴ ὀμορφιά
 Νὰ μὲ κοιτάζει....
 μὲ παγερὸτὴ ἀδιάφορη, καὶ τὸ αἷμα ἀπ' τὴν καρδιά
 Μαρτυρικά, μαρτυρικά ν' ἀργοσταλάζει....

Χλωμό πίσω απ' τόν πλάτανο σὰν τότε τὸ Φεγγάρι
 Καί μεῖς σκιῶν σκιές,
 Νὰ πίνωμε τὴ θλίψη μας, τὴ θλίψη ποὺ ἔχει πάρει
 Καὶ τῶν ὀλάσπρων γιασεμιῶν τὶς ἔβωδιές....

Ἀθήνα 1935.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ.

ΜΑΤΙΑ

Μιά λίμνη τὰ δυὸ μάτια τὰ γλαρά,
τὰ μάτια σου πού ἡ νειότη μου ὄνειρεύτη.
Εὐτυχισμένος πού ἤυρε τὴ χαρὰ
στῆς λίμνης τὸν καθρέφτη.

Ἡ λαμπερὴ σου κάποτε ἡ μορφή
τῶν λογισμῶν μου ἐφώτισε τὰ βάθη.
Μοῦ χάρισεσ γαλήνη στὴν ψυχὴ
κ' ἐλύγισεσ τὰ πάθη.

Ὡ ἄς ἦταν στὴ ματιά σου νὰ φανεῖ
τοῦ Ἔρωτα τὸ κρυμμένο ἐρημονῆσι.
Παλῆο σκοπὸ ἢ καρδιά μου πῶς ποθεῖ
νὰ ξανακελαϊδήσει.

Ἦμουνα τότε ξέγνοιαστο πουλι,
— τόσο ἦτανε τὰ χρόνια εὐτυχισμένα.
Μ' ἀπόκαμε ἡ καρδιά ν' ἀναπολεῖ
τὰ περασμένα.

Τώρα στὴν ἡρεμία τῆ βραδυνῆ
θὰ μαραθεῖ τὸ ρόδο πού εἶχα δρέψει.
Χλωμιάσαν τ' οὐρανοῦ μας οἱ οὐρανοὶ
κ' ἡ βρύση ἔχει στερέψει.

Τὰ μάτια σου, τὰ μάτια τὰ γλαρά,
τὰ μάτια σου πού ἡ νειότη μου ὄνειρεύτη.
Θὰ γύρουν πιά τὰ νούφαρα νεκρά
στῆς λίμνης τὸν καθρέφτη.

ΞΑΝΘΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ

ΑΝ ΑΚΟΥΑΝ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ!!....

Ἦταν 23 τ' Ἀπρίλλη, καλοσήμη μέρα τ' Ἀη Γιωρκού. Ἦταμ μιὰ μέρα γελαστή τσι' ὁ νήλιος ἔλαμπεσ στὸν οὐρανὸσ σάν τὸ γρουσάφιν, τσιαί τὰ σπερμένα τσιαί τὰ δεντρά ἔγλι κοχορέφκαν μέσ στὸ φῶσ.

Οἱ χωρκανοὶ ἅμα τσι' ἐξέβησαν πού τὴν ἐκκλησιάν ἐσυναχτήκαν οὐλλοι στήμ πλάτέαν τῆς βρύσης τοῦ χωρκοῦ, πῶσ σύγκοντα (1) τσι' ὁ καβενέσ τοῦ Γιαννουρκοῦ, τσι' ἐκάτσαγ γυρὸν τσι' ἐκουβεγκιάζοσ σὰμ πάντα γιὰ τῆφ φτώσιαγ, γιὰ τὸν τσιαιρόν, γιὰ τὰ μαζούλια (2), γιὰ τὲσ τιμές τῶμπραμάτων, τσιαί γιὰ τὲσ δικιαφορέσ ποῦχαν ἀναμεσόν τους. Τὸ χωρκὸν ἦταν τσεῖ πέρα συγκάρταλλον (3).

Τσι' οἱ γενάτσιαεσ πηαινάμενεσ στὰ σπιθκια τους ἐστάθησαν τσιαί τζεινεσ ἔναμ μιζαρόλλιμ (4) παράμερα πού τους ἀθρώπουσ, ν' ἀγροικῆσογ (5) κανέναλ λακκιρτίν (6), τσιαί νὰ ποῦν τσιαί τσεινεσ τὰ δικά τους, πού ἔσειε μιὰν ἐβτομάδα, ἔν ὁ λόοσ πού λαλεῖ, πόν ἐποδικιάσαν (7) πού τὲσ δουλιέσ νὰ παρουν τσιαί νὰ φέρουν τσιμπίν. (8)

Γιατί τσιαί πού λαλεῖτε, οἱ ἀθρώποι ἔτσι πού ἐκάμαναν μιὰσ σὺνοδοσ τζει πέρα με πρωτοτσιεφαλῆσ τὸγ γέρο πρωτόπαπαν τοῦ χωρκοῦ τσιαί τὸγ γερό Πετρήν τὸν Καννάουρον, πού ἦταν ἀθρώποι,—νὰ μέγ γίνουσ καλλιτέροι πού τὴν ἀφεγκιάσ σοσ,—λοῖκοὶ τσιαί δίκαιοι, σάν τους πρωτεινοῦσ ἀθρώπουσ πού λαλοῦσιν, ἐλύσαν τῆδ δικιαφοράν τοῦ Ἀντωνῆ τοῦ Μαβρόφτα τσιαί τοῦ Παρασιεφκᾶ τοῦ Σαράντα π' ἀρκίνεψαν νὰ φιλονεικοῦν ἅμα τσι' ἐξέβησαν πού τὴν ἐκκλησιάν, γιὰτὶ ὁ Παρασιεφκᾶσ ἐτσιύλισεν τὸν ἀνάολον (9) τοῦ Ἀντωνῆ τσεῖ πέρα στέσ Βίκλεσ, τὰ σσχωράφα (10) τοῦ χωρκοῦ, πὸμπαθκια τσιαί λίρα, ἔν ὁ λόοσ πού λαλεῖ.

Τσι' ἀλήθκεια ἦταχ χαρά Θεοῦ ν' ἀκούεῖσ τῆρ ραῖσμένην τῆφ φωνῆν τοῦ γέροσ τοῦ πρωτόπαπα νὰ λαλεῖ τσι' νὰ ξαναλαλεῖ τ' ἀντζιελικά τὰ λόγια: «Γρισκιανοὶ μου νὰ μὲν ἔσειετ ἀμμάτιμ πάνω στὸ χῶμαν πόν νὰ μᾶσ φαεῖ οὐλλοῦσ...»

Μὰ ὁ πρωτόπαπασ τσι' οἱ καλοὶ τοῦ χωρκοῦ τσι' ἄλλοῦσ ποῦχαδ δικιαφορέσ ἐνήσοσ στήμ μέσην τσι' ἐκάμαν τους καλά. Σάν τὸγ Γιαννήμ πού ἐπαραιοινέτουσ πῶσ ἡ γενάικα τοῦ Νικολῆ ἐπέτασοεν τὰ σάουδα (11) μέσ στὸ τζηπίν (12) του, τσιαί τὸμ Παναῆμ πού ἐφώναζεν τοῦ Γιωρκῆ τοῦ Τζυνηοῦ πῶσ τὸλ λαὸν τὸθ θηριάλωτον (13) πού ἐφάαν ἐψέσ με τὸγκουμπάρον του τὸθ Δημητρήν, ἐπκιοσεν τομ μέσ στέσ πατάτεσ του με τὰ λαονικά του τσι' ἐκάμαν τὲσ πατάτεσ λιμιλ-λιμίν (14), ἐνῶ ὁ Τζυνηὸσ ἐδικιαμαρτύραν (15) το πῶσ τὸλ λαὸν ἐπκιάσαν τον τὰ ζᾶ (16) του μέσ στὸ δάσοσ τ' ἀλοτόμητον τσι' οἱ μέσ τὲσ πατάτεσ του.

Οὐλλοῦσ τούτουσ, γιὰτὶ τσιαί λαλεῖτε, πού εἰσ τὴν ἀρκῆμ π' ἀρκίνεψαν τὲσ φωνέσ τους ἐφαίνουντασ σάν νὰ σκότωσοεν ὁ ἔνασ τὸ παιῖν τοῦ ἄλλου, ὁ πρωτόπαπασ ἔκαμεν τους σάν τὰ φιλικουτούνια (17), σάν νὰ μὲν ἦταν τζεινοὶ πού ἐφώναζαν τσι' ἐξισιίζουνταμ πρωτύτερα: ἰλάρεψαν τσι' ἐγίνησοσ σάν τὰ μαρτκιά. (18)

Ἦστερα πού τσιμπίν οἱ χωρκανοὶ ἐδικιαλυθησαν τσι' οἱ παραπάνω ἐπήσοσ τοῦ γιορτάρη με τὸμ παπᾶν νὰ καφαρτίσοῦν (19) τσιαί νὰ τὸμ πολυχρονίσοῦν.

Στοῦ γιορτάρη, ἅμα τσι' ἔκαμεν ὁ παπᾶσ τὸν ἀγιασμόν, ἐτραπεζοκάτοσαν οὐλλοὶ με πρωτοτσιεφαλῆσ τὸμ παπᾶν. Οἱ πιγιέσ ἀντακῶσαμ (20) πκιόν νὰ δικιοῦν γυρὸν τσιαί τὰ βλασιᾶ (21) ἐφ-

κίερώναμ πήρε φέρε (22). "Ηπιαμ πρώτα σ' ύγειάν του γιορτάρη τσιαί τῶγ γεναικοπαίων του τσ' ύστερα σ' ύγειάν του πρωτόπαπα, του δασκάλου τσιαί ούλλης της παρέας. "Ο γιορτάρης τσι' ή γεναίκα του δλόχαροι τσι' δλόπετοι έπεριτανούσαν (23) τούς ξένους τσι' έλαλοῦσαν τους: «Γίκ' έτε κοπέλια χαλάλια σας, τὸ δχταγόμαρον (24) προχτές τ' άνοιξαμεγ για τὸχ χαττήρισ σας...»

Μά ὁ γέρος ὁ πρωτόπαπας σήμερις έν η̄τασ σάν τές άλλες ήμέρες. Τὸ μελένον τζιαί γεροντικόν του πρόσωπον έν η̄τασ στεφανωμένον σάμ πάντα με τζειν το χαμόελον του τὸ καλοσυνάτον. Τά μάθκια του έτσι σωρεμένα πού η̄ταν μεσ στογ κούκκουλλον (25) τους η̄ταν έτσι σάν τὰ μονόθωρα τσι' έθωροῦσαλ λυπημένα τὸν Τοουλην τὸχ χτίστην πού κάθεται κοντά του τσι' ούλλην τήν ὠραν έκρυφομιλοῦσαν.

"Ο Τοουλης έφάινετον τσιαί τσεινος περιτου μακκώμενος πού τὸ μαράζιν: έσυντύχανεν του πρωτόπαπα τσι' ὁ νοῦς του έγύριζεν άλλου.

* *

"Ο Τοουλης ὁ χτίστης η̄ταν ένας προκομμένος τσιαί δουλεφτής ἄθρωπος του χωρκου μας. Ούλλοι μεσ στο χωρκόν αγαποῦσαν τον τσι' έστιμιάζαν τον ἀλοάρκαστα. "Ηταμ πενήντα χρονῶν ἄθρωπος τσι' έν έφάνηκεψ ψυσιή μεσ στο χωρκόν νά πει τ' ἄδικον του. "Εν ἀλήθεια πῶς η̄ταφ φτωχός· μά ή φτώσια ὅπως τὸ ξέρουν ούλλ' οί λάς (27) έμ πού τὸν "Αφέντην τὸθ Θεόν δοσμένη στους ἀδρώπους, έπεψέμ μας την για νά δοτσιμάζει τήν καλωσύνημ μας...

Του Τοουλη, γιατί τσιαί λαλείτε, έπεπεν του τσιαί πολλοδογκιάν (28) ὁ Θεός—γιατ' η̄ταν ὄχτῶ ἀχώριστα τὰ παιδικιά του—τσι' έγινεν έτσι λοής.

"Η μιάλη του ή Μαριου η̄ταν τῶρα πᾶς τούς είκοσι της, μά οί χωρκανοι έσειε τῶρα ξεη γρόνους νά τήδ δοσιγ γιατί πού τὸν τσιαιρόμ πού η̄ταδ δεκατεσσάρωγ γρονῶν ένας ἄρκοντας

πού τήχ Χῶραν, πού για τὸ έχειν του έλαλοῦσεν ούλλος ὁ κόσμος, έζητησεν την του τσιαουρου της γι' αναγιωτήν (28) τάχα, τσι' ὁ Τοουλης ἀφου η̄ταμ πᾶφτωχος έδωκεν του την. Ούλλοι χωρκανοι τότες έπαινεσαν τὸν Τοουλην πῶς έδωκεν τήμ Μαριουν στήχ Χῶραν πῶν.....νά περάσει τσει πέρα βασιλικά έλαλοῦσαν, οί νά τρώει μεραν νύχταν τήχ καφκαλιάν ξερήν τσιαί νά βουρατές ᾱγιες ξωπίσω μεσ στα γερημολάονα τσιαί νά ξερανίσκει τὸ στόμαν της ούλλη μέρα του Θεου πού τές φωνές, «πούσσαι για παρτάλα», «πούσσαι για σκολαρικοφκιακούρα»...

"Ο πρωτόπαπας ὁμῶς ἄμα τσι έμαθεν το τότες, μιάν ήμέραν πού κατά τὰ κατήφορα του ήλιου έπήαιεν στήν έκκλησιάν ν' ἄπει τές καντήλες τσιαί νά έσπερίσει, έσυνόμπλασεν (29) τὸν Τοουλημ πού έρκετον πού τὸ περβόλιν τσι εἶπεν του πῶς έν έν καλά πούκαμεν νά πέψει τὸ κοριν του μεσ στογ κασαπάν (30) πού έσειε τόνη ξιτσιπωσιάν τσι' έκαμεν του πολλῶ νά πάει νά τήφ φέρει τσι ὁ Τοουλης ἀποκρίθηκεμ πῶς έν νά πάει, μά ή γεναίκα του ύστερις έν τὸν ἄφηκεν.

* *

"Η Μαριου η̄ταν πολλὰ ὁμορφη κορου· πού τὸν τσιαιρόν πού η̄ταμ μωρόν έδειχνεμ πῶς έν νά γενει πολλὰ ὁμορφη. "Αμα τσι' έπήεσ στήχ Χῶραν τσι' έκαμεγ κάμποσον τσιαιρόν τσι' έγλυτώσεμ πού τζεινες τές κάφες του ήλιου, ἄσπρισην τὸ πρόσωπον της τσι' έγινεμ μιὰ κοπέλλα μαβρομμάτα τσι' ἀσπρουλλου, πού έν ὁ λόος πού λαλει έλάλεν του ήλιου «σβύσε νήλιε μοι νά φέξω γιῶ στὸν τόποσ σου». Στο χωρκόμ πού τὸν τζαιρόμ πού έφυν εν επάτησεμ πκιόν. "Αμ' έρωτοῦσεγ κανένας τὸν Τοουλην εῑντα κάμνει ή Μαριου έλάλεν τους πάντα «έν ἀφέντισσα τσιαί τζυρά ή Μαριου μου...»

"Ηταν τῶρα πᾶς τούς δεκαεφτά της ή Μαριου τσι επάταν τσι έν έβούλ-

λωνεν, τσιαί τζείνον τὸ πάτημαν της τὸ νέττικον⁽³¹⁾ ἔκαμνεν την, ἀλήθκεια, σάν τὴν ἀνεράαν⁽³²⁾ πού λαλοῦσιν.

Στὲς δουλιές της ἐν τὴν ἔπκιανεν καμμιά. Ἡ τζυρά της, μιά πασιά, χοντροπόα, σάν τὴν κατοέλλαν, πού ἦταν πολλὰ κακανάρεστη γιὰ τὲς δουίλες, γιὰ πρώτηφ φοράν, ἐλάλεν, ἦβρεγ κοπελλούαν τοῦ κεφκιου της τοῖ ἡσύχασεν ἢ καρκιά της πού τὲς φωνῆς. Οἱ γειτόνισσες ἀζουλεύκαν της τζυράς της Μαριούς πού ἔππεσεν εἰς τὰ σιέρκα της ἔτσι δούλα. Οὐλλες οἱ δουλιές τοῦ σπιθκιου ἦταμ πάντα ρολδίν τοῖ ἢ τζυρά της ἔβρισκεν τζαιρόν περισσόν νὰ πηαίνειν στὲς γειτονιές νὰ παίξει χαρκιά. Μὰ τσιαί τῆς Μαριούς ἦταν ἢ χαρά της ἅμα ἐλείπαν οὐλλοι τοῦ σπιθκιου τοῖ ἀφήνναν την μονισιήν της γιὰτὶ ἔβρισκεν τζαιρόν νὰ κάμνει τὸ δικόν της.

Οἱ γειτόνισσες πάντα ἐθωροῦσαν ἕναν ὁμορφογ κοπέλλιν νὰ μπεινοβκαίνει στῆς τζυράς τῆς Μαριούς μὰ ἐθαροκούνταμ πῶς ἦτασ συγγενῆς της.

Ἡ Μαριού ἅμα ἦταμ μονισιή της ἐγλυκοτραοῦαν ἔτσι χαμηλά τσιαί μερακλίτικα τσιαί κάθε τσιμπίν ἐποσιέπαζεμ πού τὸ παραθύριν τοῖ ἅμα ἄκουεν τὸ σφυρίν του βουρητή⁽³³⁾ ἐπήαιννεν τοῖ ἄννοιεν του νὰ μπει ἔσσω.

Τὸ κοπέλλιν τοῦτον ἦτομ πού τὸ Καρπόσιν τοῖ ἐδούλεφεκεμ πελεκανοῦϊν μέσ στήχ χώραν τοῖ ἔρεσσεν πολλές βολές πού τὸ στενόν τῆς Μαριούς πάντα ἔτσι καλοντυμένον τσιαί λουσατόν γιὰτὶ ἔβαλεν τὴμ Μαριούν στ' ἄμματιν.

Ἡ Μαριού πού τὲς πρώτες ἡμέρες πού τὸ εἶδεν τὸ κοπέλλιν ἐλάκτισεν ἢ καρκιά της: ἦταν τσιαί τζείνον ὁμορφοῦλλικον, τσιαί καρτέραν τζιαί πῶς ἐκαρτέραν τὴν ὥραν πού ἐπέρναμ πάντα πού τὸ στενόν της.

Ἐτσι ὕστερις πού λλίον τσιαιρόν μιάν ἡμέραν πού ἐστέκετον μονισιή της ἢ Μαριού στήμ πόρταν ἐποτόλμησεν τοῖ εἶπεν της πῶς τὴν ἀγαπᾷ τσιαί θέλει νὰ τὴμ πάρει.

Ἡ Μαριού πο' τὴχ χαράν τσιαί

τὴν ταραχὴν της ἐν ἡμπόρεσεν νὰ τοῦ δώσει ἀπάντησιν, μὰ τὴν ἄλλην ἡμέραν πού ἐξαναπέρασεν ἔνεψεν του τοῖ ἐμπέην ἔσσω τζείνην τὴν ἡμέραν ἐδῶκαλ λόον ἀθάνατα νὰ παρτοῦσιν τσιαί τὸ κοπέλλιν πκιόν ἐμπαινοβκαίνειν ταχτικὰ στῆς Μαριούς ἅμα ἐλείπεν ἢ τζυρά της.

Μὰ πολλὺς τσιαιρός ἐν ἐπέρασεν τοῖ οἱ ὁμορικῆς τῆς Μαριούς ἀνακῶσαν νὰ σβόνουμ πού τὸ πρόσωπον της τὸ ἀφράτομ π' ἀρκήνεψεν νὰ μαρανίσκει σάν τὸ δεντρόμ πού τὸ πκιάννει ἀνάτζιη.⁽³⁴⁾

Τὸ κοπέλλιν ἐχάθηκεμ πκιόμ μήτε πού τὸ στενόν της ἔρεσσεν σάν ν' ἄννοιξεν ἢ γῆ τοῖ ἐπήρεν τογ κάτω. Ἡ Μαριούκάθε Τζερακατζιήμ πό βκαίνεν ἔξω ἐτρισιήνευζεν⁽³⁵⁾ τοὺς τόπους μὰ ἐστάθην ἀδύνατον νὰ τὸν ἔβρη: ἐξιθρόνιασεν τὲς Παναῖτες πού τὸ θρονίν τους νὰ τῆς τὸμ πέψουμ μὰ τοῦ κάκου ἐνέφάνηκεν.

Τζι' ἔλυωνεν ἢ Μαριού μέραμ μὲ τὴν ἡμέρασ σάν τὴλ λαμπάδαμ, πού τῆβ βράζει τὸ λαμπρόν, πού τὸ τέρτιν της τσιαί πού τὴν ἀνάτζιην π' ὄγρατίσεν.⁽³⁶⁾ Ἡ τζυρά της πού τὴν ἐθώρειεν εἰς τοῦτα τὰ χάλισ ἐφερεν ἕναγ γιατρόν τοῖ ἐξέτασεν την. Ὁ γιατρός κάτι κρυφὰ εἶπεν τῆς τζυράς της, τσιαί τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐδῶκεν τῆς Μαριούς τὸμ ποζιάν της τζι' ἐπολόγιασεν την.

Μὰ ἢ Μαριού πού νὰ πάει τωρὰ; Ἐχτύπαμ πάνω της το' ἐτράβαν τὰ μαλλιά της, μὰ ἢ τζυρά της ἐν τὴν ἀφηνεν νὰσ σωκατωβλήσει⁽³⁷⁾ πκιόν ἔσσω της.

Εἰς τὸ χωρκόν της νὰ πάει ἐν εἶσιεμ μοῦτρα γιὰτὶ ἐλείπεν της πκιόν ἢ τιμή, πῶν τὸ καλλίτερον στόλισμαμ μιὰς γεναίκας, τοῖ ἔθελεν νὰ γενῆ τὸ χάχανον τσιαί τὸ περίγελον τοῦ χωρκου. Σ' ἕναμ μόνον τόπον ἡμπόρειεν νὰ πάει—ἐσκέφτηκεν—τζεῖ πέρα πού πᾶν οἱ κατατρεμμένες πού τὴν τύχην τσιαιτόγ κόσμον, τσιαί κατὰ τὰ συγρῶ-

οποιήματα (38) τζείνης της μαύρης ημέρας
 ἀγαπῆσάν τσεϊ πέρα ὀλόισια.

Π Πηαιννάμενη σέ τζείνον τὸγ κρυφὸν
 ἀπότοπον ἢ Μαριού εἶπεμ με τὸν νοῦν της
 οἰοῖται ἐπαρηορήθηκεν τσιμπιν.. «ἐν τσι'
 οὐβίμαι μονισή μου στὸγ κόσμον πὸν νά
 μὸκάμα τούτην τὴν ἀτιμίαν' ἄν εἶμαι, ἄς
 νάμὲν ἴβρεθεῖ χῶμαν νά με σιεπάσουν».
 ὀΚΝά μὲν τὰ πολλυλοοῦμεν, τὸ τί ἐγίνη
 νάκεν ὕστερις ξαίρετε το οὔλλοι...

Π Πολλὸς τσιαιρὸς ἐν ἐπέρασεν τσιαι
 ἰσπὰ λλῖα κάλλη πόμειναν πάνω στὸ κόρ-
 νίμιν τῆς ἄκαρης τῆς Μαριούς ἐφυλλο-
 ῖσσορησαν τσι' ἐπέσαν σάμ πέφτου τὰ
 λυφύλλα τῶδ δεντρῶν τὸσ σιειμῶναν.

Τ Τ' ἀφράτον τσιαι τὸ καφουρένον της
 ἀσσορμίν ἐφάσαν το τσι' ἐκαταλύσαν το
 ἰσοί ἀρώσκιες οἰᾶσιημες, τσιαι τὸ μαρά-
 μζιμ πού τὴν ἔτρωεν μέραν νύχταν σάν
 ὅττὸ σαράτσιον.

Τ Τὸ πρόσωπόν της τὸ ππαλαζένον (39)
 ἰσπ τσιαι τὸ κκεραζένον της τὸ στόμαν
 ἀνέγεμῶσαμ με ἀγιάτρεφτα κουρτούλια..

Ποῦ ἔν τζείνες οἱ ὀμορκιές τσιαι τὰ
 ἰσπ κάλλη τῆς Μαριούς πού ἐμανιερέφε-
 ῖσσοτουμ (40) πάνω τους !... Ἡ ὀλόχαρη ἢ
 ἀνὸ ἀγάπη της γιὰ τ' ὀμορφον τὸ Καρπα-
 σίτικογ κοπέλλιν πού πριλ λίον τσιαι-
 ἰσπ ῖσσορον ἐγέμωνεμ πού μιὰγ γούγιαν (41)
 ῖσσορῶς ἄλλην τὴγ καρκιάν της ἔγινεν τω-
 ῖσσορῶς ἕναν τέρτιν τσι' ἕναμ μῖσος ἀλοάρ-
 ἰσπ καστον γιὰ τὸ ἴδιον τὸ πελεκανοῦιν πού
 ἰσπ ἀστάθηκεν ἢ ἀρκὴ τοῦ ἀφανισμοῦ της
 ἰσπ πού τὸ πρόσωπον της γῆς τσιαι τῶμ
 ἰσπ ππασμάτων.

Ἡ Μαριού ἐπέιναν τσι' ἐδυστύχαν
 ἰσπ τῶρᾶ μὰ πού μοῦτρα τσιαι καρκιάν
 ἰσπ νά πάει στὸ χωρκὸν της τσιαι νά πα-
 ἰσπ ρουσιαστῆ στους γονηοὺς της ! Τὰ
 ἰσπ δάρκα πού τὰ μάθθκια της ὀλημερις
 ἰσπ τσιαι ὀλονυχτίς ἐτρεχολλοῦσαν σάμ
 ἰσπ ποταμοὶ τσι' ἐκαταρκέτου τὸν αἴτιομ
 ἰσπ πού τὴν ἐκατάντησεν ἔτσι λοῆς, τσι'
 ἰσπ ἀναθθεμάτιζεν τὴν ὦραν τσιαι τὴν σα-
 ἰσπ λαμῆμ πού ὀ κακόσορτος (42) ὀ τζύρης
 ἰσπ της ἔπεψεν τὴν μεσ στήγ γέρημην τὴγ
 ἰσπ Χῶραν, π' ἀνάθεμαν τσιαι τὰ καλὰ τσι'
 ἰσπ ἢ φάνη (43) της.

Τσι' ἐσκέφετουμ πάντα, τσι' ἐράϊ-

ζεν ἢ καρκιὰ της, τὸ χωρκὸν της
 πού τζοιμάται ἔτσι ἡσυχα πίσω πού
 τὸ κλάππισμαν (44) τοῦ λαονιοῦ (45)
 πέρα ὦδε πού τὰ ψηλὰ βουνά τῆς
 Μαδαρῆς, πού θάρρειες πῶς τὸ ἐχών-
 ναμ πού τὸγ κακὸν τὸγ κόσμον...

Τζι' ἔρκουνταν οὔλλα στὸν νοῦν τῆς
 Μαριούς, οἱ γονηοὶ της, τ' ἀδέρκια της,
 οἱ φιλενάες της πού ἀντάμαν ἐπιγαίν-
 νασ στές αἴγες τσι' ἐστρέφουνταν οὔλ-
 λες παρέα με τὸ φορτίν τὰ ξύλα στὸν
 νῶμον.... τσι' ὀ γέρος ὀ πρωτόπαπας
 ἀκόμα, πού, ὅπως ἔμαθεν ὕστερις, ἐν
 ἔθελεν νά τὴφ φέρουσ στήγ χῶραμ μὰ
 ἐν τ' ἀκούσαν οἱ γονηοὶ της.

Τσι ἄμα τὰ σκέφτετουμ τοῦτα ἔ-
 κλαιεν ἀκόμα παραπάνω τσι' ἐλάλεν
 «ἄς ἡμοῦν στὸχωρκὸμ μου τσι' ἄς
 ἔτρωα μέραν νύχταμ.... μοδὸγλωσ-
 σους (46) τσιαι μοῦττες τῆς τριμι-
 θκιᾶς.» Ἰὰ πῆεν τὸ πουλλὶν ἐπέτασεμ
 πκιὸν.... "Ἐναμ ποραστράτημαν τοῦ ππ-
 σμάτου χάννει τῆζ ζωῆν του τσιαι πάει
 ἄδικα !....

Ἡ ἀτιμη ἢ ἀρώσκια της τσιαι τὸ ἄχ
 τσιαι βᾶχ ἐκάμαν τὴν σάν νᾶταν ἐξήν-
 τα γρονῶν τσι' ἐφαίνετουσ σάν νά
 εἷσιεν.... τὸ ἕναμ ποῖν της στήγ γῆν
 τσιαι τ' ἄλλοσ στὸ μνημαν....

* *

Στὸ χωρκὸν τῆς Μαριούς κανένας ἐν ἢ-
 ξαιρεθθετικὰ μῆτε οἱ ξένοι μῆτε οἱ δικοὶ
 της πού ἦταν ἢ Μαριού πούτὸν τσιαιρὸν
 πού ἔφενεν πού τὸ σπῖτιν τῆς τζυρᾶς της.

Μὰ τὸ πρωτόπεφτον τ' Ἀπρίλλη πού
 οἱ λὰς σίερα τσιαι ρουχα ἐν ἰβκάλλου
 ἔξω (47)—ὅπως ξαίρετε—τσι' ἔτσι οἱ
 γεναῖτσιες ἀδκιασερές (48) ἐκάθουnton
 εἰς τὸ στενὸν τσι' ἐσουντυχάνναν, ἐτσά-
 κρισεν ὀ λὸος πῶς ἢ Μαριού τοῦ Ττο-
 ουλη ἐγίνηκεμ πό τζείνες... τές ἀσιη-
 μες γεναῖτσιες πού λαλοῦσιν, τσιαι πῶς,
 ψέματ' ἀλήθκεια, τζείνος πού ἔφερεν τὸ
 χαπάριν ἦταν ὀ Τζυρκακὸς τ' Ἀξέντη,
 πού, ἐμπράμαμ πού τὸ ξαίρει οὔλλος
 ὀ κόσμος, ψέμαμ πού τὰ σιειλη του
 ἐν ἐτζιῶλισεμ ποττέ.

—“Αν ἐν ὁ Τζυρκακὸς ποὺ τὸ εἶπεν ἐν ἀλήθεια μωρὴ γεναῖτισις—εἶπεμ μιά μεσοτσιαιρίτισσα γεναῖκα ποὺ τὴμ παρέαν, τσι’ οὐλλες ἐποδακκάναν τὰ σιέρκα τους.. τσι’ ἔμειναν ξιστησιές⁽⁴⁹⁾.”

Ὁ Τζυρκακὸς τ’ Ἀξέντη τὴν ἱστορίαν τῆς Μαριούς ἔμαθεν τῆθ θετικὰ ποὺ καλὴμ πηήν, ποὺ ἦταν στὴχ Χώραν, τσι’ εἶπεν τὴν τοῦ πρωτόπαπα γιὰ νὰ τοῦ πεῖ τοῦ τζουροῦ τῆς πέρκιμομ πασκίσει τσι’ ἀντικόψει τὴν κόρην του ποὺ τούτην τὴν ἀσημησ στράταμ ποὺ ἔπκισεν.

Τζι’ ὁ γέρος ὁ Πρωτόπαπας εἰς τοῦ γιορτάρη ἅμα ἦβρεν τὸν τσιαιρόν του τούτην τὴν ἱστορίαν ἐλάλεν εἰς τὸν Ττοουλήν, ποὺ ἅμα τ’ ἄκουσεν ἔμεινεσ σὰν τὸξ ξερόν τσι’ ἐν ἤξαιρεν ὁ κακομάζαλος⁽⁵⁰⁾ εἶνταν νὰ κάμει μὲ τοῦτον τὸ κακὸν ποὺ ἔππεσεμ πάνω στὴν τσιεφαλὴν του πὸν τ’ ὄρπιζεμ ποτιτέ. Ποὺ τζείνην τὴν ὥραν ἕναγ κουβάριν ἐγένηκεν μὲσ στὴγ καρκιάν του. Εἰς τὸ τραπέζιμ μ’ ἔφαεν μὲ εἰπκιεν, λοβάρκασε.

Ὁ πρωτόπαπας ὕστερις ποὺ ἐφύαμ ποὺ τοῦ γιορτάρη ἐπαράντζειλεν του νὰ πάει στὴχ Χώραν τσιαι νὰ πασκίσει νάβρει τὸ κορίν του τσιαι νὰ τὸ φέρει στὸ χωρκόμ, μὰ ὁ Ττοουλής ἀποκρίθηκεν του: «πρωτόπαπα ἐν νὰ βκῶ τσιαι ποὺ τῆβ βουλήσ σου μὰ ἐμ παω νὰ δῶ τὰ μοῦτρα τῆς γιὰτὶ στὸφ φουτουνιασμόμ⁽⁵¹⁾ μου μπορεῖ νὰ τῆσ σκοτώσω ἅμα τῆδ δῶ καρτσιμ μου τσιαι νὰ μείνουμ τσιαι τὰ μωρὰ μου ὄρφανά: ἔλ λαλω πκιὸμ πὼς ἡ Μαριού ἔγ κόρημ μου. Ἐμαύρισην τ’ ὄνομαμ μου ἡ ἄχαρη ποὺ νὰ τὴμ πάρουν οἱ ἀναθθεματισμένοι τῶλ λαονιῶν. Ἄχ!... ὁ ἄχαρος τσιαι νάνην καεῖ ἡ ὥρα ποὺ δέχτηκα νὰ πέψω τὴν κόρημ μου στὴχ Χώραν τσι’ ἔχασά τῆμ ποὺ τὸγ κόσμον!

Εἴσιες δίκαιον πρωτόπαπα ποὺ μοῦ εἶπες ὕστερις νὰ πάω νὰ τῆφ φέρω πίσω, μὰ πάλε ἐν ἄκουσα τὰ λόγια σου ὁ ἀσυχώρητος, ποὺ ἦταν εὐαγγέλια...

Ἦταγ καλλίτερα ν’ ἄφηννα τὸ κορίμ μου κοντὰ μου τσι’ ἄμ μὲν εἴσιεν ἡ ταπατζιά⁽⁵²⁾ μου ἕναγ κομμάτιγ καφκαλιὰν νὰ τρώει, ἄς ἔτρωεμ... ποὺ τὰ πλευρὰ μου ἐν ὁ λόος ποὺ λαλεῖ, παρὰ τσι’ ἔπεσα τὸ μὲσ στοῦ γέριμον τοῦ κασαπὰν τζι’ ἐξιβκάλαμ μοῦ το ποὺ τῆσ σειράν τοῦ κόσμου νὰ δοῦμεν μὲ εἶντα λοῆς παραβοσιήματα⁽⁵³⁾ τσιαι ψεφκιές!...

Μὰ γιὰ μέναν ἔχ χαμένη πκιὸν ἡ κόρη μου. ἔλ λαλω πὼς ἔχω ἔτσι παῖν τσι’ ὁ Ἀφέντης ὁ Θεὸς ἄς μὲ κρίνει....»

* * *

Μιὰν Τζερκατσιήμ ποὺ τὸ πῶρνὸμ ποὺ οἱ γρισκιανοὶ ἀλλαμένοι ἐπῆσιννασ στὴν ἐκκλησιὰν ἕνας ξένος ἦρτεμ μὲσ στὸ χωρκὸν πεμπάμενος κατεπεῖον ποὺ τῆχ Χώραν τσι’ ἔφερεν ἕναγ γράμμαν τοῦ Ττοουλή τοῦ Χτίστη. Τὸ γράμμαν ἦταμ ποὺ τῆγ κόρην του τῆμ Μαριού τσι’ ἔγραφεν τοὺς γονηοὺς τῆς νὰ πᾶσιν νὰ τῆδ δοῦν νὰ τοὺς φιλήσῃ τὸ σιέριν τους τσιαι νὰ τῆς συχωρήσουν γιὰτὶ ψυχομασιεῖ.

Ὁ καῦμένος ὁ Ττοουλή τσι’ ἡ γεναῖκα του ἅμα εἶδαν τὰ μαντάτα ποὺ τοὺς ἔγραφεν τὸ γράμμαν ἀρκήνεψαν τὸ κλάμαν τσι’ ὕστερα ἐπῆσαν τὴν ἀπόφασιν νὰ πᾶσιν τσι’ οἱ δκυὸ γιὰ νὰ δοῦν τὴν κόρην τους πέρκιμον τὴν ἱφτάσουζ ζωντανήν.

Ἐλουρίσαν⁽⁵⁴⁾ μὲ τ’ ἄλοβον τους τσιαι κατὰ τὰ συγρώματα ποκαματισμένοι⁽⁵⁵⁾ ἐφτάσασ στὴχ Χώραν. Ἐπῆσαν τσι’ ἦβραν τὴμ Μαριού τσι’ ἐψυχομάσιεν. Ὁ Ττοουλή τσι’ ἡ γεναῖκα του ἐν τὴν ἐκαταλάβαμ, ποὺ ἐγένηκεν ἔτσι λοῆς, μὰ τζείνη ἅμα τσι’ εἶδεν τους ἐλούθηκεν τὰ κλάματα τσι’ ἔνεψεν τους νάρτουν κοντὰ τῆς. Ἔτσι σὲ μιὰσ σταλαμῆν⁽⁵⁷⁾ ὁ Ττοουλή τσι’ ἡ γεναῖκα εἶχαν τὴν κόρην τους ἀγκαλιασμένην τσι’ ἐφιλοῦσαν τὴν, μὰ τζείνη ὕστερα ποὺ τσιμπὶν ἄννοι-

ξεν ἄξιππα τὰ μμάθκια της τσιαϊ τὸ
στόμαν της τὸ κατακαμένομ πού τούς
πόνους τσιαϊ τὰ βάσανα, τσι' ἔβάω-
σεν τα τσι' ἐν ἀννοίξασμ πκιόν...

Ὁ Τπουλλῆς ὕτερα με τήγ γεναι-
καν του με δκυὸ σιείλη καμένα πού

τὸ φαρμάτσιον τοῦ Χάρου ἐφορτώ-
σαν τήγ κόρην τους πάνω στ' ἄλοβον
τους τσι' ἐφέραν της στὸ χωρκὸν ὀλο-
νυχτίς τσι' ἐθάψαν την ὅπως ἦταν ἡ
πιθυμία της.

Περιστερῶνα (Μόρφου)

Ὁχτώβρης 1935.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΜΗΛΙΩΤΗΣ

Λέξεις καὶ Φράσεις:

1. σύγκοντα, πλησίον. 2. μαζούλια (τά), προϊόντα. 3. συγκάρταλλον, ὀλόκληρο. 4. μι-
ζαρόλλιν (τὸ), μιὰ στιγμή. 5. ἀγροικήσουν, ἀκούσουν. 6. λακκιρτίν (τὸ), ἱστορία. 7. ἐποδκιά-
σαν, βρῆκαν καιρὸ. 8. τσιμπίν, λίγη ὥρα. 9. ἀνάολος (ὁ), ὄριο, ροθ εἶσι. 10. σωχώραφα (τά),
χωράφια ποῦναι πολὺ κοντὰ στὸ χωριὸ. 11. σάουδα (τά), προσκούπιδά, σκύβαλα. 12. τζηπίν
(τὸ), μικρὸ περβόλι. 13. θηριάλωτος (ὁ) πιασμένος ἀπὸ τὸ σκύλλο. 14. λιμίν—λιμίν, κομ-
μάτια—κομμάτια. 15. ἐδκιαμαρτύραν, ἀπόδειχνε. 16. ζῶ (τά) ζῶα. 17. φιλικουτούνια (τά), μικρά
πουλιά πού ζοῦν πολὺ ἀγαπημένα μεταξύ των. 18. μαρτκιά (τά), θρεφτὰ ἀρνιά. 19. καφαρ-
τίσουν, νὰ προγευματίσουν. 20. ἀντακῶσαν, ἀρχισαν. 21. βλασσιὰ (τά), μικρὰ ἀσκούδια ἢ «κο-
λότσια» πού βάζουν μέσα κρασί. 22. πήρε—φέρε, ἄψε, σβῆσε. 23. ἐπεριτανοῦσαν, ἐπεριποιούνταν
24. ὄχταγόμερον (τὸ), πιθάρι πού χωρεῖ ὄχτῶ γομάρια κρασί. 25. κούκκουλλοι (οἱ), τὰ βλέ-
φαρα. 26. ἐστιμιάζαν, ἐχτιμούσανε. 27. λὰς (οἱ) ὁ κόσμος. 27. πολλοδογκιά (ἡ) πολλὰ παιδιὰ
28. ἀναγιωτῆ (ἡ) θετὴ κόρη. 29. ἐσυνόμπλασεν, συνάντησε. 30. κασαπὸς (ὁ) πολιτεία. 31. νέ-
τικον (τὸ) εὐλύγιστο. 32. ἀνεράα (ἡ) νεράϊδα. 33. βουρητῆ (ἡ) τρεχάτη. 34. ἀνάντζιη (ἡ) ἀρώστια
35. ἐτρισιήνυζεν, ἔφαγε τοὺς τόπους, ἔκαμε τὸν τόπο ἄνω κάτω. 36. ὄγρᾶτισε, πήρε ἀρρώ-
τεια. 37. σωκατωβλήσει, νὰ περάσει τὸ κατῶφλι. 38. συγρώματα (τά) μόλις βραδυάσει
39. παλαζένον (τὸ) ἀφράτο. 40. ἐμανιερέφεκτου, περηφανεύονταν. 41. γούγια (ἡ) γωνιά. 42. κα-
κόσποτος (ὁ) κακότυχος. 43. φάνη (ἡ) ἐμφάνιση. 44. κλάππισμαν (τὸ) στρίψιμο, καμπή
45. λάόνι (τὸ) βουνὸ. 46. μοδόγλωσοι (οἱ) χνουδωτὰ χόρτα πού βλαστοῦν στὶς ὄχτες τῶν
ποταμῶν τρώγονται βραστὰ ἢ τηγανητὰ. 47. τὸ πρωτόπεφτον τ' Ἀπρίλη σίερα τσιαϊ ροῦχα
ἐν ἱβκάλλουν ἔξω, παλῆ ἔθιμο στήν Πιτσιλιά—πού κοντεύει νὰ ἐκλείπει—νὰ μὴ πηγαίνουν
σὴ δουλειὰ τὴν πρώτη πέμπτη τ' Ἀπρίλη καὶ νὰ βγάλουν ἔξω σίδερα (τσάπες κ.τ.λ.) καὶ
ροῦχα ἄσπρα ἀπὸ φόβο πὼς θάπεφταν κατόπι κεραυνοὶ καὶ χάλαζα νὰ καταστρέψουν
τ' ἀμπέλια. 48. ἀδκιασερές (οἱ) ἀδειανές. 49. ξιστητσιές (οἱ) ἐκστατικές. 50. κακομάζαλος (ὁ)
κακότυχος. 51. φουτουνιασμός (ὁ) μεγάλος θυμὸς. 52. ταπατζιά (ἡ) κοφινιά πού βάζουν ψω-
μιὰ, 53. παραβοσιήματα (τά) παραπλανήματα. 54. ἐλουρίσαν, πήραν δρόμο. 55. ποκαμματισμένος
(ὁ) κατακουρασμένος. 56. σταλαμῆ (ἡ) στιγμή.

Λ. Μ.

ΤΑ ΚΥΠΡΙΑ ΕΠΗ

Το θέμα πού θά μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ εἶναι σχετικὰ γνωστό ἀπὸ πολλές ἄλλες μελέτες ξένων ἐπιστημόνων, πού προσπάθησαν νὰ ξεδιαλύνουν μερικὰ πράγματα πού τοὺς ἦταν γνωστά εἴτε ἀπὸ τὰ ὀλίγα ἀποσπάσματα πού σώθηκαν στοὺς διάφορους συγγραφεῖς, εἴτε ἀπὸ μιὰ περίληψη τῶν ἐπῶν τοῦ Πρόκλου, πού μᾶς τὴ διάσωσε ὁ Φῶτιος στὴ Βιβλιοθήκη. Ἀσφαλῶς δὲν εἶνε καὶ τόσο εὐκόλο πρᾶγμα νὰ καταπιασθεῖ κανεὶς μ' ἓνα θέμα σὰν κι αὐτὸ ἀφοῦ πολὺ λίγες πηγές ἔχουμε, ὥστόσο ὅμως στηριζόμενοι σ' αὐτές καὶ στὶς δουλειές τῶν ἄλλων θά προσπαθήσουμε νὰ δώσουμε μιὰ εἰκόνα τῶν ἐπῶν γιὰ τὸ κοινὸ ἰδιαίτερα τὸ Κυπριακὸ, πού ἴσως ν' ἀγνοεῖ ἄν ψαλνόνταν κἂν στὴν Κύπρο ἄσματα καμωμένα ἀπὸ ποιητὴ Ἰσάξιο τοῦ "Ὀμηρου" καὶ πού ἦταν κατὰ τίς πιὸ πολλές πιθανότητες γραμμένα ἀπὸ τὸν πατριώτη μας τὸ Στρωσσίνου.

Τὰ «Κύπρια ἐπη» ἦταν τόσο τεχνικὰ καμωμένα πού οἱ ἀρχαῖοι δὲ δίστασαν νὰ τ' ἀποδώσουν σ' αὐτὸν τὸν ποιητὴ τῆς Ἰλιάδας κ' ὕστερα μάλιστα νὰ ὑποστηρίξουν πὼς ὁ "Ὀμηρος" ἦταν καὶ Κύπριος. Βέβαια τοῦτο δὲν εἶναι οὔτε κἂν συζητήσιμο ἀφοῦ κ' οἱ ἀρχαῖοι πῆραν τοὺς Κυπριώτες στὸ κορόιδο, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μερικοὺς στίχους τοῦ Ἀλκαίου πού τοὺς βάζει στὸ στόμα τοῦ "Ὀμηρου":

«Οὐδ' εἴ με χρῦσειον ἀπὸ ῥαϊστήρος
[Ὀμηρον
στήσαιτο φλογέαις ἐν Διὸς ἀστεροπαῖς,
οὐκ εἴμ' οὐδ' ἔσομαι Σαλαμίνιος, οὐδὲ
[μὲν υἱὸς
Δημσαγόρου· μὴ ταυτ' ὄμμασιν Ἑλλάς ἴδον
Ἄλλον ποιητὴν βασανίζετε· τὰμὰ δὲ
[Μοῦσαι

καὶ Χίος, Ἑλλήνων παισὶν ἀείσατ' ἐπη».

Ἄλλὰ ὅπως θά ποῦμε καὶ πιὸ κάτω εἶναι ἀδύνατο ὁ ἴδιος ποιητὴς νὰ ἔγραψε καὶ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὰ Κύπρια, γιὰ τὴν εἶνε πολλὰ τὰ σημεῖα πού σ' αὐτὰ διαφωνοῦν τὰ ἐπη μεταξύ τους. Μὰ ἄς δοῦμε τί ἦταν αὐτὰ τὰ Κύπρια καὶ τί περιεῖχαν, ὅπως μᾶς διηγεῖται τὴν περίληψή τους ὁ Πρόκλος:

Ὁ Δίας θέλει νὰ ξελαφρώσει τὴ γῆς ἀπ' τὸ πολὺ βᾶρος τῶν ἀνθρώπων καὶ συνεδριάζει μὲ τὴ Θέμιδα γιὰ νὰ σκεφθοῦν μαζύ τί πρέπει νὰ κάμουν. Τότε βγαίνει ἡ ἀπόφαση πὼς ἐὶο κακὸ θά γιαιτρεφθεῖ μόνο μ' ἓνα πόλεμο, κι αὐτοῦ ἡ αἰτία βρίσκεται εὐκόλα στὴν κρίση τοῦ Πάρη. Προκαλεῖ ὁ «πατὴρ ἀνδρῶν τε Θεῶν τε» τὸ γάμο τοῦ Πηλέα καὶ τῆς Θέτιδας στὸ Πήλιο κ' ἐκεῖ οἱ ἄνακτες τοῦ Ὀλυμποῦ προσφέρουν στὸν Πηλέα τὸ γνωστὸ ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα (Π, 140) δόρυ, ἐν τῷ μεταξύ δὲ ἡ Ἔρις στέλλεται στὴ διασκέδαση καὶ προτείνει στὶς Θεές (Ἀθηνᾶ, Ἥρα καὶ Ἀφροδίτη) διαγωνισμό καλλιτεσίων, τίς πείσμωνσε δὲ τόσο πού δὲ δίστασαν ν' ἀποταθοῦν σ' ἓνα θνητὸ γιὰ νὰ τίς κρίνει. Τρέχουν ἔτσι στὸν Πάρη καὶ ὁ εὐλογημένος δὲν ἀπόφυγε τὴν κρίση μὰ ἀντίθετα:

....«νεΐεσσε θεὰς, ὅτε οἱ μέσσαυλον ἴκοντο
τὴν δ' ἦγησ' ἢ οἱ πόρε μαχλοσύνην
[ἄλεγεινὴν.»

Καὶ βέβαια δὲν ἦταν δυνατό νὰ γίνεῖ ἀλλοιῶς, ἀφοῦ ἡ Ἀφροδίτη τοῦ, ὑποσχέθηκε τὴν ὠραία Ἑλένη, πού ὅπως μᾶς λέει ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς σ' ἓνα ἀπόσπασμα πού μᾶς ἔσωσε ὁ Ἀθήναιος (8, 10), καὶ γιὰ νὰ γεννηθεῖ ἀκόμα γίνηκαν ὀλόκληρες περιπέτειες τοῦ δυστυχισμένου τοῦ Δία, γιὰ τὴν ἡ

ντροπαλή Νέμεση, ή μάνα της, δέν ήθελε νά τόν πλησιάσει καί μηχανευόταν χίλιες δυό τροπιές—έγινε ψάρι κάποτε ή εύλογημένη καί όχι μόνο τουτο αλλά :

« γίνετο δ' αϊεί
θηρι' ὄσ' ἤπειρος αἰνά τρέφει, ὄφρα
φύγοινιν».

κατά τό απόσπασμα—για νά τόν ἀποφύγει.

Ἦλθε, λοιπόν, ὁ Πάρης στή Σπάρτη, παρ' ὄλο πού ὁ Ἑλένος καί ἡ Κασάνδρα τοῦ προεῖπαν τή συμφορά πού θά φέρι σ' ὄλους αὐτό τὸ ταξιῖδι καί μιὰ μέρα...πού ὁ Μενέλαος ἔφυγε για τήν Κρήτη, πλήρωσε ὁ ἀπιστος τή φιλοξενεία ἀρπάζοντας τή γυναίκα του μέ τή βοήθεια τῆς Ἀφροδίτης καί φεύγοντας μέ ὄλους τούς θησαυρούς της για τήν Τροία. Στό δόμο τούς ἔπιασε τρικυμία καί προσωρμίστηκαν στή Σιδῶνα καί τήν κατάλαβαν (Ἐδῶ πρέπει νά σημειώσουμε πῶς ὁ Ἡρόδοτος διαφωνεῖ μέ τήν περίληψη τοῦ Πρόκλου καί λέγει πῶς ὁ ποιητής τῶν Κυπρίων ἔγραφε στά ἔπη του ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος (Πάρης) συνάντησε εὐνοϊκό ἀνεμο καί ἔφθασαν στήν Τροία σέ τρεῖς μέρες (Ἡρ. II, 117). Ἐν τῷ μεταξῦ οἱ Διόσκουροι Κάστωρ καί Πολυδεύκης—πού ἦταν ἀδελφοί τῆς Ἑλένης—κλέβουν τὰ βόδια τοῦ Ἴδα καί τοῦ Λυγκέα, ἀλλά καταδιώκονται ἀπό τὰ δυό ἀδέλφια καί ὁ Κάστωρ φονεύεται ἀπό τόν Ἴδα ἐνῶ ὁ Πολυδεύκης σκοτώνει καί τούς δυό, παίρνει δέ κί τή συγκατάθεση τοῦ πατέρα του νά ἔχουν «ἐτερήμερον τήν ἀθανασίαν» μέ τό σκοτωμένο Κάστορα.

Ἦστερα ἡ Ἴρις ἀναγγέλλει στό Μενέλαο τή συμφορά πού τοῦ ἦλθε στό κεφάλι, γυρίζει δέ ὁ ἐγκαταλελειμένος σύζυγος καί προσκαλεῖ τόν Ἀγαμέμνονα καί τὸ Νέστορα για νά σκεφθοῦν κ' οἱ τρεῖς τί ἔπρεπε νά κάνουν. Ἐκεῖ στό τραπέζι ὁ Μενέλαος

στενοχωρημένος δέν τρώει καί τόν παροτρύνει ὁ Νέστορας λέγοντας :

«Οἶνόν τοι Μενέλαε θεοὶ ποίησαν ἄριστον
θηητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελε-
[δῶνας».

Ὅσο τόσο δέν τοῦσβυνε τή δίψα τῆς ἐκδίκησης καί τὸ φαρμάκι πού τοῦ τρώγε τὰ σωθικά, καί ὁ Νέστορας σκέφτηκε πῶς δέν ἦταν ἄσχημα νά τοῦ ἀφαιροῦσε τήν προσοχή διηγούμενος παλιές, ἱστορίες σάν ἐκείνη τοῦ Ἐπιπέα, τοῦ Οἰδίποδα, τῆς μανίας τοῦ Ἡρακλή καί τὰ σχετικὰ μέ τὸ Θησέα καί τήν Ἀριάδνη.

Ἀκολουθεῖ ἡ συνάθροιση τῶν ἡγεμόνων καί μέ τὸ τέχνασμα τοῦ Παλαμήδη ἀνακαλύπτεται ὁ Ὀδυσσεύς καί ὄλοι μαζί πηγαινουν στήν Αὐλίδα, ὅπου ὁ Κάλχας μαντεύει ἀπὸ κάποιο περιστάσιον τί πρόκειται νά συμβεῖ. Προχωροῦν ἀπ' ἐκεῖ καί φθάνουν στήν Τευθρανίαν, πού τήν πολιορκοῦν νομίζοντας πῶς εἶναι ἡ Τροία. Στήν πολιορκία ὁ Τηλεφος σκετῶνει τὸ γιοῦ τοῦ Πολυνεῖκη τὸ Θέροσανδρο, αὐτὸς δέ πληγώνεται ἀπὸ τόν Ἀχιλλέα· φεύγοντας ἀπ' τήν Τευθρανία σκορπίστηκαν ἀπὸ θαλασσοταραχή, ὁ Ἀχιλλεύς δέ φθάνει στή Σκύρο ὅπου παντρεύεται τήν κόρη τοῦ Λυκομήδη Δηϊδάμεια, ἀπ' τήν ὁποία γεννήθηκε ὁ Νεοπτόλεμος—ὁ Στασίνοσ τὸν ξέρει καί ὡς Πύρρο καί λέει πῶς τὸ ὄνομα Νεοπτόλεμος τοῦ τὸ ἔδωσε ὁ Φοῖνικας για ἐνθύμιον γιατί ὁ Ἀχιλλεύς παιδί ἀκόμα κατέβηκε στὸν πόλεμο.

Σύμφωνα μ' ἓνα χρησμὸ ὁ Τηλεφος ἔπρεπε νά ὀδηγήσει τούς Ἀχαιοὺς στήν Τροία—ὁ Ὀμηρος ξέρει για ὀδηγὸ τὸν Κάλχα—, ἔτσι κι ὁ Ἀχιλλεύς τὸν ὀδηγεῖ στὸ Ἄργος καί τὸ θεραπεύει. Συναθροίζονται ἕστερα για δεύτερη φορά στήν Αὐλίδα· καί ἐκεῖ ἀναγκάζονται νά θυσιάσουν τήν κόρη τοῦ Ἀγαμέμνονα Ἰφιγένεια στήν Ἄρτεμη, γιατί ὁ πατέρας της καυχῆθηκε πῶς ξεπερνᾷ τὴ θεά στό κυνήγι. Ἡ

θεά ἄρπαξε ὅμως τὴν κόρη καὶ τὴ με-
τάφερε σὺν ταύροις, ὅπου τὴν ἔκανε
ἰέρεια στὸ ναὸ της. Ἔτσι γίνηκε ἡ
ἐκδίκηση τῆς θεᾶς καὶ μπόρεσαν νὰ
φύγουν οἱ Ἕλληνες, φθάνοντας δὲ
στὴν Τένεδο ἕνα φεῖδι δάγκωσε τὸν
Φιλοχτήτη καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ τὸν
ἀφήσουν στὴ Λήμνο, γιὰ τὴ βρώμη σὲ
ἡ πληγὴ του.

Τέλος ἀρχίζουν οἱ ἐχθροπραξίες στὴν
Τροία: στὴν πρώτη συμπλοκὴ ὁ Ἐχτο-
ρας σκοτώνει τὸν Πρωτεσύλαο καὶ ὁ
Ἀχιλλέας τὸν Κύννο, τὸ γιοῦ τοῦ Πο-
σειδῶνα, ζητοῦν νὰ συμβιβαστοῦν, μὰ
οἱ Τρῶες δὲ θέλουν νὰ ἐπιστρέψουν
τὴν Ἑλένη καὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς
κ' ἔτσι ἀκολουθεῖ ἡ τοιχομαχία. Οἱ
Ἕλληνες καταστρέφουν τὰ περιχώρα,
μὲ τὴ βοήθεια δὲ τῆς Ἀφροδίτης καὶ
τῆς Θέτιδας, ὁ Ἀχιλλέας συναντᾶται
μὲ τὴν Ἑλένη πού εἶχε τρελλὰ ποθήσει
νὰ τὴ δεῖ καὶ πού ἡ Ἀφροδίτη τὴ στό-
λισε σὰ θεᾶ, ὅπως μᾶς δείχνει ἕνα
ἀπόσπασμα στὸν Ἀθήναιο (15, 30).

Οἱ Ἀχαιοὶ θέλουν νὰ γυρίσουν στὰ
σπίτια τους, μὰ τοὺς συγκρατεῖ ὁ Ἀ-
χιλλέας πού συχνὰ νικᾷ τοὺς Τρῶες
καὶ φονεύει καὶ τὸν Τρώϊλον. Ἀκολου-
θοῦσε ἡ αἰχμαλωσία τῆς Βρισηΐδας,
πού τὴν παίρνει ὁ Ἀχιλλέας, καὶ τῆς
Χρυσηΐδας πού τὴν παίρνει ὁ Ἀγα-
μέμνωνας, *ἔπειτα δὲ ὁ πνιγμὸς τοῦ Πα-
λαμήδη, ἐνῶ ψάρευε, ἀπὸ τὸ Διομήδη
καὶ τὸν Ὀδυσσεά*, πού δὲν τὸ χῶ-
νευε γιὰ τὸν ξεφανερῶσει καὶ νὰ
τὸν κάνει νὰ πάρει μέρος στὸν πόλε-
μο· στὸ τέλος «βουλή Διὸς ὅπως ἐπι-
κουρίσει τοὺς Τρῶας Ἀχιλλέα τῆς
συμμαχίας τῆς Ἑλληνικῆς ἀποστήσας
καὶ κατάλογος τῶν τοῖς Τρωσὶ συμ-
μαχησάντων», κατὰ τὴν περίληψη τοῦ
Πρόκλου.

Ἀπὸ τὰ Κύπρια ἔπη σώθηκαν 22
ἀποσπάσματα πού μᾶς βοηθοῦν νὰ
συμπληρώσουμε ἐν μέρει τὶς γνώσεις
μας. Γιὰ παράδειγμα φέρνουμε τὸ δέ-
κατο ἔβδομο (ἔκδοσις Kinkel), στὸ
ὁποῖο συναντοῦμε ἕνα παράδοξο μῦ-
θο, πού δὲ τὸν ἔχει ἡ περίληψη τοῦ

Πρόκλου· πρόκειται γιὰ τὸν Ἄνιο πού
εἶχε τρεῖς κόρες, τὴν Οἰνώ, Σπερμῶ
καὶ Ἐλαΐδα, πού εἶχαν τὴ μαγικὴ
δύναμη νὰ παράγουν ἀδιάκοπα ἡ
κάθε μιὰ τους χωριστὰ κρασί, σιτάρι
καὶ λάδι καὶ πού τὶς χρησιμοποίησε
κάποτε ὁ Ἀγαμέμνωνας κατὰ συμ-
βουλὴ τοῦ Παλαμήδη, ὅταν εἶχαν ἔλ-
λειψη τροφίμων.

Ἐπίσης ἀπὸ τ' ἀποσπάσματα μα-
θαίνουμε πῶς ὁ Λυγκέας εἶχε μιὰ τό-
σο δυνατὴ ὄραση, πού μπορούσε νὰ
δεῖ ἀπὸ τὸν Ταῦγετο ὅλη τὴ νῆσο
τοῦ Πέλοπα, κι ὄχι μόνο τοῦτο ἀλλὰ
κι ἀνάμεσα ἀπὸ δρυς.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν περίληψη
πού δώσαμε πιὸ πάνω, τὰ Κύπρια
ἔπη πραγματεύονται ὅλα ὅσα γίνη-
καν πρὸ τοῦ σημείου πού ἀρχίζει ἡ
Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου· βέβαια αὐτὸ δὲ
σημαίνει πῶς γράφτηκαν καὶ πιὸ ἐ-
νωρὶς ἀπὸ τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου, ἀλλ'
ἀντίθετα ἔχουμε πολλοὺς λόγους νὰ
πιστέψουμε πῶς γράφτηκαν πολὺ
πιὸ ὕστερα. Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ
φράση πού τελειώνει ἡ περίληψη:
«Διὸς δὲ βουλή ὅπως ἐπικουρίσει.....»
φαίνεται καθαρὰ πῶς ἀναφέρεται στοὺς
πρῶτους στίχους τῆς Ἰλιάδας καὶ εἰδικὰ
στὸν πέμπτο στίχο:

.....«Διὸς δ' ἑτελείετο βουλή ὃ
ἔξ οὔ δὴ τὰ πρῶτα διαστήειν ἔρισαντε ὃ
Ἄτρεΐδης τε, ἄναξ ἀνδρῶν, καὶ Διὸς Ἀ-
χιλλεύς». 7

Δυστυχῶς δὲν ἔχουμε σὲ κανένα
ἀπόσπασμα τὸ τέλος τῶν Κυπρίων ἐ-
πῶν γιὰ νὰ δοῦμε ἂν πραγματικὰ ὁ
ποιητὴς χρησιμοποίησε τὴ φράση
«Διὸς βουλή», γιὰ τὸν εἶναι ἔτσι
φαίνεται πῶς ὀλοκάθαρα πῶς ὁ ποιη-
τὴς αὐτὸς εἶχε μπροστὰ του τὴν Ἰλιά-
δα καὶ σταμάτησε σὲ μιὰ φράση
πού ν' ἀποτελεῖ τὸ προοίμιό της. Μπο-
ρεῖ βέβαια νὰ εἰπωθεῖ πῶς εἶνε παρό-
μοια δυνατὸ ὁ Ὀμηρὸς νὰ εἶχε μπρο-
στὰ του τὰ Κύπρια ἔπη καὶ ν' ἄρ-
χιζε αὐτὸς ἀκριβῶς ἐκεῖ πού σταμα-
τοῦσαν αὐτὰ. Μὰ μιὰ ἄλλη λεπτομέ-

ρεία ἐμποδίζει τὴν ὑπόθεση τούτη: Στὸ προοίμιο τῶν ἔπων πού σώζεται ὑπάρχουν κ' οἱ ἀκόλουθοι στίχοι.

«ὄφρα κενώσειεν θανάτω βάρος· οἱ δ' ἐνὶ
[Τροίῃ
ἦρωες κτείνοντο, Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή».

Πῶς ἦταν λοιπὸν δυνατό τοῦ Δία νὰ γίνεται τὸ θέλημα μὲ τὸ σκότωμα τῶν παλληκαριῶν τῆς Τροίας καὶ ταυτόχρονα νὰ γίνεται ἡ θέληση τοῦ ἴδιου Δία μὲ τὴν ἀνακουφιστὴν Τρώων ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Ἀχιλλέα; Φαίνεται δηλαδὴ καθαρά πὼς σ' αὐτές τις δυὸ φράσεις, στὸ προοίμιο καὶ στὸν ἐπίλογο, διαφωνεῖ μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του· βέβαια δὲ θὰ τὸ ἔκαμνε αὐτὸ, ἂν δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ συμμορφωθεῖ μὲ τὸ προοίμιο τῆς Ἰλιάδας· ὥστε ὁ ποιητὴς δὲ δίστασε νὰ διαφωνήσει καὶ μὲ τὸν ἑαυτὸ του ἀκόμα, προκειμένου νὰ μὴν ἀφήσει οὔτε ἓνα μικρὸ σημεῖο πού νὰ μὴν συμπληρῶνεται τελειωτικὰ ἡ ἐνότητα κι ὁμοφωνία μὲ τὸ Ὀμηρικὸ ἔπος. Δυστυχῶς ὅμως δὲν μποροῦμε νὰ διαλευκάνουμε καλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο πού γιὰ μᾶς εἶνε τόσο σπουδαῖο, ὅσο καμμιά ἄλλη ἀπὸ τις ἀποδείξεις πού θὰ φέρουμε πιὸ κάτω (1). Τὰ ἐπιχειρήματα μᾶς εἶνε τὰ ἀκόλουθα:

1) Κατὰ τὸν Πρόκλο τὰ «Κύπρια ἔπη» τέλειωναν μ' ἓνα κατάλογο τῶν Τρωϊκῶν στρατευμάτων, πού ἀνάφερε ὅλους τοὺς συμμάχους τῶν Τρώων. Ἀλλὰ στὸ δεῦτερο βιβλίο τῆς Ἰλιάδας ἦταν ἓνας παρόμοιος κατάλογος. Φαίνεται λοιπὸ, πὼς ὁ Στασίως εἶχε ὑπ' ὄψει του τὸν κατάλογο τῆς Ἰλιάδας καὶ μάλιστα τὸ συμπλήρωσε, γιατί

1) Ὅσον ἀφορᾷ τὴν περίληψη τοῦ Πρόκλου ὁ Willamowitz, ὁ Robert (Bild und Lied) καὶ ὁ Bethe (ἐν Hermes τόμ. 26 σελ. 593 κέξ) ὑποστήριξαν πὼς ὁ φιλόσοφος—ὁ Welcker (Der epische Cyclus I, 3 κέξ) διακρίνει τὸ φιλόσοφο Πρόκλο ἀπὸ αὐτόν, πού τότε βάζει στὸ β' αἰῶνα μ. Χ.) δὲν εἶχε ὑπ' ὄψει τὰ ἔπη αὐτούσια, ἀλλὰ ἀνακριβεῖς ἐκλογές. (προβλ. καὶ Christ—Kώνστα: Ἱστορ. τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, τόμ. 1, σελ. 145 κέξ).

τότε δὲ θὰ ἦταν ἀνάγκη ἓνας ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ τὸν ἐπαναλάβει (2) Ἀλλὰ μιὰ συμπλήρωση προϋποθέτει αὐξήση γεωγραφικῶν γνώσεων, τοῦτο δὲ ἦταν δυνατὸ στὸν Στασίνο πού ἔζησε ὕστερ' ἀπ' τὴν ἐξάπλωση τῶν Ἑλλήνων στὴν Μ. Ἀσία καὶ τὴν γνωριμία τους μὲ λαοὺς ἀγνωστούς στὴν ἐποχὴ τοῦ Ὀμηροῦ.

3) Ἄν ὁ Ὀμηρος μὲ τὴ φράση «Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή» ἐννοεῖ ὅ,τι καὶ ὁ Στασίως στὸ τέλος, ν' ἀνακουφιστοῦν δηλαδὴ οἱ Τρῶες, τότε ἀσφαλῶς δὲν ἐγνώριζε τὸ λόγο γιὰ τὸν ὅποιο γίνηκε ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος, ἀφοῦ πουθενά ἄλλοῦ δὲν ἀναφέρει τίποτα πού νὰ μᾶς θυμίζει τὸ «ὄφρα κενώσειεν θανάτω βάρος» τοῦ ποιητῆ τῶν Κυπρίων. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπλὴ σύμπτωση, μὰ νομίζουμε πὼς ἡ δικαιολογία αὐτὴ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου εἶνε κατοπινὴ, μεθομηρικὴ ἐπινόηση, πού τὴν ἤξερε ὁ Στασίως, ὄχι ὅμως κι ὁ Ὀμηρος πού ἔγραψε πιὸ νωρίς.

3) Ὁ Ὀμηρος δὲν ξέρει τοὺς διδυμοὺς ἀδελφοὺς τὸ Λυγκέα καὶ τὸν Ἴδα καὶ πὼς ὁ Κάστορας καὶ Πολυδεύκης ἐγιναν κατὰ «ἐτερήμερον» ἀθάνατοι, γιατί ἀκριβῶς σ' ἓνα στίχο του φαίνεται πὼς τοὺς θεωρεῖ νεκρούς:

«Τοὺς δ' ἦδη κάτεχεν φυσίζωος αἶα»
(Γ. 243)

φαίνεται λοιπὸν πὼς ἡ ἀποθέωσή τους ἦταν κι' αὐτὴ μεθομηρικὴ ἐφεύρεση.

4) Ὁ μῦθος τῆς Ἰφιγένειας κι αὐτὴ ἡ Ἰφιγένεια εἶνε ἀγνωστα πράγματα στὸν Ὀμηρο, πού ξέρει μονάχα τρεῖς κόρες τοῦ Ἄγαμέμνονα, τὴ Χρυσόθεμη, τὴ Λαοδίκη καὶ τὴν Ἰφιάνασσα. Ἡ λεπτομέρεια δὲ τῆς διάσωσης τῆς Ἰφιγένειας σταὺς Ταύρους εἶναι κάτι πού μᾶς ἀναγκάζει

2) Ὁ Bethe (Hermes, τόμ. 26, σελ. 61) προσαθεῖ ν' ἀποδείξει πὼς ὁ κατάλογος δὲν ἦταν μέσα στὰ ἔπη, ἀλλὰ τὸν ἔβαλε αὐθαίρετα ὁ Πρόκλος, ἀντίθετα δὲ ὁ Μύλλερους παραδέχεται πὼς τὸ παράρτημα τοῦ καταλόγου Νεῶν στὴν Ἰλιάδα (Β' 816—877) πάρθηκε ἀπὸ τὰ Κύπρια.

νά θέσουμε τὰ Κύπρια μετὰ τις ἀρχές τοῦ ἔβδομου αἰῶνα, π.Χ., γιατί κατὰ τὴ γνώμη μας πρέπει νὰ υποθέσουμε πῶς γιὰ τὴ δημιουργία τῆς ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν τὴν Ταυρικὴ Χερσόνησο, πράμα πού γίνηκε μόνο μετὰ τις ἀρχές τοῦ ἔβδομου αἰῶνα μετὰ τὴν ἴδρυση ἐκεῖ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Χερσονόσου, κ.ἄ.

5) Τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Κύκνου, τοῦ γιου τοῦ Ποσειδῶνα πού τὸ σκότωσε ὁ Ἀχιλλέας, κι αὐτὸς ἀκόμα ὁ Κύκνος ἦταν πράματα ἄγνωστα στὸν Ὀμηρο.

6) Ὁ θάνατος τοῦ Παλαμῆδη ἀπ' τὸν Ὀδυσσεά καὶ τὸ Διομήδη εἶναι γιὰ μᾶς ἓνα ἄλλο σημεῖο τῆς προτεραιότητος τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν. Ὁ Ὀμηρος ἀγνοεῖ σχεδὸν τὸν Παλαμῆδη. Γι' αὐτὸν ὁ ἥρωας, πού τόσο ὑμνήθηκε ἀπὸ τοὺς κατοπινούς ποιητές, ἦταν μιὰ σκιά ἀπέναντι τοῦ Ὀδυσσεά, πού ἀντίθετα εἶνε ὁ Θεὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ πού οἱ πανουργίες καὶ ραδιουργίες του εἶνε προτερήματα ἀμίμητα καὶ ζηλευτά. Στὴν Ἰλιάδα τὸν ἐξυψώνει στὸ ἐπίπεδο τῶν ἡρώων καὶ στὴν Ὀδύσεια τὸν ἀποθεώνει. Οἱ νεώτεροι ὅμως Ἑλληνες δὲ χωνεύουν τὸν Ὀδυσσεά· δίδει τὴν πρώτη βολή ὁ Στασίνοσ γιὰ ν' ἀκολουθήσουν ὕστερα ὀλόκληρη σειρὰ ποιητῶν μέχρι τοῦ Σοφοκλή καὶ τοῦ Εὐριπίδη γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ ἥρωας τοῦ Ὀμηροῦ δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνας ραδιουργός, δόλιος, πανουργός, πού δὲ δίστασε νὰ πνίξει τὸ σοφὸ ἥρωα Παλαμῆδη, μόνο καὶ μόνο γιατί ὁ δυστυχισμένος εἶχε τὴν τόλμη μετὰ τὴ σοφία του ν' ἀνακαλύψει τὰ τεχνάσματά του. Γιατὶ ὅμως ὅλη αὐτὴ ἡ ἐπίθεση; Γιὰ μᾶς ἡ αἰτία κρύβεται σὲ χρονικὴ διαφορὰ τῆς ποιήσεως τῶν Ὀμηρικῶν καὶ Κυπρίων ἐπῶν. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Ὀμηροῦ τὸ νὰ ἦταν ἓνας πανουργός καὶ ραδιουργός ἦταν προτέρημα· μὰ τὰ πράματα ἄλλοξεν ὕστερῶτερα· ἄλλαξαν οἱ ἠθικὲς βάσεις τῶν Ἑλλήνων· δὲ νομιζόσουν πιά ἥρωας ἄξιος σεβασμοῦ καὶ προσκυνήματος παρὰ ἄν ἦσαν ἐξυπνοί, σοφοὶ ἀν-

θρώπος, τόσο σοφός ὅσο ἦσαν ὁ Παλαμῆδης, στὸ πρόσωπο τοῦ ὁποίου τόσες ἐφευρέσεις ἀπέδωκαν οἱ Ἕλληνες. Καὶ βλέπουμε καθαρὰ τὴν ἀντίθεση αὐτὴ στὸ Φιλοχτήτη τοῦ Σοφοκλή, ὅπου ὁ ἰδανικός τύπος τοῦ μεθωμηρικοῦ ἀνθρώπου ἀντιπροσωπεύεται στὸ πρόσωπο τοῦ Νεοπτόλεμου, πού ζητᾷ χωρὶς περιστροφές καὶ πονηρίες καὶ δόλους νὰ φθάσει στὸ σκοπὸ του, πράμα πού ζητοῦσε ν' ἀποφύγει ὁ πανοῦργος καὶ ὀμηρικός ἠθικός ἀνθρώπος, ὁ Ὀδυσσεάς.

Ὁ Andrew Lang (The World of Homer σελ. 188 κέξ) ὑποστηρίζει πῶς ἓνα ἀπ' τὰ ἔνδεκα βιβλία τοῦ σ' αὐτὰ ἦταν διαιρεμένα τὰ Κύπρια θὰ ὀνομάζονταν «Παλαμῆδεια» τὸ ἴδιο δὲ ὑποστηρίζει καὶ ὁ D. B. Monro (Journal of Hellenic Studies, τόμ. V, σελ. 1—41) καὶ ὁ Mure (History of Greek Literature, τόμ. II, σελ. 281), μετὰ τὴ διαφορὰ πῶς ὁ Lang βρῖσκει τὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Ὀμηροῦ καὶ τοῦ Στασίνοῦ σὲ λόγους τοπικούς, χωρὶς νὰ παύει νὰ χτυπᾷ ἐκείνους πού ὑποστήριξαν πῶς τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη εἶνε ὕστερῶτερα τῶν Κυπρίων ἢ πῶς καὶ τὰ δυὸ ἐποιήθησαν ταυτόχρονα, ὅπως ὑποστήριξαν σοφοὶ ἐπιστήμονες, ὡς ὁ Wilamowitz (Homeische Untersuchungen, σελ. 374) καὶ ὁ Murray (Rise of the Greek Epic, σελ. 165). Ὡστόσο ὁ Lang καὶ ὁ Monro μετὰ πολλὰ ἐπιχειρήματα (μερικὰ ἀπ' αὐτὰ παραθέτουμε καὶ μεῖς παίρνοντας ἀπ' ἐκείνους) ἀπέδειξαν πῶς δὲν ἦταν δυνατό νὰ ἦταν σύγχρονα, ἀκόμα δὲ πιὸ πολὺ προγενέστερα ἀπὸ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη· γιὰ νὰ γραφτοῦν τὰ Κύπρια ἔπη χρειάστηκε νὰ μεσολαβήσει ἓνα χρονικὸ διάστημα τέτοιο, πού ἄλλαξαν ἀκόμη καὶ ἠθικὲς θεωρίες!

7) Ἐνα ἄλλο σημεῖο πού ξεχωριστὰ τονίζουν καὶ ὁ Monro καὶ ὁ Lang εἶνε τὸ μαγικὸ στοιχεῖο πού ὄχι μόνο δὲν εἶνε ὀμηρικό, ἀλλὰ καὶ μεθωμηρικό. Πραγματικὰ οἱ προφητείες τοῦ Ἐλενοῦ καὶ τῆς Κασσάνδρας—ὁ Ὀμηρος δὲν ξέρει τὴν Κασσάνδρα καὶ

μάντη—, ἡ θεραπεία τοῦ Τήλεφου «κατὰ μαντείαν», οἱ προφητεῖες τοῦ Κάλχαντα, ἡ μαγικὴ δύναμη τῶν θυγατέρων τοῦ Ἄνιου, (3) ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν μιὰ σειρά προφητικῶν γεγονότων πού ὁ Ὅμηρος δὲ χρησιμοποιεῖ στὰ ποιήματά του. Ἀκόμα καὶ ἡ ἀγάπη θεῶν μὲ θεάς, ὅπως τοῦ Δία καὶ τῆς Νέμεσης (πρέπει νὰ σημειωθεῖ πῶς ὁ Ὅμηρος δὲν ξέρει τῆ Νέμεση γιὰ μητέρα τῆς Ἑλένης ἀλλὰ τὴν Λήδα) εἶνε ὅλα μεθωμηρικὲς ἐπινοήσεις.

Αὐτὰ εἶνε μὲ συντομία τὰ ἐπιχειρήματά μας πού φέρνουμε μαζί μὲ ἄλλους κριτικούς γιὰ νὰ υποστηρίξουμε πῶς τὰ Κύπρια ἦταν ὑστερώτερα τῆς Ἰλιάδας.

Ἄν θελήσουμε τώρα νὰ κρίνουμε τὰ ἔπη ὡς ποιητικὸ κατασκευάσμα, δὲ θὰ ἦταν δουλειὰ εὐκόλη γιὰτί δὲν ἔχουμε μπροστά μας τὸ ἔργο ὅπως ἔχουμε τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια. Τὸ μόνο γιὰ τὸ ὅποιο μᾶς μένει μιὰ ἀπορία εἶνε γιὰτί ὁ Ἀριστοτέλης στὴν Ποιητικὴ του τὰ κατατάσσει στὰ ἔργα ἐκεῖνα πού ἀσχολοῦνται: «περὶ ἓνα (ἄνδρα) καὶ περὶ ἓνα χρόνον καὶ μίαν πράξιν πολυμερῆ». Τέλος πάντων μπορούμε νὰ ποῦμε πῶς ἡ πολυμερὴς πράξι ἀναφέρεται στὴν ἀπόφαση τοῦ Δία «ὄφρα κενώσειεν θανάτῳ βᾶρος (γῆς)», ἡ ὅπως λέει ὁ Μοιρο, στὴν ἀρπαγὴ τῆς Ἑλένης, καὶ πῶς ὁ ἓνας ἥρωας ἦταν ὁ Πάρης, ἡ, ὅπως ὑποθέτει ὁ Lang, ὁ Παλαμήδης. Μὰ πῶς θὰ ἐξηγήσουμε τὸν «ἓνα χρόνο» σ' ἓνα ἔργο πού ἀρχίζει ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ Δία ν' ἀνακουφισεῖ τὴ γῆ γιὰ νὰ τελειώσει μετὰ εἴκοσι χρόνια—τόσο ὑπολογίζεται ὡς τὸ θάνατο τοῦ Ἀχιλλέα, γιὰτί ἔπρεπε ν' ἀνδρωθεῖ ὁ Νεοπτόλεμος, ἀφοῦ πῆρε μέρος στὸν πόλεμο—στὸν

καβγά τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονα; Ἐχτός ἂν πρέπει νὰ θεωρήσουμε τὸ ἔργο ὡς ἓνα ὅλο, ὅποτε θέλουμε ἓνα συνδυετικὸ κρίκο κι αὐτός τότε δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη, πού καὶ σ' αὐτὰ τὰ ἀσήμαντα γεγονότα ἔχει τὸ μέρος της—ὅπως στὸ ραντεβού τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τῆς Ἑλένης—ὅπως ἀκριβῶς ἡ Ἀθηνᾶ στὴν Ὀδύσεια κ' ἡ Ἀφροδίτη πάλι στὴν Αἰνειάδα.

Βέβαια δὲ θὰ περιμέναμε ἀπὸ τὰ Κύπρια τὴ συνοχὴ ἐκείνη τῆς Ἰλιάδας, ὄχι γιὰτί ἴσως ὁ ποιητὴς τους νὰ ἦταν κατώτερος ἀπ' τὸν Ὅμηρο, ἀλλὰ γιὰτί ἡ ὕλη ἦταν τέτοια πού καὶ ὁ ἄριστος ποιητὴς θ' ἔφηνε χάσματα ὡστόσο τὸ διάφορα ἐπιεσόδια θὰ εἶχαν κάποιο ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον καὶ μιὰ τέτοια καλλιτεχνικὴ ἀξία πού ἴσως νὰ λείπει κι ἀπ' αὐτὴ τὴν Ἰλιάδα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ τὰ Κύπρια χρησιμοποιήθηκαν στοὺς κατοπινοὺς χρόνους ἀπὸ τοὺς τραγικούς πολὺ πιὸ πολὺ, παρά ἡ Ἰλιάδα καὶ ἡ Ὀδύσεια, ὅπως παρατήρησε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Οἱ δύο Ἰφιγένειες τοῦ Εὐρύπιδη, ὁ Ἡρακλῆς μαινόμενος τοῦ Ἰδίου ποιητῆ, ὁ Φιλοκτήτης τοῦ Σοφοκλῆ καὶ ἄλλα γιὰ τὸν Παλαμήδη καὶ τῶν τριῶν τραγικῶν πού χάθηκαν, ἔχουν ὑποθέσεις παρμένες ἀπὸ τὰ Κύπρια ἔπη.

Γιὰ νὰ τελειώνουμε τὴ σύντομη τοῦτη μελέτη μας, προσθέτουμε ἀκόμα πῶς τὰ Κύπρια ἔπη ψαλνόνταν σ' ὅλη τὴν Κύπρο στὶς γιορτὲς τῆς Ἀφροδίτης μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ὕμνους τῆς θεᾶς, πού τοὺς ἀπέδιδαν, ὅπως καὶ τὰ Κύπρια, στὸν Ὅμηρο. Ἴσως νὰ πῆραν καὶ τ' ὄνομά τους ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς (Κύπρις) κι' ὄχι τῆς νήσου.

ΚΛΕΑΝΘΗΣ Π. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Καθηγητὴς Ἐμπορικοῦ Λυκείου.

Σκόλα, 18|10|1935.

3) Ὁ Welcker (Der Epische Cyclus) ὑπέδειξε πῶς καὶ ἡ προφητεία τοῦ Νηρέα πού ἀναφέρει ὁ Ὀράτιος (ᾠδαὶ 1, 15):

«Ingrato celeres obruit olío
vento»

προέρχεται ἴσως ἀπὸ τὰ Κύπρια.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΗ ΜΑΡΩ

Μάρω, παιδί τῆς ἀνοιξης, νυχτώνει...
 κι ὁ δρυς γιὰ θάνατο νυστάζει τώρα,
 μισεύουν — στὸ καλὸ — τὰ χελιδόνια
 καὶ νοιώθω ἴγὼ τὸ μήνυμα τοῦ Χάρου...
 Μάρω, παιδί τῆς ἀνοιξης, νυχτώνει...

Σὰν τὰ ἔντομα, π' ἀφοῦ τ' αὐγὰ στιβάσουν,
 στερνὴ φορὰ, ζυγιάζουν τὰ φτερά τους
 καὶ στ' ἀνθισμα τῆς νιότης τους πεθαίνουν·
 ἔτσι κ' ἐγὼ στὸν τρύγο πού ζυγώνει,
 —κι ἄκου κοντὰ τὸν κρότο τῶν ἀλόγων, —

στερνὴ φορὰ θ' ἀνοιξῶ τὰ φτερά μου
 κι ἀπάνω στὸ φιλί σου θὰ στραγγίσω.
 Τάχα δὲ θᾶνε ἀμάρτημα νὰ ζήσω,
 μιὰ πῶχει τὸ ροδάνθι μου καρπίσει!
 Θὰ σβύσω· κι' ὠριμο καρπὸ θάφήσω:

στὸν ἥλιο τῆς ἀγάπης μου τὴ θέρμη,
 στ' ἀκρόμεστο σταφύλι τὸν παλμὸ μου,
 τὰ νιᾶτα μου στῆς αὔρας τὸ παιγνίδι,
 δέ σένα, καλονιά, τ' ἀγνὸ τραγούδι...
 Μάρω, παιδί τῆς ἀνοιξης, νυχτώνει...

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙΑ

I

Νωρίς—νωρίς ἐξύπνησεν ἡ Αὐγή
 Μόλις ἐλάλησε τὸ πρῶτο ὄρνιθι,
 Κι' ἀφοῦ μὲ μιὰ λεπτὴ βροχούλα ἐπλύθη
 Μέσα στοὺς κήπους καὶ τοὺς κάμπους ἔχει βγεῖ..

Μέσα στοὺς κήπους καὶ τοὺς κάμπους ἔχει βγεῖ
 Ἄνάλαφρη καὶ δροσερὴ νὰ σεργιανίσει,
 Κι' ἀπ' τὴ χαρὰ της ποὺ τὴν εἶδεν, ἔχει ἀνθίσει
 Καὶ λαχταρᾷ τὸ πάτημά της ὅλη ἡ γῆ...

II

Καὶ μέσα στὸ ἥσυχο πρωῖ, φτερούγισαν στὸν οὐρανὸ
 Τὰ περιστέρια, νὰ λουστοῦν στοῦ ἡλίου τὸ πρῶτο χᾶδι.
 Κι' ἀνάλαφρα κατέβηκαν στὸ δῶμα ἐκεῖ τ' ἀντικρυνὸ
 Ὅλο χαρὲς κι' ὄλο φωνές, ἓνα θεότρελλο κοπάδι...

Καὶ παίζοντας ἀξένοιαστα, σὰ μαθητὲς σὲ διακοπὴ
 Μὲ χίλια ὠραῖα κουνήματα, χαιρέτιζαν τὴ μέρα,
 Καὶ—τὶ τρελλὸ παληόπαιδο!—μπροστά μου ἐκεῖ, χωρὶς ντροπὴ
 Ἕνας χοντρὸς περιστέρος ξελόγιασε μιὰν περιστέρα.

Θ. ΠΕΤΡΗΣ

ΕΣΤΡΩΣΑ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΟΥ...

Ἐστρώσα τὴν ψυχὴ μου σὲ ροδόφυλλα
γιὰ νὰ περάσεις, Ἰησοῦ ἀδερφέ μου.

Οἱ νύχτες μάζεψαν τὰ δάκρια μου
κ' ἐπρόσφεραν γονατιστὲς ἀστέρια.

Κόμπο τὸν κόμπο μέτρησαν τὸν ἄρμυρό σου ἰδρώτα
οἱ ἀγρύπνιες μου, οἱ στεναγμοὶ κ' οἱ προσευχὲς μου.

Εἶμαι σὰ στέρνα ποὺ προσμένει τὸ φθινόπωρο
γυμνὴ στὸν ἥλιο καὶ στὴ Μαῖρα μου—τῆς Λόγῃς.

Γιατὶ μᾶς ἐγκατέλιπες μονάχους
ἐκτεθειμένους στὸν ἄνεμο καὶ στὴ βροχὴ σὰ φύλλα;

Ἄναπολοῦν τὸν ἥσκιο σου οἱ λίμνες τῶν θαυμάτων
καὶ νοσταλγοῦν σὰ χεῖλη σου, τὸν ἵπυρετόν, οἱ κρήνες.

Κράτησα τοὺς λυγμούς σου μὲς τὰ στήθια μου
Καθὼς ἠλιόφεγγος δρυμὸς αἰώνια δρόσο.

Τὰ χέρια μας, ποὺ πρόσμεναν τὰ σταυρωμένα χέρια
φωλιᾶς ποὺ χτύπησε βαρὺς χειμῶνας μεῖναν...

ΜΑΝΟΣ ΚΡΑΛΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ *

1. Δός μου στο τζεφάλιν νά σου δώσω
στο πιθάριν».

Με την παροιμία τούτη φανερώνεται ή μεγάλη επίδραση πού έξασκεῖ τὸ κλάδεμα τ' ἀμπελιοῦ ἀπάνω στήν καρποφορία του.

*Από τήν ανέκδοτη συλλογή τοῦ κ. Ἀντώνη Κλόκκαρη, Βοηθοῦ Γεωργικοῦ Ἐπιθεωρητῆ. Ὁ κ. Κλόκκαρη μαζί μέ τίς δημοσιευόμενες παροιμίες μᾶς ἔχει στείλει καί τὸ ἔξης ὠραῖο γράμμα πού ἀξίζει νά διαβαστεῖ καί γιά τὸν ἐνθουσιασμό του καί γιά τήν ἀγάπη πού κλείνει γιά τή λαογραφία τοῦ τόπου:

Ἄγαπητέ κ. Προυσῆ,

Σᾶς στέλνω λίγες γεωργικές παροιμίες μαζεμένες ἀπό τίς πιό καθαρές πηγές τοῦ Νησιοῦ μας. Γιά μένα, τούλαχίστε, οἱ παροιμίες αὐτές ἀποτελοῦν τὸν πιό πιστὸν καθρέφτη τῆς γεωργικῆς νοοτροπίας τοῦ γεωργομας. Εἶναι τὸ ἀπόσταγμα τῆς πείρας ἐκαστοντόδων χρόνων πού κληρονόμησε ἀπὸ τοὺς γονιούς του, τοὺς παππούδες του καί τοὺς πατερόδες τῶν παππούδων του. Κ' εἶναι τόσο ἔμορφα, τόσο ἀπλά κι ἀκόμα τόσο σοφά διατυπωμένες ὥστε νά μὴ βρίσκεται οὔτε λογάρι, οὔτε χρυσάφι, οὔτε διαμάντι νά ἰσοφარიεῖ μέ τὴν ἀξία, μέ τὴ δύναμη, μέ τὴν ἀλήθεια πού κλείνουν μέσα τους. Τὸ φῶς, τὸ δυνατό, τὸ ἐκτυφλωτικὸ φῶς πού χύνει σήμερα ἡ ἐπιστήμη, ἡ γεωργική, γιά κάθε ζήτημα πού σχετίζεται μέ τὴν τέχνη τοῦ γεωργοῦ, δὲ λέμε πῶς θαμπώνεται οὔτε καί πῶς ὠχρῖα μπροστά σ'αὐτὰ διαμαντάκια αὐτὰ τῆς στιβαγμένης πείρας τοῦ Κυπριώτη. Μὰ ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ ν' ἀμφιβάλλω ἂν οἱ γεωργικές αὐτές παροιμίες ἔχουν νά φωτισθοῦν καί πολὺ ἀπὸ τὸ φῶς αὐτὸ τῆς ἐπιστήμης. Ἀντίθετα ἐγὼ φρονῶ πῶς οἱ παροιμίες αὐτές ἔρχονται νά ἐνισχύσουν καί νά ἐπαληθεύουν μέ συντόματα, μέ χάρη καί μέ σοφία ἀφάνταστη ὅσα ἡ ἐπιστήμη προσπαθεῖ μέ τύπους καί διατυπώσεις κ' ἐκδόσεις πολυσέλιδες, στριφνές βαρυστόμαχες καί πανάκριβες νά σκορπίσει στὸν κόσμο. Δέ θέλω νά ἐπεχταθῶ σχολιάζοντας κ' ἐπαινώντας ἐγὼ ὁ ἴδιος τὴ συλλογή μου. Ἄλλως τε δὲν εἶναι τίποτε τὸ δικό μου. Ἐγὼ φροντίσα ὅσο μποροῦσα νά περιμαζέψω τοὺς θησαυροὺς τῆς Γεωργικῆς θυμοσοφίας τῆς Πατρίδας μου, τοὺς θησαυροὺς αὐτοὺς πού μέρα μέ τὴ μέρα ἔβλεπα νά χάνονται.

Πάφος 4(11)1935 Μὲ ἀγάπη κ' ἐχτίμηση
Ἄντ. Κλόκκαρης

2. "Ακρηδὸν δία τζιαὶ μέσην τρύα».

Κάνε καθάρισμα, τσάπισμα, καλὴ καλλιέργεια στήν ἄκρη τ' ἀμπελιοῦ ἂν θές τρύγο πλούσιο.

δία=δίνε, τρύα=τρύγα.

3. «Κάψε σιοινιάν νά γεμώσεις τῆ
γωνιάν».

Τὰ χωράφια πού βγῆκαν ἀπὸ τὸ καψάλισμα ἀγριόθαμνων καί πρὸ πάντων τῆς «σιοινιάς» δὲν μποροῦν παρὰ ν' ἀποδώσουν μεγάλη σοδειά. Κ' εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ λόγος πού τὸ πιό πολὺ γίνεται ὥστε νά πυρποληθοῦν ἐκτάσεις σκεπασμένες ἀπὸ θάμνα ἢ καί δασωμένες περιοχές πού συνορεύουν μέ καλλιεργημένους τόπους. Βλέπουμε ἔτσι πῶς δὲν πολυσκοτίζεται ὁ ὑστερόβουλος ἐμπρηστής, ἂν μέ τὸ καψάλισμα πού κάμνει χάνονται στοιχεῖα πολύτιμα. Μ' αὐτὸ χάνεται ὀργανική οὐσία (μαυρόχωμα) στιβαγμένη ἐκεῖ ἰσὺ χρόνια καί πού, ἂν δὲν καιγόταν, θά μπορούσε ὄχι μονάχα, μιὰ, μὰ εἴκοσι καί μιὰ, φορὰ νά γιομίσει τὴ γωνιά τ' ἀμπαριοῦ καί τῆς ἀποθήκης του. Βιάζεται ν' ἀποχτήσει τὸ σημερινὸ αὐγὸ κι ὅσο γιά τὴν αὐριανὴ κότα δὲ γνοιάζεται. Ἄς φροντίσουν ἡ αὐτὴν ἄλλοι ἄς φροντίσουν οἱ δασολόγοι, οἱ ὄρνιθολογοί, οἱ γεωπόνοι κτλ.

σιοινιά=σχίνος, γεμώσει=γιομίσει.

4. «Νιάζ' με ψηλά»=κάμε τὸ πρῶτο
ὄργωμα πυκνὸ.

«Δικσίλιζ' με ἀνάσκα»=τὸ δευτέρω-μα σὲ μερικά εἶδη χωραφιῶν πού εἶναι δυνατὰ ἀργιλλώδη συνιστᾶται ἀραιό.

«τζιαὶ σπεῖρε με ἀνέγλυνα
νά σου γεμώσω ἀμπάσκα»=ἀραιὰ καί ρηχὰ γιά νά σου γεμίσω τίς ἀποθήκες ἀπὸ τὸ προῖον πού θά πάρεις ἀπὸ μένα.

5. «*Νιάζ' με, διόλιζ' με καλὰ τζι ἀνά-
κοψε με ἀνάγκα, τζιαὶ σπεῖρε με
μὲ τὸν τζιαῖρον νὰ σοῦ γεμώσω
ἀμπάρκα ἢ τζιαὶ βάρμε μὲ τὸ γέρκο
μου νὰ σοῦ γεμώσω ἀμπάρκα.*

Ἐδῶ συστήνεται ἐχτός ἀπὸ τὸ πρῶ-
το καὶ τὸ δεύτερο ὄργωμα κ' ἓνα τρίτο
πὺν τὸ λένε ἀνακοφτό· αὐτὸ μπορεῖ
νᾶναι καὶ ἀραικοαμῶμένο. «Τζιαὶ σπεῖ-
ρε με μὲ τὸν τζιαῖρον», δηλαδὴ ἐπίκαι-
ρα, σὲ κατάλληλη στιγμή κ' ὑπόσχο-
μαι νὰ γιομίσω «τ' ἀμπάρκα», ἢ «μὲ
τὸ γέρκο», δηλ. μὲ τὸν ὄργο πὺν τὸ
χῶμα νὰ μὴν εἶναι οὔτε πολὺ στεγνὸ
οὔτε πολὺ βρεγμένο.

6. «*Ἄβ βρέξ' Ὀχτώβρης πούλε σιτά-
ριγ, γόραζε βούδκια. Ἄβ βκεῖ ὁ
Ὀχτώβρης ὄφκαιρος πούλε τὰ
βούδκια γόραζε σιτάριν».*

Γιατὶ μὲ τὶς πρώιμες βροχὲς σὲ με-
ρικές περιοχὲς θεωρεῖται πὺν ἔχει ἔξα-
σφαλισθεῖ ἢ εἰσοδιά τῶν δημητριακῶν,
κ' ἢ βλάστηση γενικὰ εἶναι τόσο ἄφθο-
νη ὥστε νὰ μὴ διατρέχουν κανένα
κίνδυνον νὰ πεινάσουν τὰ ζῶα. Ἐνῶ μὲ
τὶς ὄψιμες βροχὲς οὔτε τὰ σιτηρὰ πε-
τυχαίνουν κ' οὔτε περιμένεται πὺν θὰ
ὑπάρξει ἰκανοποιητικὴ βλάστηση.
πούλε=πούλησε, ὄφκαιρος=ἔφκαιρος.

7. «*Ἄβ βρέξει ὁ Μάρτης δινὸ νερὰ
τζι' ὁ Ἀπρίλλης οὔλλον ἓναν
Καληῶρα του τζιαῖν τοῦ γιωρκοῦ πόσιει
πολλὰ σπαρμένα».*

Αὐτὴ θέλει νὰ μᾶς ἐξηγήσει πὺν,
μόλον πὺν τὰ δημητριακὰ ἔχουν ἀνε-
πτυγμένες τὶς ρίζες τῶν τὸ Μάρτη
κι Ἀπρίλη, δυσκολεύονται ν' ἀπορο-
φήσουν ἢ δὲν ἀποροφοῦν ὅσα τοὺς
χρειάζονται γιὰ μιὰ κανονικὴ ἀνάπτυ-
ξη γιὰτὶ λείπει ἀπὸ τὸ ἔδαφος ἀρκετὴ
ὕγρασία.

γιωρκός=γεωργός.

8. «*Νιατὸν τοῦ Γεννάρη τζιαὶ διολον
τοῦ Μάρτη θαμμάζω πὺν τζι' ἀ-
σῶσισησεν (ἢ καρτέρα τὸ σιτάριν
νᾶρτε).*

Οἱ γεωργοὶ μερικῶν περιοχῶν ἔχουν
τόση μεγάλη πεποίθηση, καὶ μὲ τὸ
δίκιο τους, γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν
δύο αὐτῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργα-
σιῶν ὅταν γίνονται ἐπίκαιρα καὶ καλὰ
πὺν ἀποροῦν κ' ἐξίστανται ὅταν συ-
ναντήσουν ἀποτυχία.

69. «*Ἔσιεις χτηνὰ, σπέρνε πυκνὰ. Ἔ-
σιεις παιδιὰ, σπέρνε ἀνάγκα».*

Αὐτὰ εἶναι τ' ἀποτελέσματα (τοῦλά-
χιστο γιὰ ὠρισμένα ἐδάφη καὶ γιὰ
ὠρισμένες χρονιές) τῆς πυκνῆς καὶ
τῆς ἀραιῆς σπορᾶς. Ἄφθονία χόρτου
θὰ πετύχεις στὴν πρώτη περίπτωση
πὺν μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει γιὰ τὴ
διατροφή ζῶων—κι ἀφθονία καρπῶν
στὴ δεύτερη γιὰ νὰ θρέψεις τὰ παι-
διὰ σου.

70. «*Ἄγ γιωρκᾶς μαρκαριτάριμ, πᾶσιν
οὔλλα στὸ σιτάριν.*

Αὐτὴ τὴ σπουδαία σημασία ἀπέδι-
δαν ἄλλοτε πὺν δὲν ὑπῆρχε ἢ εὐκο-
λία τοῦ ἐφοδιασμοῦ μὲ σιτάρη ἀπ'
ἔξω· ὁ γεωργός στὰ διαμερίσματα
ὅπου δὲν ἐκαλλιεργεῖτο, ἢ, πιὸ σωστά
ἔπου ἢ καλλιέργεια τοῦ σιταριοῦ, συγ-
κριτικὰ μὲ ἄλλες καλλιέργειες, δὲν ἦ-
τανε ἰκανοποιητικὰ ἀμειπτική, κὶ ἂν
ἀκριβοπληρωνόταν γιὰ ὅλες τὶς ἄλλες
του εἰσοδεῖες, δὲ μποροῦσε νὰ ἐπαρ-
κέσει στὸ νὰ προμηθεύεται τὸ ἀναγ-
καῖο σιτάρη γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ
σπιτιοῦ του.

71. «*Ἄθθὲν νὰ πλήξεις (ἢ) νὰ χαρεῖς,
ἔλα τὸμ Μᾶν τζιαὶ δέ με».*

Αὐτὸ εἶναι ὅτι λέει τὸ σιτάρη στοὺς
γεωργοὺς τῶν ὄρεινῶν διαμερισμάτων
ὅπου ὀψιμίζει λιγάκι ἢ ἀνάπτυξη, ἐνῶ
τοὺς γεωργοὺς τῆς «χαμηλῆς», τοὺς

καμπίτες, τοὺς προτρέπει νὰ τὸ ἐπισηφθοὺν ἐνωρίτερα (τ' "Αἰ Γιωρκοῦ) δλδ. μέσα στὸν Ἀπρίλη γιατί ὡς τότε φαίνεται ἂν θάναι καλὴ ἢ κακὴ ἢ σοδειά. Στὰ χωριά ὅμως ποὺ φυτρώνει ἢ συκιά ἢ ὁ δρυς λένε «Ἄμα σιεπάσει ἢ σιζιά ἢ ὁ δρυς τὸγ κολλοιόν, πῆαινε δὲ τὰ σπερμένα σου», δλδ. μέσα στὸν Ἀπρίλη περίπου ὁπότε ἀναπτύσσεται ἀρκετὰ τὸ νέο φύλλωμα τῶν δέντρων αὐτῶν, ὥστε ὅταν καθῆσει ἀπάνω τους ὁ κολλοῖς νὰ κρῦβεται ὀλότελα.

76. «Σήκωνε μιὰμ πέτραν ποὺ τὸ μάλισ σου, τζι ἄς ἔδ δουλειὰ δική σου».

Καὶ τὴν παραμικρότερη ἐργασία κι ἂν κάμεις ἀρκεῖ νᾶναι ἐργασία ποὺ γίνεται ἀπὸ σένα, ποὺ γίνεται γιὰ σένα καὶ σὲ χτήμα δικό σου. Καὶ τὸ παρακάτω ρητὸ τὴν ἴδια περίπου σημασία κλείνει μέσα του.

77. «Θέλεις νὰ φτωσιῦνε ὁ γείτος σου ; Δὸς του μιστάριν».

Αὐτὸ περίπου ἔπαθαν ὅλοι οἱ γεωργοὶ ποὺ προτίμησαν γιὰ νὰ δουλέψουν μὲ μεροκάματο στὰ γειτονικά τους μεταλλεῖα κι ἄφηκαν τὰ χτήματα τους καὶ ρήμαξαν.

78. «Ἐίπεγ κάποτε ἢ σιζιά στήσ σουκαμνιάν :—Σύπνα νὰ πκιεῖς νερόν —Ἐνόμισα πὼς ἐν τὸ νιν τ' ἀλέτρον τζιαὶ περνᾶ νὰ σίσει τῆρ ρίζαμ μου».

Ἐδῶ φαίνεται ἡ μεγάλη σημασία ποὺ δίνεται—καὶ δίκαια—στ' ὄργωμα τῶν ξηρικών δέντρων, ὅπως εἶναι ἡ συκαμιά, τ' ἀμπέλι, ἡ μυγδαλιά, ἡ χαρουπιὰ κτλ.

σίσει=σχίσει

79. «Ἡ ἐλιά θέλει πελλόγ κλαδευτήν τζιαὶ φρόνιμον τρυητήν».

Ἄν ἔλεγε φρόνιμο κλαδευτὴ κ' ὑπομονητικὸ τρυγητὴ ἴσως νᾶταν σωστότερο. Μὰ μὲ τὴ φράση «πελλόγ κλαδευτήν» ἐδῶ θὰ ἔννοεῖ ἄνθρωπο ποὺ νὰ μὴ λυπάται ν' ἀφαιρέσει ἀπὸ τὸ ἐλαιόδενδρο του κλάδους λαίμαργους ἄσχημο βαλμένους, καὶ ξερόκλαδα. Τὸ ρητὸ, ὅμως, ὀρίζει ποιὸς πρέπει νᾶναι ὁ τρυγητὴς κι ὄχι σὰν τοὺς σημερινοὺς ποὺ χτυποῦν καὶ κατακόβουν ἀλύπητα καὶ ρίχνουν μαζί μὲ τὸν καρπὸ τὴν τρυφερὴ βλάστηση ἀπάνω της θὰ δώσει τὸ ἐλαιόδενδρο τὸν καρπὸ του τὸν ἐπόμενο χρόνο.

ΑΝΤ. ΚΛΟΚΚΑΡΗΣ

ΝΕΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

ΑΛΥΣΣΙΔΕΣ...

Στους Κυπριώτικους κάμπους άβγῆ-άβγῆ, καλοκαιριάτικο πρωί. Μεστωμένα κι ώριμα τὰ στάχυα τοῦ σταριοῦ βσραίνουνε άπάνω στό καλάμι τους, σά νά τὰ τραβάει τὸ χῶμα. Χαρά Θεοῦ, πού τῆ χαίρεται κ' ἡ γῆς! Τὸ φῶς τ' άβγινοῦ ἡλιοῦ στραφτοκοπάει άπάνω τους κ' άναρριγοῦν, ἔτσι—σάν τὸ λάγνο κι ώριμο κορμί μιᾶς Κυπριώτισσας χωριάτισσας...

Ὁ Μπάρμπα-Μαθιός, τὸ «νούμερο», περπατοῦσε σκυφτός, καμπουριασμένος, τὴν άτέρμονη χωματένιστ στρατά πού τραβᾶει σιτὸ χωριό, στὸν Ἄη—Λιά... Ξεκίνησε μὲ τὸ φεγγάρι άπ' τὴν Καντάρα, ψηλά άπάνω στό βουνό και γεννήματα τοῦ ἡλιοῦ βρισκότανε στό τελευταίο γύρισμα. Μπροστά του, σιγά και μὲ τέμπο, προχωροῦσε, σκυφτό κι αὐτό,—σά νά ζητοῦσα λὲς κανένα χόρτο,—τὸ γαϊδουράκι του, σέρνοντας άπό πίσω τὴ λατέρνα τοῦ Μαθιοῦ μὲ κόπο, μὲ ὑπομονή. Καί τὸ «τσοῦρμο» ὀλοκληρωνόταν μ' ἓνα μικρὸ πιθηκάκι, πού, καθισμένο άπάνω στό ὄργανο, ντυμένο μ' ἓνα λεκιασμένο, χιλιοτρυπημένο, μὰ ὡς τόσο χαριτωμένο, άλήτικο κουστούμι, γυρνοῦσε άδιάκοπα τὸ χέρι τῆς λατέρνας—και τὸν Ἄρη, τὸ γερασμένο μαντρόσκυλλο τοῦ γέρο—Μαθιοῦ, μὲ τὰ μεγάλα θλιβερά μάτια και πού πάντα περπατοῦσε δίπλα στό γαϊδουράκι, άνάμεσα στ' αὐλάκια τοῦ χωμάτου πού κάνανε οἱ τροχοὶ τῶν κάρρων, πού κουβαλοῦσανε κάθε μέρα στό χωριό τὸ στάρι άπ' τὰ χωράφια.

Ὅλη ἡ γῆς μὲ τὰ ώριμα σπαρτὰ φαινότανε χαρούμενη πρωί—πρωί. Μὰ ὁ Μαθιός μὲ τὴ κουμπάνια του τραβούσανε άργά-άργά, ὅλοι τους σκυφτοί, ὁ ἴδιος, ὁ Ἄρης, τὸ γαϊδουρί.... Τὸ πιθηκάκι, μὲ τὸ μικρὸ σκουφάκι του κατεβασμένο μάγγικα στὴ μιὰ με-

ριά ὡς τ' αὐτί, μὲ τὸ μπαλωμένο παντελονάκι, π' άφηνε μονάχα μιὰ τρύπα πίσω γιὰ νά βγαίνει ἡ οὐρά του, ἔπαιζε στ' ὄργανο τὸ «χαρικλάκι» και κυττοῦσε κι αὐτό μ' ἓνα λυπητερό, εὐσπλαχνικὸ βλέμμα τὸν κύριό του π' άκλουθοῦσε άπό πίσω...

Σ' ἓνα άμπέλι μιὰ χωριάτισσα τραβᾶει νερό μ' ἓνα πρωτόγονο γεράνι. Ἐνα κοράκι ψηλά κάνει δυὸ γύρους στὸν άέρα κ' ὕστερα πετᾶει μακρὰ, μ' ἄοιχτές φτεροῦγες, και χάνεται πίσω άπ' τὸ λόφο πού κρύβει τὸ χωριό. Μιὰ ἄλλη κουμπάνια άπό χωριάτες και χωριάτισσες θερίζουνε σ' ἓνα χωράφι. Κι ὅταν άκοῦνε τὸ τραγοῦδι τῆς λατέρνας, παρατάνε μιὰ στιγμή τὴ δουλειά τους και φωνάζουνε άπό μακρὰ.

—Καλημέρα Μαθιοῦ!

—Καλῶς ὤρισες!

Και μιὰ κοπέλλα σηκώνει τὴν ἄσπρη τῆς μαντήλα και χαιρετᾶει κι αὐτὴ κουτώντας τὸ δρεπάνι τῆς.

—Γειά—χαρά, μπάρμπα Μαθιοῦ.

Γειά—χαρά! Τέτοιες χαρὲς νά μὴν τίς χαρεῖ κι ὁ Χάρος!

Ὁ Μαθιός σηκώνει κι αὐτὸς τὸ χέρι του και χαιρετᾶει. Φαίνεται πῶς τὸ κάνει κι αὐτὸ βαριεστημένο. Καλημερίζει και περπατᾶει δίχα νά σηκώσει τὸ κεφάλι. Ποιὸς ξέρει γιὰτί; Ἴσως και νά ντρέπεται άπ' τὴ κατάντια του. Ἴσως πάλιν και νά περνᾶνε ἔτουτῃ τὴ στιγμή άπ' τὴ σκέψη του πράματα περασμένα, μιὰ ζωὴ πιὸ καλή, πιὸ φωτεινὴ...Μπορεῖ...Ποιὸς ξέρει!

* * *

Πάει καιρὸς πολὺς. Δεκαπέντε, εἴκοσι χρόνια—κάτι τέτοιο. Ὁ Μαθιός ἦτανε τρατάρης στό χωριό του. Ψάρεβε τὰ βράδουα μὲ τὴν τράτα του και

κουκουσοπερνούσε με τή γυναίκα του και τα παιδιά του. Τώρα ακόμα λείει πώς στήριγτανε ωραία εκείνη ή εποχή. Δεν είχε πιά ἀλήθεια, τὸ βιὸς ποῦχανε οἱ παπποῦδες σου, μα δούλεβε κ' εἶχε μιά κρυφή λαοχτήρα—αὐτὸ τὸ πίστεβε γερὰ—πὼς κάποτες θά μπορούσε νὰ ξαναποχτήσει ὅσα πούλησε, ξεπεσμένος, ὁ πατέρας του. Τὰ δυὸ τρικάρτα καράβια, τὸ σπίτι καὶ τὰ τόσα χωράφια τους κ' ἀμπέλια στὸ Μπογάζι, με τοὺς τὸς σους ὑποταχτικούς...

Μὰ ἦρθε τὸ μεγάλο κακο. Ἡ μεγάλη φωτιά. Δὲ μπορούσε νὰ ψαρέβει πιά λέφτερα στὸ γυαλό. Κ' ἕνα βράδυ ποῦπινε στὴ ταβέρνα τοῦ χωριοῦ με τὸ Νέμο τ' ἀποφάσισαν κ' οἱ δυὸ τους. "Ἴσως ν' ἀσφιξαν τὰ χέρια καὶ στὸ μεθύσι τους. Τὴν ἄλλη μέρα πούλησε τὴν τράτα του, ἄφηρε στὴ γυναίκα του τὰ λεφτὰ κ' ὕστερα ἀπὸ δυὸ βδομάδες μπαρκέρνανε με τὸν Νέμο γιὰ τὴ Σαλονίκη. Πηγαίνανε «μουλάρηδες» στὸ στρατό. Κάνα γράμμα πότε πότε—πὼς τὸ περιμένανε κι αὐτὸ στὸ σπίτι, ἄς ἦταν κι ἀργοπορημένο μῆνες—ὡς τὰ δεκαενιά πού γύρισε... Ντυμένος στὰ χακκί, με τὸνα μανίκι τοῦ μπαλωμένου καὶ λυγδιασμένου σακακιοῦ του ἀδειανὸ! Χλωμασμένος, μ' ἕνα νούμερο στὸ στήθος. Τὸ «νούμερο»! "Ἔτσι τὸ βαφτίσανε ἀπὸ τότες. Πήγανε δυὸ, γύρισε ἕνας. Ὁ Νέμος ἢ ὁ Μαθιός, τὸ ἴδιο κάνει. Ὁ ἕνας γύρισε. Πὼς γύρισε, Θεέ μου! "Ἐνα νούμερο! Σὰν ποθαμένος. Ὁ ἄλλος πὸθανε κεῖ κάτω. "Ἐνα κουφάρη! Κ' οἱ δυὸ, ἴδια κι ἀπαράλλαχτα...

"Ἐνα φτωχικό χωριάτικο σπιτάκι στὸ Μπογάζι, ἔτσι, σὰν ὅλα τὰσπρα σπιτάκια τοῦ χωριοῦ. Τὸ μόνο πού τὸ ξεχώριζε ἀπὸ τ' ἄλλα ἦτανε δυὸ πράσινα φύλλα μπανανιάς πάνω ἀπ' τὴ στέγη του,—σάμπως φτερά ἐνοῦ πελώριου πουλιοῦ,—καὶ μιά κλιματαριά μπροστὰ στὴν πόρτα, με λίγα πράσινα τσαμπιά.

Ὁ Γέρο—Ἡλίας, ὁ πατέρας τοῦ

Μαθιοῦ, ξύπνησε πρῶτ. Σκοτεινιάσανε τὰ μάτια του κ' εἶναι λίγα χρόνια πού δὲ βλέπει καθόλου. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα εἶχε ζυπνήσει τ' ἀγγόνια του πού θά πήγαιναν στὸ ψάρεμα με τὴν τράτα τοῦ Μαυιάτη, τοῦ καπετάνιου, κ' ὕστερα δὲν ἔκλεισε μάτι. Ἀπ' τὸν καιρὸ πού ὁ Μαθιός γύρισε σακατεμένος ἀπ' τὴ Σαλονίκη δὲν τοῦ ἦταν ὕπνος.

—Ποιὸς ξέρει, ἔλεε, μπορεῖ καὶ νὰ μὴ ζοῦμε ὡς τὸ πρῶτ....

Κι ὅμως με τὸνα πόδι του στὴ γῆ καὶ τ' ἄλλο του στὸν τάφο σκεφτότανε τὰ πρωτινά, τὸ μῦλο στὸ ὑπόγειο, πού κάποτες λυῶναν τὶς ἐλῆς—σαραβλιασμένο, σταματημένο χρόνια τώρα—τὶς γιορτές τοῦ τρυγητοῦ, τὸ ψάρεμα, κ' ἕνα λυγμὸς πικρὸς τοῦ κλειοῦσε τὸ λαρύγγι. "Ἴσως—ἴσως ἢ σκέψη αὐτὴ νὰ τὸν κρατοῦσε ἀκόμα στὴ ζωὴ. Χμ!..."Ἴσως! "Ἄν ὁ Μαθιός δὲ μπόρεσε με τὴ δουλειὰ του νὰ ξανασηκώσει ψηλὰ τὸνομα τῆς γενιάς τους, ἴσως θά μπορούσανε τ' ἀγγόνια του. Ἀλήθεια δούλεβαν σκληρὰ ὁ Γιακουμῆς κι ὁ Χριστοφῆς. Ἀπ' αὐτοὺς ζοῦσανε ὅλοι. Ὅχτῶ ἀνθρωποι! Ὡς κι ὁ Παμειώντας, ὁ μπιστικός τοῦ σπιτιοῦ, με τὸ βλακίσιο μούτρο καὶ πού διασκέδαζε ὄλους τοὺς χωριανούς με τὴ λατέρνα του στὸ πανηγύρι τ' Ἀη—Λιά, ἐκεῖ κοντὰ. Τὸν ἄφησαν στὸ σπίτι γιὰτὶ κάποτε ρίχτηκε στὴ θάλασσα κ' ἔσωσε τὸ στερνὸ κοριτσάκι τοῦ Μαθιοῦ, πούπεσε ἀπ' τὸ μῶλο στὸ νερό...

Ὁ ἥλιος φάνηκε ἀπ' τ' ἀκρωτήρι τ' Ἀη—Ἀντρέα. Μιά βαρκούλα μ' ἄσπρα πανιά, μακρὰ στὸ πέλαο, φαινότανε μες στὰ στραφτοκοπήματα τοῦ γαλανοῦ νεροῦ...

Θαλασσινὸς τόσον καιρὸ ὁ Γέρο—Ἡλίας, ὕστερα ἀπ' τὸν ξεπεσμό του, δὲν πάτησε ποτὲ τὸ πόδι του ξένη στεριά! Ξανοιγότανε στὸ πέλαο, ἔριχνε τὰ δίχτυά του, γιόμιζε τὶς κάσες ψάρι, μα τὴν ἄλλη μέρα ἔπρεπε πάντα νὰνε σπῆτι τοῦ. Τὸ ἴδιο κι ὁ

Μαθιός. Κάνα δυὸ φορές—ἐξὸν ἀπ' τὸ στερνὸ ταξίδι του πού τὸν ἔκανε σαρβάβαλο—ταξίδεψε μὲ καίκι στὴν Ἀτάλεια. Μὰ τᾶρεσε τὸ σπίτι του καλύτερα. Μόνο πού μάθαινε λίγισ παραμύθια γιὰ τὴν Ἀνθούλα.

—“Ὀλοι μας μιὰ μέρα θ' ἀποθά-
νουμε, ἔλεε. Χόρτα θὰ φυτρώσουν στὸν
τάφο μας σὲ λίγο. Ναι, αὐτὸ εἶν' ὄλο!
Μὰ δὲν ἔχει σὰν τὸ χῶμα τοῦ χω-
ριοῦ σου!

“Ἐτσι ἀκόμα λέει καὶ στοὺς γιουὺς
του, πού ἀπὸ τώρα κάνανε ταξίδια στὸ
Πόρτο, στὴ Σκεντέρεια, στὸν Περαιά
καὶ στὴν Μαρσίλια. Μὰ αὐτοὶ νοιώ-
θουνε τὴ ζωὴ τόσο ἀλιώτικα. Μα-
κρὰ ἀπ' τὸ σπίτι τους, στὸν ἀνοιχτὸ
ἄερα, ἐκεῖ πού γίνονται ἕνα μὲ τις
«στραλιέρες» καὶ τις «τρικετίνες». Στις
ὑποπιτες ἀκόμη ταβέρνες τοῦ Πόρτ—
Σάιτ, μ' ὄλων τῶν φυλῶν τοὺς ναῦ-
τες καὶ τοὺς ἀραπάδες. Τοὺς τραβοῦ-
σε ἡ θάλασσα μὲ μιὰ δύναμη παρά-
ξενη, ἀνεξήγητη, ἔτσι—σάμπως τὰ γί-
δια πού περριμένουν τὴν ἀβγὴ νὰ βγοῦ-
νε ὅλα κουπάδι ἀπ' τὴ στενόχωρὴ
τους μάντρα καὶ νὰ ξεχυθοῦνε ἀπ' τὸ
χωριὸ ἀπάνου στὸ βουνό...

“Ὁ Γέρο—Ἡλίας στὸ ξωπόρτι τῆς
ἀβλῆς, πρῶι—πρῶι τὰ σκεφτόταν
δλ' αὐτὰ καὶ θλιβότανε. Καὶ πάλι ἀπὸ
μπροστὰ του περνούσανε τὰ πρωτι-
νά, τόσο ζωντανὰ πολλές φορές, πού
ἕνα λυπητερὸ χαμόγελο—πόσο λυπη-
τερὸ, πόσο λυπητερὸ ἀλήθεια—διαγρα-
φότανε στὸ ζαρωμένο του μοῦτρο.

—Νὰ βρισκόταν ἕνα παλληκάρι
τουλάχιστο γιὰ τὴ Χρηστίνα...

“Ἐτσι δὲ θὰ τὴν ἔβλεπαν καὶ νὰ
λυώνουν. Δὲ θὰ φοβόντουσαν νὰ μένει
γιὰ πάντα στὸ ράφι μιὰ κοπέλλα, π'
ἀναθράφηκε μὲ τόση φροντίδα ἀπ'
τὸ Μαθιὸ καὶ τὴν Ἀνέζα, τὴ γυ-
ναῖκα του.

Τὴ στιγμή ἐκείνη ὁ Γέρος ἄκουσε
ἀπὸ μέσα τὴν Ἀνθούλα πούχε ξυπνή-
σει. Τὸ τελευταῖο βράδου ἔσπασε ὅλα
τὰ παιγνίδια πού τις ἔφερε ὁ Χρι-
στοφῆς ἀπ' τὸ στερνὸ ταξίδι του στὴ

Ρόδο—κ' ἔκλαιε...Ζητοῦσε ἀπ' τὴ Χρη-
στίνα τὸ κλουβὶ μὲ τὸ καναρίνι τοῦ
σπιτιοῦ γιὰ νὰ παίξει στὴν ἀβλῆ.

“Ὁ Ἡλίας τὴν ἄκουσε πού ἤρθε καὶ
τὴ φώναξε στὰ γόνατά του.

—Καλημέρα, παππού.

—Καλημέρα, παιδί μου. Ποῦ εἶσαι;

—Ἐδῶ, παππού. Ἐφερα καὶ τὸ
καναρίνι νὰ παίξω.

“Ὁ Γέρος τῆς χαϊδεψε μ' ἀγάπη τὰ
σγουρὰ μαλιά καὶ τὴ φίλησε στὰ με-
γάλα ὀλογάλα της μάτια.

—Νὰ μπορούσες νὰ δεῖς σήμερα
τὴ θάλασσα, παππού. Φτάνει ὡς τὸν
οὐρανό!

—Τὸ στοιχεῖό!... μουρμούρισε ὁ Γέ-
ρος. Ἄφησε τὴ θάλασσα, παιδί μου!
Θυμᾶσαι πού κόντεψε νὰ πνιγεῖς! Χμ..
Κύριε ἴλησον! Βάλε τό σταβρό σου
παιδάκι μου, πού γλύτωσες...

“Ὁ Γέρος μιλοῦσε καὶ κύτταζε ψηλά
ἀόριστα. Ποίος ξέρει ποῦ; Ἴσως
καὶ στὸν οὐρανό!—Κύριε ἴλησον...

—“ὦ, νᾶβλεpes τὸ πουλάκι στὸ
κλουβί, παππού. Πῶς φτεροκοπάει τὸ
καναρίνι ἀπὰ στὰ σίδερα! Θὰ μα-
τωθεῖ γό καῦμένο. Θὰ πέσουν τὰ
φτερά του!

—Θὰ πέσουν τὰ φτερά του! Ἴσως
ἴσως, Θέ μου, καὶ νὰ ψοφήσει. Μπο-
ρεῖ, ποίος ξέρει...

“Ἐτσι εἶναι Ἀνθούλα
μου. Ὅλα μποροῦν νὰ ζοῦν καλά,
εὐτυχισμένα. Ἐτσι, σὰν καὶ τὸ κανα-
ρίνι σου αὐτὸ κάποια φορὰ. Μὰ κα-
νένας δὲν ξέρει πῶς θὰ ποθάνει, παι-
δί μου. Κι ἂν εἶσαι ἄρχοντας μὲ βιὸς
ἀμέτρητο μπορεῖ καὶ ν' ἀποθάνεις σ'
ἕνα σπίτι φτωχικό, μὲ μιὰ κλιματα-
ριὰ μπροστὰ στὴν πόρτα του, σ' ἕνα
κρεβάτι ἀχυρένιο! Σ' ἕνα κλουβί,
σὰν καὶ τὸ πουλί...—Σῶσε, Κύριε, τοὺς
ἀνθρώπους σου!

—“ὦ, ὦ... Ἄσε με, παππού, ἄσε με...
Κατέβηκε ἀπ' τὰ γόνατά του. Τὰ
λόγια τοῦ Γέρου τὴν ἔκαναν νὰ κλάψει.
Ἄνοιξε τὴ μικρὴ πορτίτσα τοῦ κλου-
βιοῦ καὶ πήρε ἀπὸ μέσα τὸ πουλί.

—Τὶ ὤμορφο πού εἶναι. Γιατί νὰ μὴν
τ' ἀφήσουμε νὰ πετάξει, παππού;

Ξέφυγε απ' τὰ χέρια της δίχα νὰ τὸ θέλει.

—Γιὰ δὲς πετάει κι αὐτὸ κατὰ τὴ θάλασσα.

—Νὰ δῶ! Τὶ νὰ δῶ, παιδί μου. Μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ κουραστεῖ καὶ νὰ πέσει στὸ νερό. Δὲ λυπᾶται, παιδάκι μου, θὴ ἢ θάλασσα κανένα. Χμ! "Ατιμη, πόρνη θάλασσα...

Ὁ ἥλιος βγήκε πιὸ ψηλά! "Ολες οἱ βάρκες γυρίζανε σιγὰ-σιγὰ στὸ μικρὸ λιμανάκι τοῦ χωριοῦ καὶ δενόνταν στὰ μουράγια. Μιά ψαροπούλα, ξυπόλυτη, μπάλωνε τὰ δίχτυα τοῦ πατέρα της στὴν ἄμμο. Βγάζανε τὸ ψάρι ἀπ' τὶς βάρκες κ' ἄλλοι τὸ δίνανε στὸ Διόνυσον, — ἓνα μεσοπάλαβο ἄνθρωπο, πού ζησε πιὸ πολὺν καιρὸ στὴν Ὠστράλια παρὰ τὸ χωριὸ του καὶ ποὺ μιλοῦσε περισσότερο μιὰ παρεφθαρμένη ἐγγλερική γλῶσσα παρὰ τὰ Ἑλληνικά— νὰ στὸ μοιράσει μὲ τᾶλογό του στὰ γύρω χωριά κ' ἄλλοι τὸ στέλνανε γιὰ πούλημα μὲ τὸ κάρρο τοῦ Θόδωρου στὸ Βαρῶσι, — ἂν δὲ βρώμαε ὡς πού νὰ κοπτάει.

Ὁ ἥλιος βγήκε ψηλὰ κ' ἡ Ἀνθούλα καθότανε ἀκόμη στὰ γόνατα τοῦ Γέρο-Ἡλίου καὶ κύτταζε τὴ θάλασσα....

Λίγους μῆνες ὕστερα, μὲ τὰ πρωτοβρόχια. "Ένας παγερός ἀέρας φύσαε δυνατὰ καὶ μιὰ χαρακτηριστικὴ μυρουδιά ἀναδινόταν ἀπ' τὸ χῶμα. Ἡ Χρηστίνα καθότανε στὸ μαγκάλι καὶ διάβαζε περικοπές ἀπ' τὴ Γραφή. Ὁ Γέρο-Ἡλίας ἄκουε μὲ θολὰ, ἀνοιχτά, τὰ κομμάτια. Κι ὅταν κάτι τοῦκανε ἐντύπωση συγκινοῦσε μὲ κατάνυξη στ' ἀναμένο καντήλι τῆς Μεγαλόχαρης, πού ἀχνόγαφεγγε στὴ γωνιά, μὲ κάτι λόγια μισοφαγωμένα, ἀκατανόητα, σὰν νᾶλεγε μιὰ μυστικὴ προσευχή.

—...Κύριε ἴλεσον!...

Ὁ Μαθιὸς ἦτανε ἀπ' τ' ἀπόγεμα πρὶν τὴν ταβέρνα. Τώρα τελευταῖα γυρονοῦσε πάντα κατὰ τὰ μεσάνυχτα, πενηντάχρονος. Ἰσως-ἴσως γιὰτὶ οἱ γιοί του,

ποὺ τοὺς φοβότανε λιγάκι, φύγανε ὅπ' τὴν τράτα τοῦ Μανιάτη— ἐρχότανε χεμῶνας κ' οἱ δουλειές τοῦ ψαριοῦ θὰ λιγόστεβαν— καὶ τραβήσανε στὴν Σκεντέρεια μ' ἓνα καράβι φορτωμένο ἄχυρο, ἴσως πάλι κ' ἀπὸ κάτι μεσόλογα πούλεε κάθε πρωτὶ στὸν ἄντρα τῆς ἩἘννέζα, ὁ Μαθιὸς τίς τελευταῖες αὐτὲς μέρες τῶριξε ἔξω. Ξενοχισμένος πάντα μὲ τοὺς λίγους ψαράδες τοῦ χωριοῦ, μεθυσμένος, ὄλο καὶ παραμιλοῦσε γιὰ τὰ πρωτῖνα καὶ τὴ σημερινὴ κατάντια του.

Ἡ Χρηστίνα καθότανε στὸ μαγκάλι καὶ διάβαζε περικοπές ἀπ' τὴ Γραφή. Ἡ φωνὴ τῆς ἔπαιρνε ἓνα παράξενο χρῶμα κ' ἓνα μυστικόπαθο παλιὸ σὰν ἤθελε νὰ κάνει κάτι ἐντύπωση στὸ Γέρο.

—Οὐ ψευδομαρτυρήσεις... *Οὐ μοιχεύσεις!*

Τᾶλε μὲ θέρμη, σὰ νᾶθελε νὰ τ' ἀκούσει κ' ἡ μητέρα της, π' ἄφησε πιά τὸ χτένι τ' ἀργαλειοῦ κ' ἤρθε ν' ἀνάψει τὴ λάμπα μὲ τ' ὀλόμαβρο, ραγισμένο γιαλί.

—Θὰ στραβωθεῖς κ' ἐσὺ μὲ τὰ διαβάσματά σου. Δὲν ἀνάβεις τοὺλάχιστο τὴ λάμπα.

Εἶδε τὸ γέρο μ' ἓνα θυμωμένο βλέμμα ὕστερα κ' ἔγνεψε μὲ τρόπο στὴ Χρηστίνα.

—"Έλα... Σήκου. Εἶναι μέσα!...

Τὴν εἶδε ἄκεφη καὶ τὴν ἀγριοκύταξε. Αὐτὴ σηκώθηκε σιγὰ-σιγὰ, βαριστημένα καὶ πῆγε στὴ διπλανὴ κάμαρα, μὲ τὸ παράθυρο στὴν ἀβλή. Ὑστερα πῆγε κ' ἡ μάνα.

—Διάβαζε, παιδί μου. Ποῦ σταμάτησες; "Α, ναί... ναί. *Οὐ μοιχεύσεις!* Μὰ... ποῦ εἶσαι; Δὲν ἀκούς; Θέ μου, δὲν εἶνε κανεὶς ἐδῶ! Ποῦ πῆγανε;

Ἀπὸ μέσα ἀκούστηκε ἡ Ἀννέζα πού γελοῦσε. Μιλοῦσε σιγὰ σὲ κάποιον γιὰ τὴ Χρηστίνα. Ἡ κόρη τῆς ἦτανε ἓνα τίμιο κορίτσι, μιὰ ὠραία κοπέλλα!

—Ἐλάτε ὅμως. Κάνετε λιγάκι γρήγορα. Νὰ μὴ γυρίσει ξαφνικά ὁ Μαθιὸς, εἶπε ὕστερα βγαίνοντας ἀπ' τὴν κάμαρα.

— Νά γυρίσει ὁ Μαθιός!... ψυθύρισε ἀθέλητά του κι' ὁ Γέρο-Ἡλίας. — Κύριε τῶν δυνάμεων!

Ἐναστάξαε λυπητερά κ' ἐπανάλαβε τὰ τελευταῖα λόγια τῆς Γραφῆς πού τόνισε ἡ Χρηστίνα.

— Οὐ ψευδομαρτυρήσεις... Οὐ... — Θέ μου, Θε μου. Σῶσε τοὺς ἀνθρώπους σου!

Τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ πού ξέφυγε ἀπὸ κάποιο σύγνεφο ἔμπαινε, ἀπ' τὸ παράθυρο καὶ φώτιζε τὸ θλιμένο πρόσωπο τοῦ Γέρου, τὰ σαρακοφαγμένα ἐπιπλα τοῦ σπιτικοῦ καὶ τὴν Ψιφίνα, πού καθότανε σὲ μιὰ καρέκλα κ' ἔφερνε μιὰ τὸ ποδαράκι τῆς στὸ στόμα καὶ μιὰ πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι τῆς. Κάποτες ἀνοιγόκλεινε τὰ μάτια τῆς θλιμένα, ἔτσι—σάμπως νὰ κιταλάβαινε κι αὐτὴ κάτι ἀπ' τὴ δυστυχία πού γιόμισε τὸ σπίτι...

Ἦταν μιὰ νύχτα χειμωνιάτικη πού γύρισαν ἀπ' τὴ Σκεντέρεια ὁ Γιακουμῆς κι' ὁ Χριστοφῆς. Φύγανε χινόπωρο, μ' ὄριμα τὰ σταφύλια στὴν κλιματαριά καὶ μὲ πράσινα τὰ δυὸ φύλλα τῆς μπανανιάς πάνω ἀπ' τὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ τους καὶ κόντεβε Χριστούγεννα πού γύρισαν καὶ τὰ βρήκανε κατάξερα, παραμελημένα. Κι ὅλα τ' ἄλλα ἀκόμα τὰ βρήκανε ἀλιώτικα. Ὁ ἀργαλειὸς σταμάτησε κι αὐτός, σαρακοφάγησαν καὶ σπάσανε τὰ ξύλα του. Ὡς κ' ἡ Χρηστίνα φαινότανε χλωμῆ, ἀδύνατη, ἀγέλαστη κι' ὁ Γέρο-Ἡλίας ὄλο κ' ἔλεε στὴν Ἀνθούλα περικοπές ἀπ' τὴ Γραφή.

— Μᾶς ἔφαγε τὸ σαράκι γι' αὐτὸ τὸ καυμένο τὸ κορίτσι, τοὺς ξήγησε κρυφὰ καὶ μὲ πόνο ἢ μάνα. Πάει ἔμεινε τᾶμοιρο στὸ ράφι. Ὡστερα εἶναι κ' ἡ ἀρώστεια τῆς. Βῆχει, πᾶνε νὰ σπάσουνε τὰ στήθεια τῆς. Μᾶς εἶπανε πὼς θέλει ἐξοχή, καθαρὸ ἀέρα... Μὰ ποῦ... Ποιὸς ἦτανε νὰ μᾶς κυττάξει...

— Κι' ὁ πατέρας; Τί λέει γιὰ ὅλ' αὐτὰ ὁ πατέρας τῆς;

— Πάει πειὰ ὁ καφερός. Τσάκισε! Κάθε βράδου εἶναι στὴν ταβέρνα τοῦ Μανώλη. Μεθάει καὶ παραμιλάει στὸν ὕπνο του. Μιὰ μέρα τὸν ἄκουσε κ' ἡ Ἀνθούλα στὸ κρεβάτι πού μιλοῦσε γιὰ πλοῦτη, γιὰ καράβια... Πότε-πότε μὲ βρίζει καὶ μένα γιατί κατὰστρεψα λέει τὸ σόι του... Κι' ἀκόμα πὼς ἐγὼ ἔφερα σὲ τέτοια χάλια ἐτοῦτο τὸ κορίτσι.

— Γιὰ πλοῦτη, γιὰ καράβια... Ὡ θε μου, μουμούρισε ὁ Γιακουμῆς. Σὰν καὶ τὸν πατέρα του κι' αὐτός. Πόσο στενάχωρο εἶν' αὐτὸ τὸ σπίτι, Θε μου!

— Καὶ νὰ ξέρει κανεὶς πὼς βρίσκεται δῶ μέσα καὶ κείνο τὸ μικρὸ παιδί, ἡ Ἀνθούλα, πρόστεσε μ' ἓνα πικρὸ ἀναστεναγμὸ ὁ Χριστοφῆς...

Τὴ στιγμή ἐκείνη ἀκούστηκε ὁ Γέρο-Ἡλίας ἀπ' τὴν πλαϊνὴ κάμαρα πού διηγόταν στὴν Ἀνθούλα:

— «...κι ὁ Θεὸς γιὰ νὰ δείξει πόσο ἀγασπᾶει, παιδί μου, τοὺς φτωχοὺς γεννήθηκε σ' ἓνα σπήλαιο τῆς Βηθλεέμ!

Σύγνεφα ἀναταριάζουνται στὸν οὐρανό. Βαρειά, μολύβι, ὀλόμαβρο, ἀνασηκάνουνται στὸν ὀρίζοντα καὶ φεύγουν σὰ δαιμοσμένα, κυνηγημένα ἀπὸ τὸν ἄνεμο. Συναζονται ὅλα, σμίγουν καὶ σκεπάζουνε ὄλο τὸ γαλάζιο χρῶμα τοῦρανοῦ. Σὲ λίγο τίποτα δὲ φαίνεται. Σκοτάδι πηχτὸ πάνω ἀπ' τὶς στέγες, τὴ θάλασσα, τὰ δέντρα πού τὰ χτυπάει ὁ ἀέρας καὶ σφυρίζουνε. Μόνο τὰ λίγα κόκκινα φανάρια τῶν βαρκούλων καὶ τοῦ μεγάλου καραβιοῦ, στὸ μικρὸ λιμανάκι τοῦ χωριοῦ, πέφτουν ἀπάνω στὸ νερὸ σ' ἀκαθόριστες, τρεμουλιαστὲς γραμμές, πού τραβᾶνε ὅλες κατ' ἐπάνω σου, ὅπου κι ἂν σταθεῖς...

Ὁ Γιακουμῆς τᾶκουσε καὶ δὲν πίστεβε στ' αὐτιά του. Ὅσο κι' ἂν ἦπτε αὐτὸ τὸ βράδου καὶ στραβοπατούσανε τὰ πόδια του σὶς πέτρινες στράτες τοῦ χωριοῦ, τὸ πρᾶμα π' ἄκουσε ἀπ' τὸν Μανώλη ἀπόψε δὲν ἔβγαине ἀπ' τὴ σκέψη του. Ἡ Χρηστίνα, ἡ ἀδελφή του;

“Ίσαμε κεί πάλι! Ποτέ-ποτές... Ἀλήθεια ἄλλαξε τόσο πολὺ σὲ τρεῖς μῆνες μονάχα. Χλώμιασε, ἀδύνατισε. Μὰ αὐτὸ τὸ πρᾶμα; Ἄδύνατο. Ἡ μάνα του! Αὐτὴ πού μιλοῦσε μὲ τόσο πόνο γιὰ κείνον τᾶμοιρο ποῦ μεινε στὸ ράφι... Θέ μου! Ποιὸς νὰ τὸ πιστεβε ποτές.

Περπατοῦσε σκυφτὸς καὶ παραμιλοῦσε. Ἐνας χωριάτης πέρασε ἀπ’ τὸ πλάι του, στάθηκε μιὰ στιγμή, τὸν κύταξε καὶ πάλι τράβησε τὸ δρόμο του κουνώντας τὸ κεφάλι. Αὐτὸς οὔτε τὸν πρόσεξε. Οἱ σκέψεις δέρινανε μὲ πείσμα τὸ κεφάλι του. Τώρα ἔλεε πὼς ἦτανε ἀδύνατο κ’ ἔβριζε ἀπὸ μέσα του τὸ Μανώλη, ὕστερα πήγαινε νὰ τὸ πιστέψει, κάτι τοῦλεε πὼς μπορεῖ νάτανε κ’ ἔτσι τὸ πρᾶμα καὶ νᾶχε δίκη οὐ ταβερνιάρης. Ἀλήθεια πὼς νὰ ξηγοῦσε ἀλιώτικα τὴν τόση ἀλλαγὴ τοῦ σπιτιοῦ; Γιατὶ παρατήθηκε στὸ σπίτι ὁ ἀργαλειὸς; Καὶ λεφτά; Ποῦ βρῖσκανε λεφτά; Ὑστερα κι ὁ Μαθιὸς πὼς ἔπινε κάθε βράδυ στὴν ταβέρνα; Τώρα ξηγοῦσε καὶ τὰ παραληρήματα τοῦ Γέρου στὸ κρεβάτι. Τὸν ἄκουσε, λέει, κ’ ἡ Ἀνθούλα πού ἔλεε στὸν ὕπνο του πὼς ἡ μάνα τους ἔφερε σέτέτοια χάλια ἐποῦ τὸ κορίτσι. Ἀλήθεια γιατί ταραχτήκε τόσο πολὺ ἡ Ἀνέζα τὸ προηγούμενο βράδυ, σὰν ὁ Χριστοφῆς, ἔτσι ἐκεῖ πού κύτταζε γιὰ κάποιον πρᾶμα πίσω ἀπ’ τὸν καθρέφτη, ἔπεσαν στὸ μάτι του κάτι κουτιά μὲ φτιασιδία καὶ μυρουδικά; Ναι, ναί... Ἀπ’ αὐτὰ πού μεταχειρίζονται οἱ κυρίες στὴ Χώρα. Τὶ γύρεβαν ὅλ’ αὐτὰ στὸ σπίτι; Ὑστερα καὶ κείνες οἱ μισοκουβέντες, ἐκεῖνα τὰ κρυφά-κρυφά, τ’ ἀκατανόητα λόγια καὶ τ’ ἀγριοκυττάματά της Ἀνέζας πρὸς τὴν κόρη της; Ἀχ θε μου, θε μου!

Στὸ σπίτι δὲ μίλησε σὲ κανένα. Ἡ μάνα ἔσιαχνε τὸ τραπέζι κ’ ἡ Ἀνθούλα ἔπαιξε μὲ τὸ μικρὸ πιθηκάκι πού της εἶχε φέρει ὁ Χριστοφῆς. Τράβησε ἴσια στὴν κάμαρα τῆς Χρηστίνας. Τὴν ἄκουσε ποῦ βηγε δυνατά. Καθότανε σὲ μιὰ καρέκλα καὶ κεντοῦσε στὸ φῶς τοῦ λιχναρισοῦ. Ἀλήθεια ἔτσι πού τὴν

τὴν εἶδε τὴ λυπήθηκε.

—“Ἄσε τὸ κέντημα, Χρηστίνα.. Θέλω νὰ σοῦ μιλήσω. Νὰ μιλήσουμε οἱ δυὸ μας.

Μιλοῦσε μ’ ἓνα θλιβερό, τσακισμένο ὕφος, σὰ νάτανε νὰ κλάψει...

—Ἀλήθεια θέλω νὰ μοῦ τὸ πεις Χρηστίνα. Ἐμένα, τ’ ἀδερφοῦ σου. Ἔλα, ἔλα.. Δὲ θάθελες ἀλήθεια νὰ ζήσεις σ’ ἓνα σπίτι μὲ τὸν ἄντρα σου μονάχα, ἡσυχά-ἡσυχά; Ἔλα πές το, πές μου το..

—Σ’ ἓνα σπίτι... Μονάχη... Μὲ τὸν ἄντρα μου, ἡσυχά-ἡσυχά!

Τὰ μάτια τῆς γιομόσανε. Ἐκλαιε κ’ ἔτσι τῆς ἐρχότανε νὰ ἀγκαλιάσει τὸν ἀδερφό της νὰ κλάψει ἀκόμη πειὸ πολὺ καὶ νὰ τοῦ τὰ πεῖ ὅλα.

—Μὰ γιατί κλαῖς Χρηστίνα; Τὰ νομίζεις φαίνεται παράξενα αὐτὰ τὰ πράματα! Γιατὶ, Νοιώθω πὼς κάτι κρύβεις ἀπ’ τὸν ἀδελφό σου, Χρηστίνα. Θὰ μοῦ τὸ πεις, ἔ; Ξέρεις πὼς φεύγω σὲ μιὰ βδομάδα, Καὶ δὲ θὰ μ’ ἀφίσεις ἔτσι, μὲ τὴν ἐντύπωση πὼς ἔχεις κρυφὰ ἀπὸ μένα..

Ἡ Χρηστίνα ἔκλαιε τώρα μὲ λυγμύς. Γιὰ μιὰ στιγμή ξέφυγε ἀπ’ τὰ χέρια τ’ ἀδελφοῦ της κ’ ἔσκυψε τὸ πρόσωπο στὴ γῆς σὰν ταραγμένη. Κάτι πάλαι μέσα της, κάτι φριχτό, κάτι βσαμιστικό. Σηκώθηκε καὶ τράβησε πρὸς τὸ παράθυρο. Κύτταξε ἀπ’ τὴς γυλίες τὸ πηχτὸ σκοτάδι π’ ἀπλώθηκε ἔξω βαρειά, ἀποπνιχτικά. Ἐνα παράπονο μεγάλωσε μέσα της καὶ ζητοῦσε νὰ ξεσπάσει.

—“ὦ, ὦ... Πάρε με μαζί σου, Γιακουμή... Δὲ θέλω νὰ μείνω σ’ αὐτὸ τὸ σπίτι ἀκόμη. Βαριέστησα πιά. Εἶναι τόσο στενάχωρα δῶ μέσα, Θε μου.. Σὲ παρακαλῶ πάρε με μαζί σου, ἀδερφέ..

“Ὅτι ἔμεινε μέσα της κρυφὸ τόσο καιρὸ ξέσπασε τώρα μὲ μιὰ ἀκατάσχετη ὀρμή. Ἐνοιωθε μιὰ μεγάλη ἐπιθυμία νὰ ξαλαφρώσει ἀπὸ κάτι πού τὴ βάραινε καταθλιπτικά.

Ἀλήθεια, τὸ σπίτι τῆς τὴν κατάστρεψε. Ἦτανε κι’ αὐτὴ ἓνα ὄμορφο καὶ τίμιο κορίτσι. Ὅλο τὸ χωριὸ τὴν κύτταζε μὲ

ζήλεια. Τώρα όμως την κύτταζαν και γυρίζανε τό πρόσωπο άλλου...

—Ούτε καλημέρα δέν έχει για μένα αδερφέ..

Ἄφοῦ ἦτανε μιὰ γυναίκα ταπεινή και καταφρονεμένη. Ἐνα σαράβαλο ἀπό μιὰ «ἄσκημη ἀρώστεια». Ἐνα κορίτσι πού οὔτε τῆ Γρσφή νά διαβάσει δέν τᾶφηνε ἡ μάνα του!..

—᾿Ω, πάρε με μαζί σου Γιακουμή. Μακρυὰ... μακρυὰ...

Ἐκλαιε... ἔκλαιε σά μωρὸ παιδί. Ἐξω ἄρχισε νά βρέχει. Ἐνα πηχτὸ σκοτάδι γιόμισε τῆ γῆς. Μονάχα κάποιο στραφτοκόπημα ἔλυζε πότε-πότε τό χωριὸ μέσα στό φῶς. Ἄπ' τό καγκελλωτὸ τότες παράθυρο τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Μαθιοῦ, διαγραφότανε για μιὰ στιγμή μέσα στῆ λάμψη τῶν νερῶν, ἐκεῖ κατά τῆ θάλασσα, ἡ σκιαγραφία μιᾶς γκαμήλας, πού γονατιστῆ ἔτρωε τῆ βροχή, δίπλα στοὺς μάβρους ὄγκους τῶν βαρκούλων κί τοῦ μεγάλου καρβιοῦ πιὸ μακρυὰ.

* * *

Στοὺς Κυπριώτικους κάμπους ἀβγῆ-ἀβγῆ, καλοκαιριάτικο πρωί. Τὸ φῶς τ' ἀβγίνοῦ ἡλιοῦ στραφτοκοπάει ἀπάνω στὰ σπαρτὰ π' ἀναρριγοῦν και λαχταρίζουν. Ὁ Μπάρμπα Μαθιός, τὸ «νούμερο», περπατάει ὀκυφτός, καμπουριασμένος, τὴν ἀτέρμονη στράτα πού τραβάει στό χωριό. Ἀσφαλῶς τώρα, πού τό μικρὸ πιθηκάκι γυρνάει τό χέρι τῆς λατέρνας και τὰ πλῆχτρα τῆς βαρᾶνε τὸ «χαρικλάκι», ὁ Μαθιός θ' ἀναλογίζεται τὰ περασμένα. Ὅταν κά-

ποτες οἱ γιοί του τσακώθηκαν και φύγανε με τὴν ἀδελφή τους για τῆ Σκεντέρεια, βρίζοντας τό σπίτι πού γεννήθηκαν, τό θάνατο τοῦ πατέρα του, πού πέθανε μ' ἕνα ποράπινο στό στόμα, γιατί δέν εἶδε τό σπιτικό τους σά στὸν πρωτεινὸ ὥραιο καιρὸ και, μετὰ ἀπὸ λίγες μέρες, τὸν τελευταῖο καρβᾶ με τῆ γυναίκα του, ὅταν τὴν ἔδειρε και τὸν ἔδιωξε ἀπ' τό σπίτι. Σκεφτότανε ἀκόμη ζωηρὰ τὰ τελευταῖα τῆς λόγια :

—Νά φύγεις... Νά πᾶς με τοὺς προκομένους τοὺς γιούς σου. Νά βγεις ἔξω ἀπὸ τό σπίτι μου...

Κ' ἔφυγε... Ἀγόρασε ἀπ' τὸν Παμεινῶντα, τό μπιστικό τους, τῆ λατέρνα πού διασκέδαζε κάθε χρόνο τοὺς χωριανούς στό πανηγύρι τ' Ἀη-Λιά, πῆρε τό μικρὸ πιθηκάκι, πούφερε στὴν Ἀνθούλα ὁ Χριστοφῆς κι ἄρχισε νά γυρίζει ἀπὸ χωριὸ σέ χωριό. Ὁ Μπάρμπα-Μαθιός, τὸ «νούμερο», με τὸνά μανίκι τοῦ λυγδιασμένου και μπαλωμένου σακακκιοῦ του ἀδειανό...

Τώρα πού τραβοῦσε στὸν Ἀη-Λιά, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, ἴσως νά τραβοῦσε και στό Μπογάζι ἐκεῖ κοντὰ, νά δεῖ τὰ γνώριμα του μέρη, τὸ παλῆ τοῦ σπιτικό, τὸ μικρὸ λιμανάκι τοῦ χωριοῦ με τίς βαρκοῦλες και τὰ δίχτυα. Μπορεῖ ἀκόμα νά δεῖ και τό ξανθὸ προσωπάκι τῆς Ἀνθούλας—πού τὴν ἄφησε στῆ μάνα τῆς, μιὰ πού ὁ ἴδιος δὲ μποροῦσε νά τῆ ζήσει—μεγαλωμένη πιά, με τὰ ὀλάνοιχτα καταγάλανά τῆς μάτια και τὰ σγουρὰ μαλιά, ἀνάμεσα ἀπ' τὰ κάγκελα τοῦ παραθυριοῦ τους πού κυττοῦσε κατά τῆ θάλασσα.. Μπορεῖ. Ποιός ξαίρει....

Ἰοχτώβρης, 1935

ΠΑΥΛΟΣ ΒΙΝΙΟΛΑΣ

ΑΓΡΥΠΝΩΝΤΑΣ ΠΑΝΩ ΣΕ ΜΙΑ ΣΕΛΙΔΑ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ...

(ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ)

Μετά τὸ δειπνὸ ὅλοι ἀποτραβηχτή-
καν στὰ κρεβάτια τους καὶ τὸ μεγάλο
σπιτικό βυθίστηκε στὴ φωτεινὴ εἰρήνη.
Πέρα, ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν ἐλιῶνα ἀνέ-
βαινε τὸ τραγοῦδι τῶν γρύλλων μονό-
τονο, ἐρεθιστικὸ κ' ἀτέλειωτο, σὰ νά-
θελε νὰ σπάσει τὸ κρούσταλλο τῶν ἀ-
στεριῶν, ποὺ κρέμονταν στὶς φυλλω-
σιές τῶν πλατανιῶν σ' ἀδρές, τρεμου-
λιάρικες στάλες.

Ἄπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο ἔμπαινε
ἡ χλιαρὴ ἀνάσα τῆς θερινῆς νυχτός
κ' ἐδρόσιζε τὸ πρόσωπο τοῦ νέου. Ἦταν
ἡ ἴδια κάμαρα τῶν παιδικῶν του
χρόνων· τίποτε δὲν ἄλλαξε ἀπὸ τότε.
Σὰ νάταν ἀπὸ καιρὸν πολὺν ἐγκαταλε-
λειμένα, μούδιαζαν στοὺς τοίχους σκο-
νισμένῃ γκριζὰ γιδοτόμαρα, τὰ κέδρι-
να σκαμνιά κ' οἱ λυχνοστάτες. Κρῦα
πνοὴ κινούσε ἀπ' τὴν καρδιὰ τῶν πραγ-
μάτων. Κ' ἦσαν ἀπ' τὴν ἄκρηα τοῦ
κόσμου, μὲ μύρια παιγνιδίσματα τῆς
φαντασίας κ' ὅλο ρίγη, οἱ θύμησες
ἄλλοτινῶν εὐτυχισμένων χρόνων· καὶ
δάκρυα γλυκὰ τ' ἀνέβαιναν στὰ μάτια.

Κάποτε ἀνοίξε ἡ πόρτα. Κρῦτώντας
τὸ λυχνάρι προχώρησε μὲ πόδια γυμνά
ὁ Πατέρας, κρυφὰ ἀπ' τοὺς ἄλλους.
Κι ὁ γιὸς μ' ἀφαιρέμένα, ἀσάλευτα
μάτια χωρὶς κανένα αἴσθημα. παρακο-
λούθησε τὶς χλωμές ἀνταυγείες τῆς
φλόγας πούπαιζε ἀπάνω στὰ χιονι-
σμένα του γένεια. Μιά γλυκεῖα φρίκη
μονάχα γλύστρησε ὡς τὴν ἄκρηα τῶν
πληγωμένων ποδιῶν του, καθὼς περ-
νοῦσε ἀπάνω στὰ μαλλιά του, τὸ χέρι
τῆς στοργῆς Ἐκεῖνου.

— Γιατί δὲν κοιμᾶσαι παιδί μου ;
Θεέ μου, πόσο χλωμὸς εἶσαι ἀπόψε.

Ἡ φωνὴ του ἔφτανε ἤρεμη, σὰ μιὰ
ἠχὴ μακρινή· μὰ περισσότερο πρόσεξε
τὸ χέρι του ποὺ ἔτρεμε, τὸ καλομαθη-
μένο χέρι τοῦ ἀφέντη· ἤσυχα, σὰ μιὰ

συνήθεια ξεχασμένη ἀπὸ χρόνια, ἔσκυ-
ψε καὶ τὸ φίλησε· κ' ἄξαφνα ὁ ἕνας
εἶδε στὸν ἄλλον πόσο εἶχαν γεράσει,
πόσο εἶχαν τσακίσει!

— Γιατί μᾶς ἐγκατέλιπες παιδί μου;
Ἔνα κῦμα ἀπόνωσσης, βουβό, σπα-
ραχτικὸ ἀνέβαινε ὀλοένα κ' ἔπνιγε τὸ
νέο. Τὸ πρόσωπο του ἔκαιγε σὰ μιὰ
φλόγα καὶ τὰ βλέφαρα του ἔπαι-
ξαν πολλὴ ὥρα καθὼς τρομαγμένες
ἀλαφρὲς πεταλούδες· στερνὰ ἔγυρε
στὸ προσκέφαλο σ' ἕνα παράξενο
βύθας μὲ τὸ μέτωπο ὅλο σκιές.

— Τώρα εἶναι ἀργὰ κ' ὅλα πιά τε-
λειωμένα, ψιθύρισε, μὰ τὸνομα σου
ἦταν μὲς τὶς προσευχῆς μου καὶ στὴν
ἐξορία.

— Στὸ σπιτικό μου καὶ τοῦ τελευταίου
δουλοῦ· ἡ ψυχὴ ἀνάβει σὰ θυμιατήρι
στὰ δικά μου πόδια. Καὶ σύ, ὁ γιός
κ' ὁ κληρονόμος μου ν' ἀπαρνηθεῖς
τὶς δικαίαιες, τὶς φωτεινὲς μου μέρες.
Ἦταν ἕνα γήινο ἀνθρώπινο παράπονο
μαρτυρικὰ πισμένον σκεδὸν ὀλάκαιρη
ζωὴ ποῦβρισκε ροὴ καὶ διέξοδο.

— Πατέρα μου, ποτὲ δὲ στάθηκα κύ-
ριος τοῦ πεπρωμένου.

Ἡ στενοχωρεμένη τους ἀνάσα βα-
ραίνει στὴν καταθλιπτικὴν ἀτμόσφαιρα
κ' εἶναι σὰ νὰ ξύπνησαν στὴν κάμαρα
μικρά, τρυφερὰ φτερά.

— Εἴμασταν ἀφέντες. Οἱ καλοὶ καρ-
ποὶ τῆς γῆς ἦταν δικοὶ μας. Τὶ ἄλλο
πόθησε ἡ ἀπλησθη ψυχὴ σου γιὰ νὰ
γυρνᾷς στὶς ξένες πολιτείες χτυπημέ-
νος ἀπ' τὸ χιονιὰ καὶ τὰ λιποῦρια ;

— Τὰ ρίγη τῆς φυγῆς πατέρα μου,
ἦταν σὰ ζεστὰ κομμάτια ἀπὸ χρυσάφι.

— Ὄνειρα κούφια, ποὺ στὴ νειότη-
μοιάζουν μὲ δυνατὸ κρασί. Μόνον στὸ
χεροῦλι τ' ἀλετριοῦ θάπρεπε νὰ ζοῦσαν
οἱ ἐπιθυμίες σου, κ' οἱ προσευχῆς σου
νάταν στὴ μήτρα τῆς γῆς τῶν ἀνθρώπων.

— Ἡ φραγή τοῦ κήπου δὲ μπόρεσε ν' ἀδράξει στίς πλεξούδες τῆς, τίς διάπυρες καὶ μυστικές μου νοσταλγίες. Πῶς νὰ συντρίψω τὴ ζωὴ μου μετρώντας τ' ἀχνάρια μου καθημερινὰ πίσω ἀπ' τὰ βωδία, ἀπὸ τὸ σπίτι στὸ χωράφι ἢ στ' ἀμπέλι;

— Εἶναι τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ ποὺ μάζεψε στὰ πόδια μας μὲ μύριους μόχθους κ' ἴδρωτα ἢ γενιὰ μας—καὶ σὺ τὰ ἐγκατέλειπες τοὺς ἴσκιους κυνηγώντας.

— Ὅλα δὴ πέρα μὲ πληγώναν, ἀπὸ τὴν ἴδιαν ὕπαρξή μου συντριβόμουν.

— Γιατί λείπανε οἱ ρίζες εἰ βαθειές ποὺ ψάχνουν νὰ δροσολογηθοῦν μονάχα στὸ κρῦο μαντέμι τῶν συνόρων. δὲν ἦσαν προσκολλημένος στὸ χῶμα ποὺ ἄγιασεν ὁ ἴσκιος τῶν πατέρων καὶ τῶν προφητῶν σου.

— Πατέρα, δὲ μοιάζω μὲ κανέναν ἀπὸ σὰς. Τὰ χεῖλη μου διψοῦσαν τὴν κραυγὴ πάνω ἀπ' τὴν ἀβυσσο μου.

— Πῶς πῆγαν τ' ἀνέμου τὰ λόγια τοῦ γέρου γονιοῦ: Οἱ μέρες σου νᾶναι δοσμένες στὴ συλλογὴ τῶν καρπῶν τοῦ Κυρίου...

— Δὲ μποροῦσα νᾶμουν σὰν τοὺς ἐρωδιούς ποὺ στέκουνε στὰ ἔλη στῶνα τους πόδι, κί' ὀλημερίς κοιτάζουνε ἠδονικὰ τὸν ἥλιο, Σ' ἔλα τὰ νεῦρα τοῦ ἔφηβου χύνονταν μιά καταστερωμένη θάλασσα ποὺ σὰ φλογέρα ἐλάλει, φρίσσανε οἱ αἰσθήσεις, ξαγρυπνοῦσαν σὰ φλόγες π' ἀνάβουν οἱ ληστὲς στὰ αἶθρια δάσα.

— Το καθῆκον ἦταν, παιδί μου, νὰ τίς ὑποτάξεις γιὰ νὰ ζήσεις κάτω ἀπ' τὰ μάτια τῶν ἄλλων.

— Γι' αὐτὰ τὰ μοιραῖα, προβατίσια μάτια τῶν ὑποταχτικῶν ἀνθρώπων π' ἀνοίγαν κάτω ἀπὸ τὴ βαρειὰν ἀσπίδα τ' οὐρανοῦ μόνο γιὰ τίς μικροχαρές καὶ μικρολύπες; Μάτια πρόσμενα ἕνα θρυμμάτισμα τους, ἕνα τους βόγγο ποὺ μποροῦσε νὰ φρυάξει τίς ἄμμους τῶν ἐρήμων. Μάτια πρόσμενα ἕνα ρῆγμα στὰ τεῖχη αὐτῆς τῆς γέρικης, τῆς κλειδωμένης πόλης, ποὺ νὰ χυθεῖ σὰ λαύρα ἢ ψυχὴ τῆς.

— Γιὰ νὰ χυμήσουν μὲς τὰ ἱερά μας οἱ βάρβαροι καὶ τ' ἀρπαχτικὰ θηρία: Ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου σ' ἐκείνους π' ἀφῆκαν ὀλάνοιχτες τίς Πύλες.

— Ἐκεῖνος ἔσπασε πρῶτος τὴν πληξὴ τῆς αἰωνιότητος τοῦ στῆ χρυσοῦν ἄλυσσιδα τῶν ἄστρον. Κ' ἐμεῖς στίς στιγμὲς τῶν ἐφήμερων δακρῶν τὴν κερδίσαμε πίσω.

— Γιατί ἀπαρνήθηκες τὰ ὄπλα τῆς κληρονομιάς σου, γιατί μᾶς ἐγκατέλιπες παιδί μου;

— Πλάι στίς καλαμιές ποὺ στὰ φύλλα τους στάζει ὁ θρήνος τῶν ὄσων πεθάναν, οἱ ἀποδιωγμένοι πόθοι ζεσταθῆκαν στὴν προβιά τῶν ὀνειρών: Κί' ἀργὰ τὰ δειλινὰ πού ὁ οὐρανὸς σὰ ρόδο καταπόρφυρο μαδοῦσε, οἱ διάπλατοι ὀρίζοντες σὰν κλέφτες μοῦ πήραν τὴν καρδιά μου—Κ' ἔφυγα...

— Παιδί μου, ἡ ἀγάπη μας δὲν ἦταν ἀρκετὴ νὰ σὲ κρατήσῃ;

— Ὁ πόθος ἔλυωνε μὲς τὸ αἷμα μου καθὼς στὸ κῦμα ἀπάνω μύριες φωτιές ὁ ἥλιος σπάζει: ὅλα τὰ νεῦρα μου δονοῦνταν σὰ χορδὲς τῆς ἀρπας.—Φεύγα! Φεύγα! Κί' ἄχ! μόνη πανοπλία μου ἦταν τότε τὰ νειάτα.

— Δὲ μᾶς ἀγαποῦσες! Τί ἄλλο σ' ἔσπρωχνε σ' αὐτὴ τὴ θανάσιμη τρέλλα, σ' αὐτὸ τὸ μάταιο κυνήγι!

— Μᾶς κυβερνοῦν μονάχα οἱ ἐπιθυμίες μας κ' οἱ αἰσθήσεις. Γιατί Κύριε μου ὁ πόνος ὅσο περισσότερο μὲ συντρίβει μὲ φέρνει καὶ πειὸ κοντὰ σου;...

— Τί ἔκαμες τίς συμβουλές καὶ τὰ λόγια μου τῆς πατρικῆς ἀγάπης;

— Τίς τίναξε ψηλά σὲ ἀνάλαφρη σκόνη ἢ χορευτικὴ μου φτέρνα.

— Τουλάχιστο οἱ Πλάκες τοῦ Μωυσεᾶ;

— Ἐθᾶπρεπε νὰ τίς ἀναζητοῦσα πίσω στίς εἰδωλοατρικὲς μου νύχτες, στίς θυσίες ποὺ τίς ἔχουν συντρίψει.

— Ἐγώ; στικτές ψυχὲς τεντωμένες σὰν τόξα γιὰ τὴν προδοσίαν.

— Πατέρα μου, ἐκεῖ κάτω στερνὰ κατεβαίναν οἱ νύχτες σκληρὲς σὰν ἀτσάλι. Καὶ στὸ μοναχικὸ δωμάτιο τῆς

έξορίας έμοιαζε τὸ κρεβάτι μου σάν τάφος... Κι' ἀπὸ τὸν ὕπνο πεταγόμενον ὄλος ἴδρωτα καὶ στήλωνα τ' αὐτὶ ν' ἀδράξω τὶς φωνές πού μὲ κάλούσαν— γλυκύτατες φωνές πού φεύγαν στ' ὄνειρό μου.

—Γιὰ ὄλο τὸν καημό, τὰ δάκρια πού κάναμε γιὰ σένα, ποιὰν ἀνταπόδοση τάχα μᾶς φέρνεις;

—Τὴ μεγάλη μου ἀγάπη ἀφοῦ ἀπαρνήθηκα τὸ ταξίδι, ἀφοῦ ἀπαρνήθηκα τὸν ἑαυτὸ μου.

—Κι' ἀπὸ τοὺς τόπους τῶν ὀνείρων τί νὰ μένει;

—“Ὅλα μὲ γέλασαν κι' ὄλα μὲχουν συντρίφει ἦταν μόνο αὐταπάτη. Γι' ἀντάλλαγμα τὴ σοφὴ στάχτη τῆς φλόγας μου πήρα. Δέν εἶχα τὸ θάρρος ν' ἀγαπήσω τὶς πληγές μου σάν τροπαια, πού τὰ πυρετικά μου χέρια μελετοῦσαν τὴν αἰώνια, πνιγμένη κραυγὴ τους.

—Τὰ καλοκαίρια κοντὰ μας κατεβαίνουν γελούμενα καὶ θὰ χλόιζε ἡ πανάρχαια σκεπὴ σου. Οἱ χειμωνιές θὰ παραστέκαν ἡμερες στὸν ὕπνο σου, κι' οὐδὲ πού θε' ν' ἀκούεις πέρα νὰ σταλάζουν, ὄρες πληγωμένες μὲς τοὺς ροδοκήπους.

—“Ὅπου κι' ἂν πήγα, ἴδια τὰ παγωμένα ἀστέρι λουλουδοῦσανε στὴν μοναξιά μου κ' ἐμούσκευαν τ' ἀχνάρια μου σ' αἱμάτινον ἰδρῶτα.

—Γύρω στὸ μαγκάλι ἀνοίγουνε χαρούμενα τὰ χέρια τῶν δικῶν μου καθὼς περιστριῶν φτερούγες.

—Τὸ φλογισμένο στόμα τῆς ἐπιθυμίας στέναζε μὲς τῆ σάρκα σάν πουλάκι. Δόθηκα χωρὶς περίσκεψη στὰ πάντα, ἐλεύθερος κ' ἡρωϊκὸς στὶς ἡδονές μου. Μὰ ὦ πατέρα μου, ὁ πιὸ μεγάλος μου καημὸς εἶναι πού ἐκείνοι δὲ δοθῆκαν Περίκλειστοι πίσω ἀπὸ τὴ γῆινη χωματένια τους μάσκα, παραμόνευαν ὄλο ὑποκρισία καὶ δέος σὰ μικρὰ θερία τοῦ δάσου. Ποτέ—ποτέ δὲ μπόρεσα νὰ τὴν ἀφαιρέσω, νὰ τὴν ποδοπατήσω ξεσκίζοντας τὴν. ν' ἀκούσω νὰ θροεῖ ἀπ' τὰ χαλάσματα μιὰ γνήσια, ἀνθρώπινη, πρόστυχη

κραυγὴ τους!... Κι ὅταν πιά οἱ ὀρίζοντες πέσαν, ἔμεινε ἡ καρδιά μου μονάχη, σὰ μιὰ γροθιά σφιγμένη π' ὄλο στενεύει, ὄλο χωνεύει τὸν ἑαυτὸ της. Ἦταν ἕνας πόνος ζωϊκὸς κι ἀνυπόφορος, χωρὶς ξεγέλασμα κι ἀποφυγὴ μὲ ἀκροβατικὲς τοῦ νοῦ δοκιμασίες— Στὰ χεῖλη λυώνει ἀκόμα ἡ ἀνάμνηση καθὼς ξανθὸ σταφύλι στὸ ληνάρι. Μὰ τὸ ταξίδι τέλειωσε, κι ὅλη ἡ ζωὴ μου πέρασε ἀνάμεσα φθορᾶς καὶ ματαιότητας

—Παιδί μου ἀγαπημένο, γιατί νὰ μαρτυρήσεις ὡς τὴν ὕστατη στιγμή σου, γιατί νὰ μὴ ξεφύγεις τὶς ἀμαρτωλές ἀπατηλές αἰσθησεις;

—Δέν ξέρω, δέν ξέρω. Ἦ αὐτὲς οἱ παιδιὰτικες ψιλὲς φωνούλες πού δάγκασαν τὸ χέρι πού τοὺς ἔκλειε τὸ στόμα...

—Κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο τῆς αὐλῆς μου, ἀπάνω σὲ μιὰ χούφτα γῆς πατώντας πόσα χαράματα δέν τᾶχω κ' ἐγὼ ζήσει θωρώντας τὴ χλόη ὀλότρημη στ' ἄγγιγμα τοῦ ποδιοῦ Ἐκείνου νὰ λυγίζει—Μνήμα σ' ἕνα ἀστέρι γιὰ τὸ γαλανὸ τῆς ἄβυσσος ταξίδι ἡ μοῖρα τῆς ἀνθρώπινης χαρᾶς καὶ τῶν δακρῶν.

—Τώρα εἶμαι περισσότερο κι ἀπὸ τοὺς πεθαμμένους. Τὰ καταμεσῆμερα σ' ἐρημικὰ πηγάδια, δέν εἶδα τὴν εἰρήνη τῶν ματιῶν τοῦ Κυρίου τῶν Κοιλᾶδων. Μὲς τὸν καθρέφτη τῶν σταυρωμένων νερῶν ἡ φλογισμένη μου εἶδη γιὰ τὴν τυραννικὴ μου θλίψη μοῦ μιλοῦσε.

—Τὶς νύχτες τῆς ἀρρώστειας ἡ φλόγα τοῦ τζακιῦ στὰ μάτια τῶν δικῶν μας θὰ χορεύει, γιὰ σένα καθὼς θ' ἀγρυπνοῦνε. Θὰ χαμογελοῦνε μόνο καὶ δέν θᾶχουν κακὸ γιὰ σὲ νὰ ποῦν εἴτε νὰ κρῦψουν.

—Ἦ κείνα τὰ μάτια τους, τὰ βαρειά σάν πέτρινα, μίλησαν ὅτι δε θᾶλεγε ποτὲ τοῦ δοῦλου ἡ γλῶσσα. «Νᾶτος, μὲ τὰ σημάδια φανερὰ τῆς τρέλας του, μὲ μάγουλα πού τᾶσκαψε ὁ πυρετὸς τῶν ἡδονῶν καὶ τῆς ὀδύνης, μὲ χνώτα πού βρωμοῦν ἀκόμα

τό φαγι ξυλοκεράτων. Μάταια θάρτει μαζί μας, θά γίνει καλός σάν κ' έμᾶς. Θά τόν ἀκολουθήσουν οί στομωμένες ἀρρώστειες του κ' οί ἐγκαταλείψεις!

—"Όχι, "Όχι, ἀφού γύρισες τίποτε δὲ μπορεῖ νᾶχει ἀλλάξει. Εἶσαι τὸ παιδί μας, εἶσαι ὁ ἐκλεχτός. Τὸ φυλαγμένο δαχτυλίδι ἀπόψε τὸ δικό σου χέρι ἔχει στολίσει.

—Εἶδα καλὰ τὸ σφιγμένο στόμα τοῦ ἀδερφοῦ νὰ φρίσσει ἀπὸ ζήλεια. Ἦρ-

τα ποθώντας λίγο ἔλεος, ὡς ὁ τελευταῖος σας δοῦλος. Μὰ τώρα πρέπει πάλι νὰ φύγω, πρέπει πάλι νὰ φύγω γιὰ τούς ἄλλους...

Ἄγκαλιασμένοι ἔκλαιαν κι οἱ δυὸ ὅταν τούς βρῆκεν ἡ αὐγὴ ὁ γέρος τὸν ἄσωτο, τὸ συντριμμένο γιὸ του, καὶ τὸ παλληκάρι τὸν ἔφηβο ποὺ φθείραν τὴ ζωὴ του γιὰ πάντα οἱ ξένες, λαμπερὲς πολιτεῖες.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΜΠΙΤΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Νοέμβριος

Ὁ μῆνας αὐτὸς στοὺς Κυπρίους λέγεται Νιόβρης γεν. τοῦ Νιόβρη. Στὴν τρίτη του μέρα εἶναι ἡ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Νέου, ποὺ λέγεται Ἁῖς Γιώρκις τοῦ Σπόρου, γιὰ τὴ μέρα τούτη ἀρχίζουν οἱ Κύπριοι νὰ σπέρνουν δημητριακά.

Σ' αὐτὸ τὸ μῆνα πρέπει νὰ τελέψει ἡ σπορὰ τῶν δημητριακῶν γι' αὐτὸ ὑπάρχει ἡ παροιμία:

«χωράφιν τοῦ Νιόβρι
παιὸν τῆς ἄν τὸ βρης».

δηλαδὴ, κάθε καλλιεργήσιμο χωράφι, εἴτε βρέξει εἴτε δὲν βρέξει σ' αὐτὸ τὸ μῆνα, πρέπει νὰ σπαρτῆ, καὶ νὰ μὴ μπορῆς νὰ βρῆς ἄσπαρτο χωράφι.

Στὶς 14 τοῦ μῆνα αὐτοῦ γιορτάζεται ἡ μνήμη τοῦ Ἀποστόλου Φιλίππου. Ἐπειδὴ ἡ ἡμέρα αὐτὴ εἶναι «ἀπόκρεως» κ' ὕστερα ἀπ' αὐτὴν ἀρχίζει ἡ νηστεία τῶν Χριστουγένων, κλείει τὴν περίοδο τῶν γάμων καὶ τῶν ἀρραβῶνων. Γι-

αὐτὸ ὅσοι θέλουν νὰ εἰρωνευτοῦν κάποιον ἄγαμο, τοῦ λέν:

«Τ' Ἀῖ Φιλίππου πέρασεν
σφόγγα (1) τὰ σ'ειλούκια (2) σου»

ἢ, στὴν ὑπαιθρο προπάντων:

«Τ' Ἀῖ Φιλίππου διαβῆκεν
σφόγγα τὰ σ'ειλούκια σου».

ὅπου ἀντὶ τὸ «πέρασε» χρησιμοποιεῖται τὸ ἑλληνικώτερο «δικιάβηκεν» (=διέβη, ἀόρ. τοῦ διαβαίνω).

Τὸ ἔθιμο αὐτὸ γίνεται ἔτσι:

Ὅταν συναντήσουν κάποιον τοῦ γνωστοῦ ἄγαμο τοῦ λέν πῶς ἔχει κάποια ἀκαθαρσία στὰ χεῖλια· τότε αὐτὸς ἀσυναίσθητα φέρνει τὸ χέρι σ' αὐτὰ καὶ τὰ σφογγίζει, ὅποτε τοῦ λέν γελώντας τοὺς ἀνωτέρω στίχους, γιὰ νὰ δηλώσουν πῶς καὶ τὸ χρόνο αὐτὸ ἔμεινε ἄγαμος. Αὐτὸ γίνεται σὲ πολλὰ μέρη τῆς Κύπρου, ὅπως στὴ Λεμεσό.

1) σφόγγισε. 2) τὰ χεῖλάκια ὄνομ. ἐν. «σ'ειλού(δ)ιν, τὸ».

Ἄλλοῦ ὅμως, ὅπως στή Δορά³⁾, ἀντὶ νὰ τοὺς προσφωνήσουν μὲ τὰ πα-
ραπάνω, λέν :

«Πάαινε νὰ φέρης καψάλλια⁴⁾
νὰ σὲ βάλουμεν καυκάλια»⁵⁾.

Στὶς 25τοῦ Νοέβρη, γιορτὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ὅσες θὰ θρέψουν τὸν ἐ-
πόμενο χρόνο μεταξοσκώληκες, κά-
μνουν «ξεροτήανα» γιὰ νὰ τίς βοηθή-
σῃ στὴν πετυχημένη διατροφή τους ἢ
Ἁγία, πού θεωρεῖται ἔφορος καὶ προ-
στάτρια τῆς σηροτροφίας.

Ἡ 30ῆ τοῦ μηνός, γιορτὴ τοῦ Ἀπο-
στόλου Ἀνδρέου, εἶναι *τακτὴ* ἡμέρα
καὶ θεωρεῖται ἀπαραίτητο κάθε οἰκο-
γένεια νὰ κἀνῃ τηγανίτες. Οἱ γονεῖς
τῶν παιδιῶν πού γεννιοῦνται τὴν ἡμέ-
ρα τούτη τὸ θεωροῦν ἱερὸ καὶ ἀπα-
ραίτητο καθῆκον τους νὰ κάνουν κάθε
χρόνο τὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ ὡ-
σότου μεγαλώσουν κι' ἀποκαταστα-
θοῦν τὰ παιδιὰ τους, ὅποτε τὴ μετα-
βιβάζουν σ' αὐτά, πού μ' εὐλάβεια τὴν
τελοῦν σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ.

Διὰ Ἱστορικῆς Κατάρεις.

Ἀνάμεσα στὶς κατάρεις πού μεταχει-
ρίζεται ὁ Κύπριος εἶναι κ' οἱ ἐπόμενες:

1. «Νὰ σὲ πιά' ἢ πουμπάρτα τῆς Ἀμμο-
[χοῦστου].»
2. «Νὰ σὲ φά' ἢ κουφή τοῦ Πεντασσοῖνου.»

Ἡ πρώτη κατάρει λέγεται γιὰ κεί-
νους πού τοὺς ἀξίζει ὡς τιμωρία ὁ
θάνατος. Ἐκφέρεται σὲ διάλογο κατὰ
τὸ σχῆμα τῆς παρήχησης μὲ τὸ ρῆμα
«πάρω-πάρης». Θέλει κάποιος π.χ. νὰ
πάρῃ κάτι μὲ τὴ βία καὶ λέγει σ' ἐκεῖ-
νον πού ἀρνιέται νὰ τὸ δώσῃ: «ἔν νὰ
τὸ πάρω». — «Πάρ' το πού νὰ σὲ πάρ'»

ἢ πουμπάρτα τῆς Ἀμμοχοῦστου», ἀ-
παντᾷ ὑποχωρώντας καὶ καταρώντας
ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ πράγματος δηλαδή,
πάρ' το μὲ τὴν κατάρει μου, ὁ θάνατος
νὰ σοῦ ρθῇ ἀπὸ πυροβόλο ὄπλο. Συ-
νηθίζεται στὰ μέλη τῆς ἴδιας οἰκογέ-
νειας. Καὶ σίγουρα γεννήθηκε ἡ κα-
τάρει τούτη ἀπ' τὸ βομβαρδισμὸ τῆς
πόλης τῆς Ἀμμοχώστου κατὰ τὴν πο-
λιορκία τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1571
μ. Χ., πού τόσο σφοδρὸς ἦταν ὁ κανο-
νιοβολισμὸς ἐκ μέρους τῶν πολιορκου-
μένων, ὥστε ἀληθινὰ ἐδεκάτιζε τοὺς
πολιορκητὰς πού ἐφοροῦσαν.

Ἡ δευτέρα κατάρει, «νὰ σὲ φάῃ ἢ
κουφή τοῦ Πεντασσοῖνου», ἔχει σχε-
δὸν τὴν ἴδια σημασία ὅπως κ' ἡ πρῶ-
τη, καὶ λέγεται γιὰ κείνους πού γιὰ τὰ
κακά τους ἔργα τοὺς ἀξίζει ὡς τιμω-
ρία θάνατος σκληρὸς κι' ὀδυνηρὸς ἀ-
πὸ δάγκαμα φαρυκακοῦ ἔρπετοῦ. Τὸ
ἱστορικὸ καὶ τὸ γεγονὸς ὅπως τὸ ἀνα-
φέρει ἡ παράδοσις, εἶναι αὐτό:

Ἡ Κύπρος εἶναι χώρα πού ἀπὸ τὸν
παλαιότατο καιρὸ ὡς σήμερα διακρί-
νεται γιὰ τίς πολλές τῆς ἔχιδνες καὶ
ἄλλα φίδια, καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἀρχαῖοι τὴν
ὀνόμαζαν Ὀφιοῦσα. Γέμισε μάλιστα
μὲ φίδια κατὰ τὴ μεγάλη καὶ παρατετα-
μένη ἀνομβρία τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' μ. Χ.
αἰ., ἀνομβρία πού διάρκεσε τριάντα
χρόνια, ἂν πιστέψουμε τοὺς σύγχρονους
ἱστορικοὺς πού τὴ διηγοῦνται. Ἐν
στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἐφαρμόστηκαν τὰ μέ-
τρα πού ἐχρειάζονταν γιὰ νὰ ἐξασφα-
λιστοῦν τὰ φίδια, ὡστόσο ἀφθονα μεί-
νανε καὶ φώλιασαν καὶ ἡ λαϊκὴ φαντα-
σία τὰ σκέπασε μὲ μυθολογικὸ πέπλο,
ὅπως «ἢ κουφή τοῦ Πεντασσοῖνου».

Ἀνάμεσα στὸ χωριὸ Ἅγιος Θεό-
δωρος (Λάρνακας) καὶ τῆς θάλασσας
βρίσκεται μιὰ περιοχὴ πού ὀνομάζεται
«Πεντάσσοῖνος» καὶ μέσ' ἀπ' αὐτὴ
τρέχει χείμαρρος γνωστὸς μὲ τὸ
ἴδιο ὄνομα, ἀνάμεσα στὶς τοποθεσίαις
«Μεσόβυκος» καὶ «Βασιλοπόταμος».
Ἐδῶ βεβαιώνεται πὼς ὑπάρχουν πολ-
λὲς «κουφάδες», ἔχιδνες καὶ μιὰ ἀπ'
αὐτὲς ἀναπτύχθηκε καὶ μεγάλωσε τόσο

3) Δορά ἢ, μεγάλο χωριὸ στὰ ΒΔ τῆς Ἐ-
παρχίας Λεμεσοῦ. 4) Εὐφλεκτὴ ὕλη γιὰ κάψι-
μο σὰν «θρουμπιά» κ. ὁ. Ἐνικ. ὄνομ. τὸ κα-
ψάλλιν. 5) παξιμάδι, «διπυρρίτης ἄρτος». Ἐν.
ὄνομ. τὸ καυκάλλιν. 6) τηγανίτες, λοκμάδες. Ἐν.
ὄνομ. τὸ ξεροτήανον.

πολύ, ώστε έμοιαζε με μικρό τράγο γιατί παράλληλα με τὸ σῶμα ἀναπτύχθηκαν καὶ μικρὰ κέρατα. Ὀνομάστηκε «κουφή τοῦ Πεντασσοῦινου» καὶ στάθηκε ὁ τρόμος καὶ τὸ φόβητρο τῶν περιοίκων, γιατί κατάπινε ἀκέραια τὰ μικρὰ ζῶα ὅπως πρόβατα κ. ὄ., καὶ δάγκανε τὰ μεγάλα πού στὴ στιγμή πέθαιναν. Λέγεται ἀκόμα πῶς κατάπιε καὶ παιδιὰ. Οἱ κάτοικοι πέσανε σ' ἀπόγνωση· ὅλες τους οἱ προσπάθειες νὰ ἐξοντώσουν τὸ θεριό, στάθηκαν μάταιες. Στὸ τέλος ἕνας χωρικός κατάφερε νὰ τὴ σκοτώσει με τὸν τρόπο αὐτό: Καβαλλίκεψε ἕνα πολὺ γοργὸ ἄλογο καὶ μπροστὰ του κρατοῦσε ἕνα ἄσκι γεμάτο ἀσβέστη. Γοργὰ τρέχοντας πέρασε μπροστὰ ἀπὸ τὸ θεριό, πού ὄρμησε πάνω του· αὐτὸς ὁμως ἄφησε ἀμέσως νὰ πέσει ἀπὸ τὸ ἄλογο τὸ ἄσκι με τὸν ἀσβέστη, πού τὸ κατάπιε ἡ κουφή νομίζοντας πῶς εἶναι ζῶο. Ὁ ἀσβέστης ἀφοῦ ἔβρασε ἔσπασε τὴν κοιλιά τῆς κουφῆς, πού ἔτσι ψόφησε ἀμέσως.

Ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ σχηματίστηκε ἡ ἀνωτέρω κατάρα.

Ἐρμηνεῖα μιᾶς παροιμίας.

«Ὅσοι μπαίνουν τζ' ὅσοι βγαίνουν τὴν Παρασκευὴν τῆς Χώρας».

Λέγεται γιὰ σπίτι ἢ κατάστημα, γιὰ νὰ καταδειχτεῖ ὁ μεγάλος ἀριθμὸς κείνων πού μπαίνουν—ξέχωρα σ' ἕνα σπίτι πού ἐλευθεριάζει—γιὰ τὴν πληθώρα τῶν ἐραστῶν, πού εἶναι τόσο πολλοὶ σὲ ἀναλογία, ὅσοι με κείνους πού μπαينوβγαίνουν κάθε Παρασκευὴ στὴ Λευκοσία.

Ἔχει δὲ τὴν ἐξῆς ἀφορμὴ:

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Κύπρου Λευκοσία λέγεται καὶ σήμερα Χώρα· τὸ ἐθνικὸ χωραῖτης, ὁ θηλ. χωραῖτισσα καὶ τὸ «κτίσεως σημαντικόν» χωραῖτικός.

Κάθε Παρασκευὴ γίνεται παζάριν δηλ. καθορισμένη ἀγορά, εἰς τὴν ὁποῖαν καταφθάνουν πολλοὶ ἀπὸ τὴν ὕ-

παιθρο, ἄλλοι σὰν πωλητές, κι ἄλλοι ἀγοραστῆς. Τοῦτοι μπαίνουντες καὶ βγαίνουντες ἀπὸ τὰ τεῖχη, γιατί ἡ Λευκοσία εἶναι τριγυρισμένη με ἐνετικὰ τεῖχη, ἀποτελοῦνε ἀρκετὸ πλῆθος· με τοῦτο παραβάλλεται τὸ πλῆθος τῶν ἐραστῶν τοῦ σπιτιοῦ πού ἐλευθεριάζει, μὰ ὄχι κάθε τέτιου ἢ κοινοῦ, μὰ σπιτιοῦ πού κατοικεῖ γυναῖκα νομιζομένη τίμια, πούναι ὁμως ἐλάχιστα τέτια.

Ἐδῶ παρατηρεῖται ἰδιωτισμὸς τῆς Κυπριώτικης διαλέκτου, πού συνειθίζεται καὶ στὸν προφορικὸ λόγον τῶν Κυπρίων. «Τὴν Παρασκευὴν τῆς Χώρας» ὅπου, ὁ προσδιορισμὸς π' ἀναφέρεται στὴ σὲ τόπον κίνηση μπαίνει χωρὶς τὴν πρόθεση *εἰς* ἔτσι πού νὰ σχηματισθεῖ ἐμπρόθετος προσδιορισμὸς. «εἰς τὴν Χώραν». Καὶ σήμερα ἀκόμη οἱ ἀγρότες τῆς Κύπρου, προτάσεις πού φανερώουν τὴν σὲ τόπον κίνηση, προφέρουν διχῶς τὴ σχετικὴ πρόθεση. Π. χ. «πααίνω τὸ χωρκὸμ μου» κί «ὄχι στὸ χωρκὸμ μου» χωρὶς δηλ. τὴν προθ. *εἰς* «Ἐλα νὰ πᾶμεν τὸ παναῦριν» κί ὄχι «στὸ παναῦριν».

Ξ. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ

Ἱστορίες τοὺς Τήλλυρους

[Τὰ χωριά τῆς Τηλλυρίας, στὸ ΒΔ διαμέρισμα τῆς Πάφου, θεωροῦνται ἀπὸ τὰ πιὸ φτωχὰ καὶ καθυστερημένα τῆς Κύπρου. Οἱ Τήλλυροι εἶναι γνωστοὶ εἴτε ὡς λαδοπούληδες, ἰδίως στάχωριά, εἴτε περισσότερο, ὡς ζητιάνοι. Σ' αὐτὸ μᾶς θυμίζουν τοὺς Κραβαρίτες τῆς Θεσσαλίας πού ἀπαθανάτισε ὁ Καρκαβίτσας στὸ «Ζητιάνο», του. Τὲς παρακάτω ἱστορίες, χαρακτηριστικὲς γιὰ τὴ φτώχεια καὶ τὰ ἦθη στὴν Τηλλυριά, μοῦ τὲς διηγήθηκε, μαζί με μερικὲς ἄλλες, ὁ ἀγαπητὸς φίλος κ. Μιχ. Κωνσταντινίδης, καθηγητῆς τῆς Ἀγγλικῆς στὸ Ἡμιγυμνάσιο τῆς Κερύνειας]

I

Μιάφ φορὰν ἕνας Καλόηρος τοῦ Τζ'ύκκου ἐπῆεσ σ' ἕναχ χωρκὸν τῆς Τηλλυρκᾶς νὰ κάμη ζήδκειαν (1). Ἐ-

μπέηκεν τὸ λοιπὸν σ' ἕνασ σπίτιν τζι ἀρκίνησεν: Ἐδῶ ἡ εὐχή καὶ ἡ εὐλογία τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Πολοῶται τζι ὁ νοικοτζύρης τζιαὶ λαλεῖ του:—Εἶνταμ' που χέλεις, (2) μωρὲ καλόηρε;—Κάμνομεν ζητείαν γιὰ τὴμ Παναῖταν τοῦ Τζύκκου, λαλεῖ του τζεῖνος—Τζ' εἶνταμ' που ψιάννεις (3) μωρὲ;—Πκιάννομεν τζιαὶ λάιν(4), τζαὶ λουβκιά, τζιαὶ κουτσ'ιά.—Ἡ Παναῖτα τρώει λάιν, μωρὲ; τρώει λουβκιά; Σκορούπατσε (5) τοῦ ὄρου, ὄρφῆ (6) τοῦ γιालοῦ· λέπρη, μισκίνη(7). Τὸ μαιρισσίς σου [καὶ ἔννοοσε τὸ καλυμμαύχι του] φωρεῖ (8) ἕναγ κόσσ' ινον κουσιὰ, τζ' ἦρτες νὰ μοῦ κάμηρς ζήδκειαν;

Λιματέβκει (9) τζαὶ τόσ σσ' ὄλλον πάνω του τζι ὁ καλόηρος ἔκοψέν το λάσπην.

1) ζητείαν 2) θέλεις 3) πιάνει 4) λάδι 5) Σκουρούπαθε, εἶδ. γαζίας 6) ψάρι, ροφος ἢ ὄρφος. 7) Τὸ ἴδιο μὲ τὸ λέπρης. (8) χωρεῖ 9) βάζει πάνω.

II

Μιάφ φορὰν, πάλε, ἐπῆεν ἕνας Καλόηρος τοῦ Τζύκκου γιὰ ζήδκειαν σὲ χωρκὸν τῆς Τηλλυρκῆς τζι ἦβρεν ἕναν ἀντρόουνον τζ' ἐμάλλωνεν (1)—Εἶνταμ' μ' πῶσ'ιετε, λαλεῖ τους: Ἐπολοήθην ὁ ἄντρας τζαὶ λαλεῖ του—Μωρὲ καλόηρε, θέλω σοῦ 'πεῖ τὸ 'πεῖν μου.—Λέγε παιδίμ μου.—Μωρὲ καλόηρε, ἡ Παναῖτα τοῦ Τζύκκου τζ' ἡ Παναῖτα ἡ Γρουσολογιατίσσια ἔν' ἀέρτσια;—Εἶναι ἀδέρκια, παιδίμ.—Μὰ 'ν (2) ἀέρ-

τσια κνήσια, (3) μωρὲ καλόηρε;—Μάλιστα, παιδίμ.—Εἶ'ες, μωρὴ πελλῆ, γυρίζει τζαὶ λαλεῖ τῆς γεναῖκας του, τζαὶ βκάλλεις με ποῦ τὰ νοητικά μου (4). Φέρ' την πυροφητιλλοῦαν (5) 'ποτζεῖ νὰ τὴμ πέψω τῆς Τζυρίας μου.

1) Ἐταξαν μίαν αἶγα τῆς Παναγίας, καὶ κατόπιν ἡ γυναῖκα ἔλεε νὰ τὴ στεῖλουν στὴν Παναγίαν τῆς Χρυσορογιατίσσιας ὁ δὲ ἄντρας ἠθέλεε νὰ τὴ δώσῃ στὴν Παναγία τοῦ Κύκκου 2) μὰ ἔνι—εἶναι 3) γνήσια 4) σκέψεις μου 5) κόκκινη μὲ λουρίδες ἄσπρες ἢ μαῦρες (φήτιλος —α]

III

Ἐνας Τήλλυρος ἦτον νὰ παντρέψῃ τὴν κόρην του τζι' ἐπῆεν ἔσσω τοῦ γαμπροῦ του νὰ κάμουσιν τὸ προκοσύφφωνον.—Ψοῖός (1) ἔν' ὁ γραφτοῖας, μωρὲ; ἀρώτησεν ὅτι τζ' ἐμπῆκεν. Ἄμα τζι ἔδειξαν του τον—Γράφε τζεῖ' ἀμαὶ (2) λαλεῖ του. Δκυὸ κουτάλια ξύλενα τζαὶ δκυὸ σιερένα. Νὰ τὰ γιώκω (3) τζαὶ τζειῖνα, μωρὲ ὁ γαμπρός μου ἔγ καλός. Μιάγ κεφκίραν(4) τζαὶ μιάγ κουταλοχῆκην (5) νὰ τὴγ γιώκω τζαὶ τζεινῆν, μωρὲ. Δκυὸ σινίδκια, τζαὶ δκυὸ τριστέλλια (6). Δκυὸ ψαχούρκια (7). Μιάγ γεράντραν (8) τζαὶ δκυὸ ἀμματερούδκια (9) στήμ μούττην τοῦ Τρούλλου (10). Νὰ τὰ γιώκω τζαὶ τζεινα, μωρὲ.

1) ποῖός 2) ἐκεῖ χαμαί, ἐκεῖ πέρα 3) δώκει δώσει 4) κουτάλαν τρυπητὴ 5) ἕνα καλάμι ἢ νεροκολόκυνθο τρυπητὸ γιὰ νὰ βάζουν τὰ κουτάλια 6) ψαθιά 7) νεαρές ἐλιές «ἀμματισμένες» 8) τοποθεσία τοῦ χωριοῦ, βουνό.

K. ΠΗΛΛΑΒΑΚΗΣ

EZRA POUND ΚΑΙ T. S. ELIOT

I

Ο **Ezra Pound**, ποιητής και μουσικοσυνθέτης, γεννήθηκε στις Ήνωμένες Πολιτείες της Αμερικής στα 1885. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο της Πενσιλβανίας απ' όπου βγήκε με δίπλωμα **M. A. (Master of Arts)** =προλύτης). Κατόπι από την άποφίτησή του διορίστηκε Ύφηγητής των Ρωμανικών γλωσσών (Ρωμανικές γλώσσες=οι θυγατέρες της Λατινικής, όπως ή Ιταλική, ή Ισπανική, ή Πορτογαλική κ.λ.π.). Με μιὰ διατριβή του πού είχε υποβάλει στο Κολλέγιο Χάμιλτον πήρε δίπλωμα **Ph. B.=Bachelor of Philology**. Πιό ύστερα ταξείδωσε στην Εύρωπη και μελέτησε στην Ισπανία, στην Ιταλία και στην Προβηγγία (1906-1907). Έργάστηκε πολύ άπάνω στο Γιαπωνέζικο Νάχ δράμα καθώς επίσης άπάνω στη Γιαπωνέζικη και την Κινέζικη ποίηση (1914). Έβγαζε τό **Exile** και τό **Little Review** (1917-1919). Συνεργάστηκε στα περιοδικά **Criterion**, πού τό διευθύνει ο όμότεχνός του και συμπατριώτης του **T. S. Eliot, New English Weekly, New Democracy**. Ο ίδιος παρουσιάζει τόν έαυτό του ως όπαδό του Κονφούκιου και του Όβιδίου. Η πρώτη ποιητική του συλλογή βγήκε με τίτλο **Personae** στα 1909. Ύστερα από τέσσερις άλλες συλλογές έδωσε στα 1915 με τίτλο **Cathay** τις μεταφράσεις του από τά κινέζικα. Άκολουθούν άλλες συλλογές και στα 1920 μάς δίνει τό μεγάλο συνθετικό ποίημα του **Hugh Selwyn Manberely** πού κρίνεται ως ένας σημαντικός σταθμός στην εξέλιξη του έργου του, κι άκόμα σημαντικώτερος στό λογοτεχνική κίνηση πού ως **maitre** ή **co-maitre** με τόν Έλιοτ διευθύνει και διαφεντεύει. Τά **Cantos** πού ή τμηματική δημοσίευση των συνεχίζεται άκόμη και πού παρουσιάζονται ως μεταφράσεις του Προπέρκιου (μεταφράσεις=άναζωογονήσεις κατά τό δικό του τρόπο) θεωρούνται ως τό «άκρον άωτον» της τέχνης του. Από τά πεζά του (μελέτες) σημειώνουμε τό **Spirit of Romance** (1910), **Gaudier Brezka** (1916), **Anthiel and the Treatise on Harmony**. (1924), **Imaginary Letters** (1930) κ.λ.π. Έχτός από τις μεταφράσεις του από τά Γιαπωνέζικα και τά Κινέζικα μάς έδωσε τά Σοννέτα και τις Μπαλλάντες του **Guido Cavalcanti** (1912) και, σ' άλλα, τό **Physique de l'Amour** του **Gourmont**. Τό μουσικό του έργο αντιπροσωπεύεται από δυό Όπερες την **Le Testament** (1919-21) πού μέρος της παίχτηκε στο Παρίσι και την **Guido Cavalcanti** (1931-1932). Σήμερα ζει στο Ραπάλλο της Ιταλίας.

Ο **Thomas Stearns Eliot** γεννήθηκε στο **St. Louis** στις Ήνωμένες Πολιτείες στα 1888. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ απ' όπου βγήκε με δίπλωμα **M. A.** Τό Πανεπιστήμιο Κολούμπια στις Ήνωμένες Πολιτείες τόν άνεκήρυξε πιό ύστερα Έπίτιμο Διδάκτορα της Φιλολογίας. Κατόπι από τις άκαδημαϊκές του σπουδές στην πατρίδα του πέρασε στη Σορβόνη (έγραψε και ποιήματα στα Γαλλικά) κι από κεί στο Κολλέγιο Μέρτον του Πανεπιστημίου της Όξφόρδης. Ύπηρξε Ύφηγητής στο Κολλέγιο Τρίνιτυ του Κέϊμπριτζ και Καθηγητής της Ποίησης στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ (1923-1933). Έχει δημοσιεύσει: **The Sacred Wood** (1920), **Poems** (1909-1925), **Ash Wednesday** (1930), **Sweeney Agonistes** (1932), **The Use of Poetry and the Use of Criticism** (1933), **After Strange Gods** (1934), **The Rock** (1934), **Murder in the Cathedral** (1935). Σήμερα κατοικεί στο Λοντίνο.*

II

Ο **Pound** θεωρείται και είναι ο πρωτομελετωτής της σχολής των **Imagists** στην Άγγλία. Άλήθεια πώς ο άτυχος Άγγλος ποιητής **Hulme**, πού σκοτώθηκε τόσο νέος στον πόλεμο, ήτανε εκείνος πού ίδρυσε τή Λέσχη των Ποιητών στα 1908, μά ο πρώτος πού έπλασε τόν όρο ήταν ο **Pound** πού και πρώτος είχε εκδώσει μιάν άνθολογία **Des Imagistes** (1914). Κάποια κοινά χαρακτηριστικά είχαν άναγνωρισθεί από ναρίς, κι από την ομάδα εκείνη βγήκαν σύγχρονα οί αισθητικοί και κριτικοί της καινούργιας κίνησης. Η εξέλιξη, όμως, προχώρησε με τό έργο του **Pound** πιό πολύ, και δέν έπαυσε νά προχωρεί. Έτσι συμβαίνει: ένας θά τραβήξει τή γραμμή και θά σχηματίσει την παράδοση. Οί διακλαδώσεις θά ξεπροβάλουν επίσης απ' όλες τις μεριές σχηματίζοντας ένα δέλτα, και μόλον πού ένας θά επιμένει νά πειραματίζεται και νά έξερευνά μιάν ώρισιμένη πλευρά ώστόσο πιά φτάσει σ' ένα σημείο πού νά μή μπορεί νά ξεπεράσει τόν έαυτό του και την τέχνη του, κ' ένας άλλος μιάν άλλη, τό φόντο μένει άνάλλαγο κι άπαραβίαστο και τά θέμελα θά έξακολουθούν νά υποφέρουν και νά υποστηρίζουν όλους τούς όμοϊδεάτες. Έτσι ή ποίηση του **Pound** μοιάζει πιό πολύ με την ποίηση

* Πολλά από τά βιογραφικά και τάλλα στοιχεία πάρθηκαν από τό **Who's Who** (έκδοση 1935).

του "Ελιοτ απ' ὅτι διαφέρει από τούτη, και τὸ ἴδιο μπορεί νὰ ἐπαναληφθεῖ γιὰ τὴν ποιητικὴ οἰκογένεια τῶν *Sitwells*, τοῦ *Herbert Read*, τοῦ *Aldington* καὶ τῆς γυναίκας τοῦ τελευταίου, τῆς Ἀμερικανίδας ποιήτριας *H. D.* Καὶ πῶς απ' ὄλους αὐτοῦς, στὸ βάθος, διακρίνει κανεὶς χίλιες δυὸ καὶ διάφορες ἐπιδράσεις, ἐπιδράσεις ἀνεξάρτητες καὶ ἀλληλοεπιδράσεις. Κανεὶς δὲ θάναι πιστευτὸς ποὺ ἐπαίρεται ἢ ποὺ ἰσχυρίζεται πὼς τὸ δικό του ἢ ἓνα ξένο ἔργο δὲν ἀπηχεῖ κάποιο ἢ κάποια προηγούμενα. Δὲν ὑπάρχει πρωτοτυπία παρὰ πρωτοτυπία στὴν ἐξέλιξη, κι οὔτε ἔξωφωρ, αὐτούσια, ἄχρονη, ἢ ἀναρχὴ προσωπικότητα· αὐτὴ δὲν εἶναι παρὰ τὸ σύνολο τὸ ἄθροισμα, ἢ συνισταμένη, ὁ συμπυκνωτῆρας ἄλλων προηγούμενων προσωπικοτήτων. Μιὰ πρωτοτυπία ὑπάρχει, ὅπως παρατηρεῖ ὁ "Ελιοτ, κι αὐτὴ δὲν εἶναι παρὰ ἡ πρωτοτυπία στὴν ἐξέλιξη. Οἱ ἐπιδράσεις ἀπάνω στὸ ἔργο τοῦ *Pound* δὲν εἶναι καμμιά καθόλου ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε πὼς εἶναι, γενικώτερα, ὀλάκερο τὸ παρελθόν, ὄλων σχεδόντων τόπων καὶ ὄλων τῶν καιρῶν. Μερικώτερα οἱ ἐπιδράσεις αὐτὲς μποροῦν νὰ ζητηθοῦν στοὺς ἀρχαίους "Ελληνες ἐπιγραμματικούς (ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν ἐπιγραμμάτων του βρίσκεται στὴ συλλογὴ τοῦ *Luzra*), τὸ Γιαπωνέζικο θέατρο κ' ἡ Γιαπωνέζικη ποίηση μὲ τὴν *tanka* καὶ τὴν *hokku*, στὴν Κινέζικη ποίηση (συλλογὴ *Cathay*), στὸ Κόλεριτς ὅπως ὁ Πόε εἶχε συναρμολογήσει καὶ ἐρμηνέψει τίς ποιητικὲς του ἀρχές, στὸ Ρεμπώ, στοὺς συμβολιστῆς, στὸ Μαλλαρμέ, στὸ Λαφόργκ, στὸν Κορυπιέρ. Ἐπίσης στοὺς Ἑγγλέζους *Dowson*, *Lionel Johnson* καὶ *A. Symons* (ἔγραψε μελέτη γιὰ τὸ ἔργο τοῦ τελευταίου κ' ἔκανε ἔκδοση τοῦ ἔργου τοῦ δευτέρου κ' οἱ τρεῖς ὅμως τὸν ἐπηρεάσαν σχετικὰ μὲ τὴ διάθεση ὄχι ὅμως καὶ στὴ στιχουργία), στὸ Γουίτμαν (ὁ "Ελιοτ στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ *Pound* «Ἐκλογὴ Ποιημάτων» δὲν παραδέχεται τὴν ἐπίδραση αὐτῆ, κι ὅμως ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς λέει τὸ Γουίτμαν «*pig-headed father*»), στὸ Μπράουνινγκ καὶ στὸ Γέιτς, κι ἀκόμα στὴ Μεσαιωνικὴ Προβηγγιανὴ καὶ Ἰταλικὴ ποίηση. Ὁ λεύτερος στίχος εἶναι τὸ κύριο ἐκφραστικὸ ὄργανο, μὰ εἶναι ἕνας λεύτερος στίχος ποὺ συνεχίζοντας τὸν ἀνισόμετρο λεύτερο στίχο ὅπως τὸν χρησιμοποίησαν οἱ ποιητῆς στίς ἐποχὲς τῆς Ἐλισάβετ καὶ τοῦ Ἰακώβου, μὲ βάση τὸν ἀνομοκατάληχτο, πηγαίνει μὲ τὴ βοήθεισ τῶν χρονικῶν μονάδων (*time units*) ἓνα μὲ τὴ μουσικὴ τῆς σκέψης. Κ' εἶναι ὁ λεύτερος του στίχος τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀδιάκοπης καὶ πολυβάσανης ἐργασίας. Οἱ ἀδέξιοι μιμητῆς τοῦ στίχου τοῦ *Pound* καὶ τοῦ "Ελιοτ εἶναι ἐκείνοι ποὺ ὑποβίβασαν τὴν ἀξία τοῦ στὰ ὄμματα τῶν Φιλισταίων. Κι ὅμως ὁ "Ελιοτ ἔγραψε: «κανένας στίχος δὲν εἶναι λεύτερος γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ θέλει νὰ κάμει μιὰ καλὴ δουλειά». Μὲ τὴν ἀρχαιοφιλία του ἔχει ἀναζωογονήσει ὅτι ζωντανὸ ὑπῆρχε σὲ περασμένους κόσμους καὶ κόσμους καὶ μὲ τίς μεταφράσεις του ἀπὸ τὰ Κινέζικα πέτυχε ὅτι οὐδὲ αὐτὸς ὁ Φιστζέραλτ πέτυχε μὲ τὴ μετάφραση τοῦ Καγιαὶμ πλουτίζοντας τὴν Ἀγγλικὴ λογοτεχνία. Ἡ ποίηση του εἶναι γιὰ τοὺς λίγους προγυμνασμένους καὶ τοὺς μυημένους. Κανεὶς χωρὶς προπαίδεια, χωρὶς μόρφωση, χωρὶς μελέτη, κόπο καὶ μόχθο, δὲ θὰ μπόρεσει νὰ νιώσει τὴ λογοτεχνικὴ ἐκείνη ἔξαρση, ἀπαλλαγμένη καὶ λογαριασμένη ἀπὸ κάθε νόημα. «Μόνον πρόσωπα ποὺ ἀγαποῦν τὴν ποίηση καὶ ἔχουν ἐξασκηθεῖ ν' ἀγαποῦν τὴν ποίηση θὰ τὴν ἀγαπήσουν πέρα ὡς πέρα. Καὶ τέτοια πρόσωπα δὲν ὑπάρχουν πολλὰ». Καμμιά προσπάθεια δὲν πρέπει νὰ γίνεται γιὰ νὰ καταλάβει κανεὶς τὴν ποίηση τοῦ *Pound* καὶ πρέπει ν' ἀγωνιστεῖ γιὰ νὰ τὴ διαισθανθεῖ, νὰ ἀνυψώσει τὸ συναισθηματικὸ ἑαυτὸ του ὡς τὸ σημεῖο ἐκεῖνο ποὺ διαισθάνεται ὅτι μπορεῖ νὰ φτάσει καὶ νὰ ταυτισθεῖ μὲ μιὰ μουσικὴ ἔννοια ποὺ εἶναι ἀκατάληπτη, ἀνερμήνευτη, ἀνεξήγητη. Ἡ ποιητικὴ μουσικὴ μιᾶς τέτοιας ποίησης ἴσως ν' ἀρχίζει ἐκεῖ που σταματᾷ ἡ ἐκφραζομένη μὲ τὴ νότα μουσικῆ.

III

* Τώρα τὴν ποίηση τοῦ *Eliot* τὴ νιώθουμε ἀμέσως παράξενη. Δὲν εἶναι ὅμως ἀποκρουστικὴ ἀπ' ἐναντίας, μὰς κρατεῖ δυνατὰ μὲ μιὰ ὑποβλητικότητα ποὺ λές κ' ἔχει κάτι τὸ ἀπόκομο. Ὁ *Eliot* ἀναγνωρίζεται ἀπ' ὅλες τίς μεριὲς ὡς ἕνας μεγάλος ποιητῆς—ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ μεγάλους ἀνάμεσα στοὺς συγχρόνους. Γιὰ πολλοὺς εἶναι ὁ ποιητῆς ποὺ ἐκφράζει πρὸ καλὰ τὴν ἐποχὴ μας, ποὺ κάνει καλὴ διάγνωση τῆς ἀρρώστιας τῆς, καὶ γίνεται ὁ προφήτης μιᾶς νέας κοσμογονίας. Γι' ἄλλους πάλε εἶναι ὁ ποιητῆς τῆς ἀπόγνωσης καὶ τῆς παρακμῆς—ἡ φεταλιστικὴ κραυγὴ ἐνὸς κόσμου ποὺ πεθαίνει. Τὸ «*Waste Land*» του χαρακτηρίστηκε ὡς τὸ κορυφωμα τῆς ἀπελπισίας καὶ «Οἱ Κούφιοι Ἄνθρωποι» του ὡς ὁ πρὸ παγερὸς νηχλισμὸς. Ἄν καὶ ἡ ποίηση τοῦ *Eliot*, ὡς ἀρκετὰ συμβολικὴ, ἐπιδέχεται ἐρμηνεῖες παραπάνω ἀπὸ τὴ μιὰ, εἶν' ἀλήθεια πὼς ὁ γενικὸς τόνος τῆς εἶναι τόνος ἀπογοήτευσης καὶ δυσἀρέσκειας ἐναντία στίς ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἴσως γιὰ τίς πολὺ ἀπότομες ἀλλαγές τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς, γιὰ τὸ *Eliot* πιστεύει πολὺ στὴν παράδοση καὶ στὴ δύναμη τῆς θρησκείας. Εἴμαστε τόσο ἀγιάτρευτα συνηθισμένοι ἀπὸ τὴν παράδοση ὥστε μὰς εἶναι ἀδύνατο νὰ διαβάσουμε ἓνα ποίημα χωρὶς ἀμέσως νὰ τοῦ δώσουμε διανοητικὸ—ἰδεολογικὸ περιεχό-

* Γιὰ τὸ μέρος αὐτὸ ἀπάνω στὴν τέχνη τοῦ "Ελιοτ εὐθύνεται ὁ κ. Δ. Σκέττος.

μενο. Μά είναι κι άλλοι πού προσπαθοῦν νὰ δοκιμάσουν σ' ἓνα ποίημα πρῶτα-πρῶτα τὴν καθαρὴν ποιητικὴν συγκίνησιν, μάλιστα κάποτε τὴν καθαρὴν ποιητικὴν συγκίνησιν ἀποκλειστικά. Τέτοια εἶν' ἡ στάσις τοῦ ἀγγλοῦ κριτικοῦ **I. A. Richards** ἀπέναντι τὴν ποίησιν τοῦ **Eliot**, πού τὸ θεωρεῖ ὡς τὸ μεγαλύτερο ποιητὴ τῆς γενιᾶς του. Σ' ἓνα σημειώμα του γιὰ τὸ ποιητικὸ ἔργον τοῦ **Eliot**, πού εἶναι στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του «**Principles of Literary Criticism**», παρατηρεῖ πῶς ὅσοι δοκιμάζουν νὰ μπᾶσουν στὰ ποιήματα τοῦ **Eliot** (εἰδικὰ στὰ ποιήματα μὲ τοὺς τίτλους «**Gerontion**», «**Preludes**», καὶ «**Waste Land**») ἓνα συνεκτικὸ διανοητικὸ περιεχόμενον, κάνουν ἀσχημὴ δουλειά. Τὰ διάφορα μέρη ἑνὸς ποιήματος τοῦ **Eliot** εἶναι ἐνωμένα, λέει, μὲ τὴν ἀρμονία, τὴν ἀντίθεση, καὶ τὴν ἀλληλεπίδρασιν τῶν συναισθηματικῶν τῶν ἀποτελεσμάτων, ὄχι ἀπὸ κάποιον σχέδιον διανοητικοῦ περιεχομένου πού πρέπει νὰ βρεθῆι μὲ τὴν μέθοδον τῆς ἀνάλυσης. «Ἡ ἀξία (τοῦ ποιήματος) ἔγκειται τὴν ἐνωποιομένη ἀναπόκρισιν πού ἡ ἀλληλεπίδρασις τούτη μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ μέσα στὸν ἀναγνώστη, στὸν ἀναγνώστη ἐκεῖνον πού διαβάσει μὲ σωστὸ τρόπο». Μιλώντας πρὸς κάτω γιὰ τὴν τεχνικὴν τοῦ **Eliot**, λέει: «Ἄν ἐπρόκειτο νὰ περιγράψομε μὲ τρία λόγια τὸ πρὸς χτυπητὸ χαρακτηριστικὸν τῆς τεχνικῆς τοῦ **Eliot**, θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ κάνομε ὀνομάζοντας τὴν ποίησίν του «μουσικὴ ἰδεῶν». Οἱ ἰδέες εἶν' ἀπ' ὅλα τὰ εἶδη: ἀφηρημέναι καὶ συγκεκριμέναι, γενικαὶ καὶ ἐιδικαί, ὅπως τῆς φράσεως τοῦ μουσικοῦ, εἶναι καταταγμέναι, ὄχι γιὰ νὰ μᾶς ποῦν κάτι, μὰ γιὰ νὰ συνενωθοῦν οἱ ἑντὸς μᾶς ἐπιδράσεις τοὺς σὲ μιὰ συνεχούμενη ὁλόκληρα αἰσθήματος καὶ στάσις, καὶ γιὰ νὰ προκύβῃ ἔτσι μιὰ ἰδιαίτουσα λύτρωσις τῆς θέλησις. Εἶναι ἐκεῖ γιὰ νὰ μᾶς συγκινήσουν, ὄχι γιὰ νὰ τίς σκεφτοῦμε ἢ νὰ τίς ἀναλύσομε».

IV

Τὰ ποιήματα πού ἀκολουθοῦν μεταφρασμένα βρίσκονται στὸ βιβλίον: «**Twentieth Century Poetry, An Anthology chosen by Harold Monro, a new edition revised and enlarged by Alida Monro, Chatto and Windus, London, 1933**, στίχοι σ. 38, 87, 152, 238, 248—249. Ἐπίσης εἶχαμε ὑπόψιν μᾶς τὰ ἐξῆς πολὺ βοθητικὰ γιὰ νὰ γραφῆι τὸ σημειώμα αὐτὸ βιβλιά: **Ezra Pound, Selected Poems, edited with an Introduction by T. S. Eliot, London, Faber and Faber, 1934**,—**I. A. Richards: Science and Poetry, London 1935**, **The Trend of Modern Poetry by G. Bullough** (Καθηγητὴ τῆς Ἀγγλικῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Σιέφφιλτ), 1934, **I. A. Richards: Principles of Literary Criticism, London, 1925** καὶ **Philip Henderson: Literature and Changing Civilization, 1935**.

ANT. INTIANOΣ

Ezra Pound.

Δ Ω Ρ Ι Α.

Μεῖνε μέσα μου καθὼς οἱ αἰώνιαι διαθέσεις
τοῦ ψυχροῦ τ' ἀγέρα, κι ὄχι
Σάμπως τὰ παροδικὰ τὰ πράματα εἶναι—
εὐθυμία λουλουδιῶν.
Κράτησε με μὲς στὴ δυνατὴ γαλήνη
τῶν ἀνήλιαγων γκρεμῶν
Τῶν νερῶν τῶν γκριζῶν.
"Ἄς μιλήσουν ἀπαλὰ οἱ θεοὶ γιὰ μᾶς
Στίς κατοπινὰς τίς μέρες,
Τὰ ἰσκιερὰ λουλούδια τ' "Ἄδη
Σὲ θυμοῦνται.

Ο ΕΡΧΟΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: ΑΚΤΑΙΩΝ

Μιά εἰκόνα τῆς Λήθης
καὶ τῶν ἀγρῶν
Γιομάτων ἀπ' ἀμυδρὸ φῶς
μὰ χρυσαφένιο

Γκρίζοι έγκρεμοί
 και κάτω άπ' αυτούς
 Μιά θάλασσα
 Σκληρότερη κι άπ' τó γρανίτη
 άνήσυχη, δίχως ποτέ νά ήρεμεί.
 Ύψηλά σχήματα
 μέ τών θεών τήν κίνηση
 Έπικίνδυνο θέαμα
 κ' ένας μίλησε :
 «Ίδού ó 'Ακταίων».
 'Ο 'Ακταίων μέ τά χρυσά περικνήμια
 Πάνω άπ' ώραία λειβάδια
 Πάνω άπ' τή δροσάτη μορφήν εκείνου τ' άγρου
 'Ανήσυχια πάντα κινούμενα
 Σμήνη άρχαίων λαών.
 'Η σιωπηλή πομπή.

ΕΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙ.

Τό δέντρο έχει μπηχτεί στό χέρια μου μέσα
 Στά μπράτσα μου ó χυμός άνεβεί
 Τό δέντρο στό στήθη μου έχει βλαστήσει
 Στά κάτω
 'Από μέσα οί κλώνοι βλαστούν, ως άγκάλες.

Είσαι δέντρο
 Είσαι βρύο
 Είσαι ως οί βιολέττες μέ τ' άγέρι άπάνωθε τους
 Μιά παιδούλα—τόσο ύπέροχη—είσαι
 Κι όλα είναι τρέλλα για τόν κόσμο.

T. S. Eliot.

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΩΝ ΜΑΓΩΝ

«Ήταν ψύχρα ó καιρός π' άπαντήσαμε
 Στή χειρότερη άπάνω του χρόνου έποχή
 Για ένα ταξίδι κ' ένα τόσο μεγάλο ταξίδι :
 Βαθιοί ήταν οί δρόμοι κι ó καιρός τσουχτερός
 Στή φούρια άκριβώς του χειμώνα !
 Κ' οί γκαμηλες μπουρμπούλιζαν, μέ πρησμένα τά
 [πόδια, άνυπόταχτες.

Ξαπλωμένες χαμαί στό που έλυωνε χιόνι.
 Κ' ήταν στιγμές που μέ θλίψη θυμόμαστε
 Στίς πλαγιές τά παλάτια, τά δώματα,
 Μεταξένιες τίς κόρες που έφέρναν σερμπέτι.
 Καταριόνταν, μουρμούριζαν οί γκαμηλάρηδες
 Μας άφήναν ζητώντας ποτό και γυναίκες,

Σβύναν οί νύχτιες φωτιές, πουθενά μιά σκεπή,
 Πολιτείες μ' έχθρους, κωμοπόλεις χωρίς ένα φίλο
 Καί χωριά λερωμένα μᾶς ἔκλεβαν στίς τιμές τῶν
 [τροφίμων :
 Τί κακά πού τραβήξαμε.

Προτιμήσαμε τέλος νά ταξειδεύουμε δρόνυχτα,
 Στ' ἄρπαχτά πότε—πότε κοιμάμενοι,
 Μὲ φωνές τραγουδώντας, στὰ φτιά μας, καί λέγοντας
 Πῶς ἐτοῦτα ὅλα ἦτανε τρέλλα.
 Τότε, ὡς ξημέρωσε, φτάσαμε σέ θερμὴ μιά κοιλάδα,
 Ὅγρη, κάτω ἀπ' τὴ χιονισμένη γραμμὴ πού χορτάρι εὐαδοῦσε·
 Μ' ἕνα ρυάκι πού κύλαε κ' ἕνα μύλο πού χτύπησε τὸ σκότος
 Καί τρία δέντρα στὸ χαμηλὸν οὐρανό,
 Κ' ἕνα παλιό, ἄσπρο ἄλογο καλπάζοντας ἔφευγε
 μὲς στὸ λειβάδι.

Κ' ἔπειτα φτάσαμε σέ μιά ταβέρνα μὲ κληματοφύλλε
 [πάνω ἀπ' τ' ἀνώφλι,
 Ἔξι χέρια μπροστὰ σέ μιά θύρα ἀνοιχτὴ ζάρι ρίχνον-
 [τας γιὰ κομμάτια ἀπ' ἀσήμι,
 Καί κρασιοῦ ἀσκούς ἄδειους πόδια κλωτσούσανε.
 Μὰ καμμιὰ δέ μᾶς ρχότανε εἶδηση, κ' ἔτσι τραβούσαμε
 Καί τὸ βράδυ πιά φτάσαμε, χωρίς μιά στιγμούλα νωρίτερα
 Ἀπαντώντας τὸ μέρος πῶς ἦταν (μπορεῖτενὰ πῆτε) πιά εὐάρεστο.

Ὅλα τοῦτα εἶχαν γίνει
 θυμάμαι, πρὶν χρόνια πολλά,
 Καί θὰ τόκανα πάλι μὰ σκέψου
 Αὐτὸ σκέψου
 Αὐτὸ : πήγαμε ὄλον ἐκεῖνο τὸ δρόμο γιὰ μιά
 Γέννηση εἶτε ἕνα θάνατο ; Ἦταν μιά γέννηση, βέβαια,
 Εἶχαμε ἀπόδειξη καί καμμιὰ ἀφιβολία. Εἶχα δεῖ γέννα καί θάνατο.
 Ἄλλὰ νόμιζα ἦταν διάφορα· ἦταν ἡ Γέννηση ἐτούτη
 Σκληρὴ καί πικρὴ μιά ἀγωνία γιὰ μᾶς, ὅπως ὁ Θάνατος, ὁ
 [ὁ θάνατος μας.
 Γυρίσαμε τώρα στίς χώρες μας, αὐτὰ τὰ Βασίλεια,
 Μὰ δὲν ἔχουμε πιά τὴν παλιὰν ἡσυχία, τὴν παλιὰ ἐκεῖνη λύτρωση.
 Μ' ἕνα ξένο λαὸ πού σφιχτοκρατᾷ τοὺς Θεοὺς του.
 Πόσο θὰ ἐπόθαγα ἕνα ἄλλο θάνατο.

Ἑλληνικὴ ἀπόδοση

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ

ΟΙ ΚΟΥΦΙΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

A penny for the Old Gay.

Εἴμαστε οἱ κούφιοι ἄνθρωποι
 εἴμαστε οἱ παραγεμισμένοι ἄνθρωποι
 ποῦ κρατιόμαστε μαζί
 Ἔνας στὸν ἄλλον ἀκουμπώντας
 κεφάλια μ' ἄχυρο γεμισμένα.
 Ἄλλίμονο! οἱ ξεραμένες μας φωνές
 σὰ ψιθυρίζουνε μαζί
 εἶν' ἄτονες καὶ χωρὶς νόημα
 ὡς τὸν ἄνεμο σὲ ξερὰ χόρτα
 ἢ σὰν ποντικῶν πατήματα σὲ θρύψαλα γυαλιοῦ
 στὸ κελλάρι μας τό ξερὸ

Σχήμα χωρὶς μορφή, ἴσκιος χωρὶς χρῶμα,
 χειρονομία χωρὶς κίνηση, δύναμη παραλυμένη·

Ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουνε περάσει
 μὲ μάτια ὀρθάνοιχτα, στ' ἄλλο βασίλειο τοῦ θανάτου
 μᾶς θυμοῦνται—ἂν καθόλου μᾶς θυμοῦνται—
 ὄχι ὡς τὶς βίαιες ψυχές ποῦ χάθηκαν,
 μὰ ὡς τοὺς ἀνθρώπους ποῦναι κούφιοι
 ὡς τοὺς ἀνθρώπους ποῦναι παραγεμισμένοι

II

Μάτια π' οὔτε σ' ὄνειρα δὲ θὰ τολμοῦσα ν' ἀντικρῶσω
 τοῦτα δὲν ἐμφανίζονται
 μέσ' στ' ὄνειροβασίλειο τοῦ θανάτου :
 Ἐκεῖ, τὰ μάτια εἶναι
 ἡλίου φῶς ποῦ πέφτει σὲ μιὰ σπασμένη κολῶνα πάνω
 ἐκεῖ, εἶν' ἓνα δέντρο ποῦ τρεμοσαλεύει
 κ' εἶναι φωνές
 μέσ' στὸ τραγοῦδι τοῦ ἀνέμου
 πιὸ ἀλαργινές, πιὸ ἱερόπρετες ἀκόμα
 κι ἀπὸν' ἀστέρι μακρυνὸ ποῦ σιγοσβύνει.

Ἄς μὴ πηγαίνω πρὸ κοντὰ
 στ' ὄνειροβασίλειο τοῦ θανάτου
 κι ἄς φορέσω ἀκόμα
 τέτοιες σκόπιμες μεταμφιέσεις—
 ἔνδυμα ποντικοῦ, κορακιοῦ δέρμα,
 βακτηρίες σταυρωτὲς σ' ἓνα χωράφι
 κάνοντας ὅπως τὸν ἄνεμο
 ἄ, ὄχι πρὸ κοντὰ—

Ἄχι τὴ στερνὴ συνάντηση ἐκείνη
 στὸ βασίλειο ποῦναι σούρουπου σκιῆς

II

Τούτ' ἢ χώρα εἶν' ἢ χώρα τοῦ θανάτου
 ἢ χώρα τοῦ κακτοῦ
 ἐδῶ ἐγείρονται εἰδῶλ' ἀπὸ πέτρα
 καὶ δέχονται αὐτὰ ἐδῶ
 ἱκεσίες ἀπ' τὸ χέρι ἑνὸς ποῦναι νεκρὸς
 κάτω ἀπὸ τὸ λαμπύρισμα ἑνὸς ἀστεριοῦ ποῦ σβύνει

Ἔτσ' εἶναι στοῦ θανάτου
 τ' ἄλλο τὸ βασίλειο;
 Νὰ ξυπνοῦμε μόνοι
 τὴν ὥρα ποῦ ἐμεῖς ἀπὸ τρυφερότητα
 σύγκορμ' ἀναρριγοῦμε;
 χεῖλη ποῦ θε νὰ φιλοῦσαν
 νὰ κάνουν προσευχὲς σὲ σπασμένες πέτρες;

IV

Τὰ μάτια ἐδῶ δὲν εἶναι
 ἐδῶ δὲν ὑπάρχουν μάτια
 στὴν κοιλάδα τούτη τῶν σβυσμένων ἀστεριῶν
 στὴν κενὴ τούτη κοιλάδα
 τὸ σπασμένο τοῦτο σιαγόνι τῶν χαμένων μας βασιλείων

Στὸ τελευταῖο αὐτὸ ἀπὸ τὰ ἐντευκτήρια
 πασπατεύουμε μαζὶ
 χωρὶς νὰ κάνουμε κουβέντες
 μαζεμένοι ὅλοι σὲ τούτη τὴν ὄχθη
 τοῦ ὑγροῦ ποταμοῦ

Τυφλοί, ἔκτος ἄν
 ξαναεμφανιστοῦν τὰ μάτια
 ὡς τὸ ἀνέσπερο ἀστέρι
 ρόδο μυριοπέταλο
 τοῦ θαμποφώτιστου βασιλείου τοῦ θανάτου
 ἢ ἐλπίδα μόνο
 ἄδειων ἀνθρώπων.

V

Νὰ μας, ἐδῶ πηγαίνουμε
 ὀλοένα γύρω ἀπ' τὴν φραγκοσουκιά
 μονότονα, μονόρυθμα, μὲ βαριεστимиά
 στίς πέντε τὸ πρωί.

Ἀνάμεσω τῆς ιδέας
 καὶ τῆς πραγματικότητας
 ἀνάμεσω τῆς κίνησης
 καὶ τῆς πράξης
 πέφτει ἢ σκιά
 "Ὅτι Σοῦ ἐστὶν ἡ Βασιλεία

Ἀνάμεσω τῆς σύλληψης
 καὶ τῆς δημιουργίας
 ἀνάμεσω τοῦ αἰσθήματος
 καὶ τῆς ἀνταπόκρισης
 πέφτει ἢ σκιά.
 Ἡ Ζωὴ τοῦτ' εἶναι μακρὰ πολὺ

Ἀνάμεσω τοῦ πόθου
 καὶ τοῦ σπασμοῦ,
 τῆς δυναμικότητας
 καὶ τῆς ὑπόστασης,
 ἀνάμεσω τῆς οὐσίας
 καὶ τῆς παρακμῆς
 πέφτει ἢ σκιά
 "Ὅτι Σοῦ ἐστὶν ἡ Βασιλεία

"Ὅτι Σοῦ ἐστὶν
 ἡ Ζωὴ τοῦτ' εἶναι
 ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ

"Ἐτσι τελειώνει ὁ κόσμος
 "Ἐτσι τελειώνει ὁ κόσμος
 "Ἐτσι τελειώνει ὁ κόσμος
 ὄχι μ' ἓνα γδοῦπο μὰ μ' ἓνα κλαυθμύρισμα.

Ἑλληνικὴ ἀπόδοση

Δ. ΣΚΕΤΤΟΥ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Ο ΑΤΑΦΟΣ ΝΕΚΡΟΣ

Θά ήτανε σίγουρα μιὰ ανώφελη προσπάθεια καί μιὰ καθαρή ματαιοπονία νά δοκιμάσει κανέννας νά καταπιαστεί καί νά συζητήσει ξανά τις φτωχότερες απόψεις πού πρόβαλαν ὄλοι αὐτοί πού ἴσαμε σήμερα δέ μπόρεσαν νά πάρουν μυρουδιά τῆς οὐσίας τοῦ πολύπαθου καί πολυσυζητημένου κι ὀλότελα ἄγνωστου στούς περισσότερους (ἀπ' αὐτούς) γλωσσικοῦ μας ζητήματος—τῆς ἐπιβλητικῆς κι ὀλοζώντανης ἀνάγκης ν' ἀκολουθήσουμε καί ν' ἀποδεχτοῦμε σάν κυρίαρχη τῆ γλώσσα πού μιλοῦμε καθημερινά, αὐτὴν πού πηγάει ἀπ' τὴν ἔθνικη συνείδηση καί παράδοση καί μᾶς φέρνει ὀλοένα καί πιό κοντά στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ καί τοῦ τόπου μας. Οἱ μακρόχρο- νες συζητήσεις κ' οἱ ἐπιστημονικὲς διατριβές πού γραφτήκανε ἀπὸ σοφὰ κεφάλια ἔχουνε ἐξαντλήσει τελειωτικὰ τὸ θέμα κ' ἡ ζωὴ πού στίς καθολικὲς ἐκδηλώσεις τῆς δέχτηκε τὴ δημοτικὴ σὰ μόνον ρυθμιστικὸ ὀδηγητὴ μᾶς δείχνει ὀλοκάθαρα τὴ δύναμη τῆς καί τὴν τεράστια ἐπίδραση πού ἐξάσκησε ἀπὸ ἴδιες ἀρέτες στίς ζωντανεμένες νεοελληνικὲς γενιές, ὥστε νά μὴν ὑπάρχει λόγος νά ἐπα- ναλαμβάνονται τὰ ἴδια, ἐξαντλημένα πιά, πράγματα. 'Ο γνωστότατος Γάλλος 'Ελληνισ- τὴς κ. **Humbert Pernot** μοῦ ἔγραφε κάποτες στὸ Παρίσι «...»'Ελα, καῦμένε, νά τὰ ποῦμε ἕνα χεράκι ξανά γιὰ τὴν 'Ελλάδα καί τὴν Κύπρο μας. 'Έχουμε τόσα καί τόσα νά ποῦμε Μόνον, σὲ παρακαλῶ θερμὰ, μὴ μοῦ μιλήσεις πάλι γιὰ τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα. Τὸ βαρέ- θηκα, πῶς τὸ βαρέθηκα...»

Παίρνοντας ὁμως ἀφορμὴ ἀπὸ κάποιους νυγμούς πού ριχτήκανε τελευταία, νομίζω ἐπιταχτικὴ τὴν ἀνάγκη νά ξεκαθαρίσω μιὰ συστηματικὴ καί κακόπιστη μομφὴ πού πε- τάνε κατάμουτρα οἱ λογιώτατοι ὀπαδοὶ τοῦ Μυστριώτη—μομφὴ πού στὴν 'Ελλάδα κατα- τρίβηκε κι ἔχασε πιά τὴν ἀξία τῆς καί πού δέ μᾶς ἔδω ρίχτηκε ἴσως ἐπιτίμηδες γιὰ νά θολώσει τὰ νερά καί νά βουλωθοῦν ἀναγκα- στικὰ τὰ στόματα μερικῶν καθηγητῶν πού δέ θάχανε καμμιά διάθεση νά δεχτοῦν γλωσσικὸ συμβατισμὸ στίς παιδαγωγικὲς κατεθύνσεις τους: Πῶς δηλαδὴ ὁ δημοτικι- σμός, ὄντας μιὰ κίνηση σύγχρονη ἔχει ἄμεση ἐξάρτηση ἀπὸ τὰ πολιτικὰ κόμματα κι ἀκόμα ἀπὸ τὰ βαθύτερα συμφέροντα ὠρισμένης κοι- νωνικῆς τάξης. Δὲν εἶναι δὲ ἡ πρώτη φορὰ πού ἀκοῦμε ἐπιδειχτικὰ τοὺς μακαρονάδες τῆς καθαρεύουσας νά ἰσχυρίζονται πῶς θρη- σκεία καί γλώσσα καί πατρίδα ἔχουν ἐχ- θροὺς φανεροὺς ὄλους ὄσους πιστεύουν στὸ δημοτικισμό καί πῶς ὁ δημοτικιστὴς ἀποτελεῖ

«αὐτόχρομα ἐθνικὸν κίνδυνον» γιὰτί σάν τέ- τοιος ἀπαραίτητα πρέπει νά εἶναι καί ἄθεος καί κομμουνιστὴς καί ἀναρχικὸς καί δὲν ξέρω τι ἄλλο ἀκόμα.(1) Κατὰ τοὺς γλωσσομύνητες, δηλαδὴ, ἐπειδὴ ὁ 'Ελληνας ἀριστερὸς ἢ ἄθεος βρῆκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ δημοτικὴ ὡς προσφο- ρώτερο προπαγανδιστικὸ μέσο γιὰ νά φτά- σει στὸν κοινωνικὸ σκοπὸ του, γι αὐτὸ πρέ- πει νά χτυπηθεῖ ἡ δημοτικὴ καί πῶς ἀπαραί- τητα κάθε δημοτικιστὴς εἶναι κι ἀριστερὸς καί ἄθεος κι ὅ,τι ἄλλο θέλετε. Τὸ σὸλοικο τοῦ στοχασμοῦ αὐτοῦ, νομίζω, πῶς δὲν ἀξί- ζει νά συζητηθεῖ πάλι. Εἶναι καταφανέστατο πῶς ὁ ἀριστερὸς αὐτός, σάν ἄτομο κοινω- νικὸ, μὲ τὸ ἀναφαίρετο δικαίωμα πού ἔχει νά σκέφτεται, καταστάλαξε κάποτες στὴν ἰδεολογία αὐτῆ. Καί τότες, ἀφοῦ σκέφτηκε ἀριστερά, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδεολογία του, ἐκφράστηκε στὴ δημοτικὴ, ὅπως θά ἦταν δικαίωμά του νά ἐκφραστεῖ στὴν καθαρεύ- ουσια ἢ στὴν Ἀρβανίτικη. Ποιὸς τάχατες θά μπορούσε νά ἀπαγορέψει στὸ Βάρναλη ἢ στὸν Πικρὸ νά ἐκφραστοῦνε στὴ δημοτικὴ ἢ στὴν καθαρεύουσα, ὅπως πάλι, ποιὸς θά μπόδιζε ἕνα ἐθνικιστὴ νά ἐκφραστεῖ στὴ γλώσσα πού νομίζει πιό ἀληθινὴ νά διακυ- ρῆξει τὴν πίστη του; 'Ο μακαρίτης Γιαν- νόπουλος δέ δέχτηκε τάχατες τὴ γλωσσικὴ ἐξέλιξη τοῦ καιροῦ του; Καί αὐτὸς ἀκόμα ὁ σημερινὸς ἀρχηγός, νά ποῦμε, τῆς ὀμάδας τῶν «'Ελλήνων Αἰωνιστῶν», ἡ ψυχὴ τοῦ ἔθνι- σμοῦ, ὁ φίλος μου κ. Καρζῆς δὲν εἶναι στὴ δημοτικὴ μοναχὰ πού τύπωσε ὄλα τὰ γρα- φτὰ του; Καί σὲ τί τάχατες θά μπορούσε ν' ἀλλάξει τις πολιτικὲς καί κοινωνικὲς κα- τευθύνσεις του ὁ κ. Κουλουβάκης—παίρνω πρόσφατα ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα—ἀν ἕνα καλὸ πρωτὶ ξυπνοῦσε ὕπερμαχος τοῦ δημοτικισμοῦ; Γι αὐτοὺς ὅμως οἱ καθαρευουσιάνοι σιωποῦν. 'Ο ἀληθινὸς δημοτικιστὴς, τόσο ἀπὸ τὴ φύση ὅσο κι ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ γλωσσικοῦ του πιστεύω, ποτὲ δέ θά πιστέψει σὲ ξένα δόγ- ματα μόνον καί μόνον γιὰ νά βοηθήσει στὴν ἐπικράτησή του. 'Εξἄλλου ἡ γλώσσα δὲν εἶναι σκοπὸς ἀλλὰ μέσο γιὰ νά μορ- φωθεῖ καί προκόψει τὸ σύνολο. Αὐτὸ πρέπει νά κατανοηθεῖ πλατεία ἀπὸ τοὺς καθαρευο- σιάνους πού τὴ σύγχυση τῆ δημιουργοῦν μὲ ὕστεροβουλία κακόπιστη. Ξέρουν καλά πῶς ρίχοντας τέτοια μομφὴ στὸ δημοτικισμό αὐτόματα ἀναπτύσσουν μιὰ ἐχθροτητα στὸν κοσμάκη, γιὰ τὸν ὀποῖο οἱ ἔνονοι τῆς θρη- σκείας καί τῆς πατρίδας εἶναι ἱερεῖς κι ἀπα- ραβίαστες.

Νομίζω πῶς περισσότερα δέ χρειάζονται. 'Εδῶ δὲν ἀναπτύσουμε τὸ γλωσσικὸ. Ἀναφέ- ρουμε συνοπτικὰ καί ἀπλὰ τις βασικὲς ἐξη- γήσεις πού δίνονται σὲ κατηγορητήρια.

(1) Τέτοια σημασία δίνανε ἴσαμε τελευταία καί στὸ «δη- μοκρατικὸ» ἀκόμα.

“Όσο για τὰ συνάδελφα μέλη τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας Λευκωσίας ποῦ ψήφισαν γιὰ τὴν καθαρεύουσα (2) ἔχω τοῦτο μόνο νὰ προσθέσω: Ἡ γλῶσσα δὲν ἐπιβάλλεται μὲ διατάγματα καὶ φερμάνια. Δὲν εἶναι δὲα ρετσέτα φαρμακείου, οὔτε ὑποχρεωτικὸ ντύσιμον τῶν παιδιῶν μὲ ὀρισμένο καλοῦπι στολῆς. “Όταν πρωτοφάνηκε ὁ δημοτικισμὸς, πιδ ἔμφαντικά σὰ γλωσσοπλαστικὴ προσπάθεια, ὁ καθαρευουσιανισμὸς δὲν εἶχε νὰ φοβηθεῖ σύντομη ἐπικράτηση. Γιὰ τὸ λόγο πῶς ἡ δημοτικὴ, μ’ ὄλο τὸν πλοῦτον τῆς, δὲν ἦτανε γλῶσσα καλλιερημένη ἀρκετὰ σὲ σημείον ποῦ νὰ ἐξαρκεῖ σ’ ὅλες τῖς πνευματικὲς ἀνάγκες τοῦ ἔθνους καὶ εἶναι γι’ αὐτὸ ποῦ τὸ Κράτος τὸ ἐπίσημον δὲ μπόρεσε νὰ τὴν ἀγκαλιάσει ἀνεπιφύλαχτα καὶ νὰ τὴν ἐπιβάλει μὲ νόμο—βία. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, τῆ μελέτῃ καὶ τὴν προσπάθειά, τὸ «μεταχείρισμα» τῆς δημοτικῆς ἀπλώθηκε τόσο πλατιά ὅσο δὲν τὸ εἶχανε προμαντέψει κ’ οἱ πιδ αἰσιόδοξοι πρωτοπόροι. Ἡ γλῶσσα ὑποτάχθηκε σὲ ζωντανούς κανόνες, φαρμαρίστηκε καὶ καλλιερημένη σημαντικά, κυρίως ἀπ’ τὴ λογοτεχνία, ἐπιβλήθηκε αὐτόματα, σάν ἄμεση βιωτικὴ ἀνάγκη. Ἡ ἐποχὴ τῶν «βαθίων» Ἑλληνικῶν πέρασε πιά. Ποιὸς σήμερα συγγικνεῖται διαβάζοντας τὴ μακαρονουδιτικὴ στιχοπλοκία τοῦ Παράσχου καὶ τοῦ Ραγκαβῆ ἢ τοὺς ρητορικοὺς λόγους τοῦ Μυστριώτῃ καὶ ποιὸς μένει ἀσυγκίνητος μπροστὰ σ’ ἕνα νεοελληνικὸ ποίημα ἢ ἀνάγνωσμα, ποῦ τόσο πλούσια μᾶς δίνει σήμερα ἢ σύγχρονη Τέχνη; Ποιὸς τολμᾶ νὰ μιλήσει ἢ νὰ γράψει σήμερα στὴν καθαρεύουσα, χωρὶς νὰ προκαλέσει γέλοια ἀκράτητα; Τότες ὁμως, θὰ ρωτῆξει ἕνας λογικὸς, γιατί ἐπιμένουμε νὰ μαθαίνουμε τὰ ζηδιὰ μας τὴν νεκρὴ αὐτὴ γλῶσσα; Καὶ γιατί τιτᾶμε ἀπὸ τὸ παιδί νὰ μᾶς ἐκφράσει ἀπροσποίητα τὰ πιο αὐθόρμητα αἰσθήματα του, ὅταν τὸ ἀναγκάζουμε νὰ γράφει μιὰ ξένη γι’ αὐτόν γλῶσσα ἐπιμένοντας νὰ βρεῖ στὸ «λεξικό» του μιὰ «καλλίτερη» λέξη; Καὶ γιατί ἐμεῖς νὰ μὴν εἰμαστε οἱ μοναδικοὶ ὑπεύθυνοι γιὰ τὸ θαλάσσιμα τῆς μόρφωσης καὶ τὴν ἀορφοσιὰ ποῦ ξεφουρνίζουμε ἀπὸ τὰ σκολεῖα μας, ὅταν ἡ ἐπιμονὴ μας γιὰ τὴν καθαρεύουσα δημιουργεῖ ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν κατάσταση;

Ἡ δημοτικὴ ἀγκάλιασε πλατειά τὴν Τέχνη, τὴν ἐπιστήμη, τὴ φιλοσοφία. Ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ τὴν ἀκαταμάχητὴ ἀλήθεια πῶς ὁ νεοελληνας σήμερα διαβάξει περισσότερο, ὅσο ποτὲ ἄλλοτες, τραβηγμενος ἀκριβῶς ἀπ’ τὴ μουσικότητα, τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀχρωματισιὰ τῆς γλῶσσας, μὲ τὴν ὁποία καταλαβαί,

νομε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ λέμε ὅσα αἰσθανόμεσαστε στὸ νοῦ καὶ στὴν ψυχὴ μας.

Ἡ δημοτικὴ σήμερα πῆγχε θριαμβευτικὴ στὸ σκολεῖο καὶ σ’ ὄλη τὴ ζωὴ μας καὶ καμμιὰ δύναμη καὶ κανένα διάταγμα δὲ θὰ μπορέσει νὰ τὴ διώξει κι ἄς προτίσασται σήμερα στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ὄχι ἕνας Παπανδρέου, ὅπως θὰ ἔπρεπε, μὰ ἕνας Τουρκοβασίλης κι ἄς δίνει ἐντολὲς ἢ Ἐφορεία τῆς Λευκωσίας, ὅσες θέλει. Ἡ δημοτικὴ ὄριμη καὶ πιασμένη ἐπιβλήθηκε μόνη, αὐτὸματα, κυριαρχικῇ, γιατί ἦτανε ἡ ἀληθινὴ γλῶσσα τοῦ παιδιοῦ κ’ ἡ γλῶσσα τοῦ πραγματικὰ μορφωμένου.

“Όποιος δὲ μπόρεσε ἀκόμα νὰ μπεῖ καὶ νὰ δεῖ ὀλοκάθαρα αὐτὰ τὰ πράγματα, τὰ τόσο ἀπλὰ καὶ ἀχρωμάτιστα, θὰ πεί πῶς τὸ μυαλό του δὲν τόνε βοηθεῖ—ἢ πῶς παρανοεῖ βασικά τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Καὶ σάν τέτοιος πρέπει νὰ στέκεται μακριὰ ἀπὸ συζητήσεις

ΜΗΤΣΟΣ ΜΑΡΑΓΚΟΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΓΙΟΛΟΓΙΑ

Φίλε κ. Προσῆ,

Ἐφορμῆς εἰς τὸ γράμμα μου αὐτὸ μοῦ δίδει τὸ ἄρθρον τοῦ φίλου μου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ἀμάντου εἰς τὰ τελευταῖα «Κυπριακὰ Γράμματα» δι’ ἕνα Κυπριώτην Πατριάρχη.

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχουν ἄγνωστα ἢ ἠρμονιμένα ὀνόματα ἁγίων, ὅσων ἡ μαρτύρων, τὰ ὅποια κανεὶς δὲν ἐφρόντισε νὰ ξεθεάξῃ ἀπὸ τὴν λήθην καὶ τὰ ὁποῖα σιγά—σιγά ὀλοτέλα ξεχνιοῦνται. Καὶ γράφω ἀκριβῶς διὰ νὰ ὑποδείξω εἰς τὴν Κυπριακὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι κυρίως αὐτῆς εἶναι καθηκόν ν’ ἀναλάβῃ μίαν σχετικὴν ἔρευναν καὶ νὰ ἐκδώσῃ ἕνα βιβλίον γραμμένον εἰς τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ περὶ ὅλων ἐκείνων ὅσοι ἐμαρτύρησαν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς ὀρθοδόξου ἰδεολογίας κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς ἱστορίας μας, μερικοὶ τῶν ὁποίων, ὅπως ὁ Ἰωάννης ὁ Ἐλεῆμων μποροῦσαν νὰ γίνουν πρότυπα μιμῆσεως, μέσα εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν τοῦ ἀκράτου ἔγαισμοῦ.

Καὶ εἶναι πολλοί, εἶναι ἀναρίθμητοι αὐτοὶ οἱ ἅγιοι καὶ ὅσοι ὅσοι διὰ τὴν Χριστιανικὴν ἰδεολογίαν «ἔδωκαν τὰς σιαγόνας αὐτῶν εἰς ραπίσματα καὶ τὸν τράχηλον αὐτῶν εἰς τὸν βρόχον». Εἶχε γράψῃ ἀκριβῶς δι’ ἕνα ἅγιον Κύπριον, τὸν ἅγιον Πολυδῶρον τὸν Κύπριον, τοῦ ὁποιοῦ ἡ κάρτα εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς εὐλάβες προσκῆνημα εἰς τὴν θεϊτικὴν μου ἔδω εἰς τὴν Πλάκα ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, τὴν ὁποίαν μετέφερον ἀπὸ τὴν Νε-

(2) Ἀκατανόητὴ σάθηκε γιὰ ὄλους ἡ μορφή ποῦ δὲν ἄνε στὴ γλῶσσα μὲ τὸ «ἀπλή ἢ ὀμαλὴ καθαρεύουσα». Ποιὸ εἶναι τὸ τυπικὸ τῆς καινούργιας αὐτῆς γλῶσσας; Φοβούμεν πολὺ πῶς ἡ Ἐφορεία στὸ ἐνδιαφέρου τῆς νὰ ρυθμίσει τὸ γλωσσικὸ, ἀναγκαστικά δὲ καταλήξει εἰς μιὰ ἀναρχία, ποῦ οἱ συνέπειές τῆς εἶναι φριχτὰ καταστροφικέ.

αν. Ἐφeson ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ψύλλας κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν· ἀλλ' εἶδα κατόπιν, ὅτι αἱ περὶ αὐτοῦ πληροφορίες εἶναι ἐξηνητημέναι διὰ δημοσιευμάτων τοῦ. «Ἀποστόλου Βαρνάβα» τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου. Τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου διεκδικοῦν τώρα οἱ Νεοεφέσιοι τῆς Καβάλλας, ἀλλ' ὁ ἀρχιμανδρίτης Ψύλλας μοῦ εἶπεν, ὅτι ὀφείλει ν' ἀποδοθῆ μόνον εἰς τὴν Κύπρον ἅμα ὡς ναῖσκος ἀνεγερθῆ δι' αὐτὸν εἰς τὴν γενέτειράν του.

Ἄν ἐξαιρέσωμεν τὸν Ἅγιον Στυρίδωνα, ὅστις δὲν ἐτιμῆθη τόσον ἐν «τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι» ὅσον εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ τὸν μεγάλον Ἐπιφάνιον, περὶ τῶν ἄλλων Κυπρίων ἁγίων καὶ ὁσίων ὀλίγιστα περιεώθησαν, προσιτὰ τοῦλάχιστον εἰς τοὺς πολλούς. Αἱ μελέται τοῦ ἀειμνήστου Κωνσταντίνου Σάθα, ἐνὸς τῶν μελετηροτάτων νεωτέρων Ἑλλήνων μετέδωκαν εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον πολυτιμότητας πληροφορίας διὰ τὸν Ἅγιον Νεόφυτον τὸν Ἐγκλειστον, τὰς ὁποίας ἐσυσσώματωσε καὶ ἀνεπλήρωσεν ὁ καθηγητὴς κ. Χατζηγιάννου. Ἄλλὰ πόσοι καὶ πόσοι ἄξιοι πάσης τιμῆς παραμένον ἀγνωστοὶ εἰς τοὺς πολλούς. Δὲν ὑπάρχει μέρος τῆς Ἑλλάδος ποῦ δὲν τιμᾶται καὶ γεραιραὶται «ντόπιος» ἅγιος, σύμβολον πίστεως καὶ καρτερίας. Οἱ ὅπου γῆς Ἡπειρώται π. χ. τιμοῦν ὡς ἔθνικόν των Ἅγιον τὸν Ἅγιον Γεώργιον τὸν Νέον, οἱ νησιῶτες ὅλοι τὸν Ἅγιον Νικόλαον, τὸν Ἅγιον Γεράσιμον οἱ Κεφαλλῆνες, τὸν Ἅγιον Διονύσιον οἱ Ζακύνθιοι, τὸν Ἅγιον Γεώργιον τὸν μεθυστὴν (τὸν ἐν Κύπρῳ Σπόρον) οἱ Χιώτες καὶ οἱ Σκυριανοὶ καὶ ἄλλοι ἄλλους. Καὶ εἶναι γνωστὴ τῶν Ἁγίων αὐτῶν ἡ δρᾶσις, κρατύουσα καὶ ἐπαυξάνουσα τὴν πίστιν.

Εἰς τὴν Κύπρον δὲν ἐμελετήθη, ὅπως ἔπρεπεν ἡ ἱστορία καὶ ἡ δρᾶσις τῶν Κυπρίων ἁγίων τῶν ὁποίων ἄλλωστε ναῦδρια καὶ ἐρημοκλήσια ὑπάρχουν εἰς κάθε γωνιά τῆς πατρίδος μας. Ὅτι ξεύρομεν οἱ ὀλίγοι δι' ὀλίγοις εἶναι κυρίως ἀπὸ τοὺς χρονογράφους τοῦ Μεσαίωνα. Ἐκ τυχαίας ἀνακαλύψεως ἐνὸς παλαιοῦ Συναξαρίου περιέσσε κ' ἐξέδωκεν ὁ ἀείμνηστος φίλος μου Λουκῆς Περίδης τὸ συναξάριον τοῦ Ἁγίου Ρηγῆνου τῆς Φασούλλας Λεμεσοῦ.

Ὁ Πενταδάκτυλος καὶ ἡ Καντάρρα εἶναι ποτισμένα μὲ τὸ αἷμα μεγάλων ἰδεολόγων ποῦ ἐμαρτύρησαν ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ποῖος γνωρίζει αὐτοὺς τὰ ὀνόματά των, τὸ χωριὸν των, τὴν ἱστορίαν των; Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς Φραγκοκρατίας ἐγράφησαν μὲ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων εἰς τὴν Κυπριακὴν γῆν τὰ ἱερὰ διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον ὁ Βαρνάβας ἐδίδαξεν. Ἄλλ' εἶναι πολλοὶ καὶ οἱ ξένοι ἅγιοι ὅσοι ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐμαρτύρησαν εἰς τὴν Κύπρον, ἰδίως Γερμανοὶ, οἵτινες διήρχοντο τῆς Κύπρου ἐπιστρέφοντες ἐκ τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων μετὰ τὰς Σταυροφορίας κυρίως. Ἐνας ἀπ' αὐ-

τοὺς προφανῶς εἶναι ὁ παρὰ τὴν Λεμεσοῦ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Ἀλαμάνος ἢ Ἅγιος Γεώργιος τῆς Ἀλαμάνου ἢ τῆς Ἀλαμάνας. Οἱ γύρω γέροι χωρικοὶ τοῦ Μοναγρουλιοῦ μοῦ διηγοῦντο πολλοὺς θρύλους διὰ τὸν ἅγιον αὐτὸν τῆς μακρινῆς Ἀλαμάνας «Ἐνὶ πολλὰ δυνατὸς ἅγιος διὰ τὴν ἀνομβρίαν, κόριε Νικόλα, πρέπει νὰ ξεύρης» μοῦ ἔλεγε ὁ μακαρίτης φίλος μου Χαρίδημος Γεωργαλλίδης, ὅταν οἱ χωρικοὶ συνεκεντροῦντο ἐκεῖ νὰ δεηθῶσιν. Γερμανὸς ἅγιος δὲν εἶναι ἄρα γε μὲ παρηλλαγμένον τὸ περίεργον ὄνομά του ὁ πολιοῦχος τοῦ Κτήματος Πάφου, ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς Ἐκκλησίας καὶ ὁδοὺς καὶ συνοικίας τοῦ Κτήματος, ὁ Ἅγιος Κενδέας, ὁ ὁποῖος ἐξελληνισθεὶς εἰς Κεντιᾶν θεραπεύει παρетыμολογικῶς ὄσους Παφίους πάσχουν ἀπὸ παντὸς εἶδους Κεντιᾶς; Ὁ φίλος μου κ. Λοῖζος Φιλίππου παρακαλεῖται νὰ μᾶς διαφωτίσῃ. Ἡ παρетыμολογία ἄλλωστε ἔπαιζε σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ. Εἶς ἄλλοτε γράψει πολλὰ σχετικά. Ὁ ἄης Ἀκουας τῆς Πάφου, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰάκωβον θεραπεύει, ὡς γνωστόν, τὴν ἀκοὴν τῶν Παφίων, ὅπως ἡ Ἅγια Μαρίνα τῆς Λεμεσοῦ ποῦ εἶχε τὸ ἱατρεῖον τῆς παρὰ τὴν οἰκίαν Ταβελουδῆ εἰς τὴν Λεμεσοῦ ἐμάραινεν ἡ ἐμαρῆνισκεν κάποιες καρδιὰς παλαιῶν Λεμεσιανῶν. Περιφημος μᾶμπος ἦτο καὶ ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος, καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ, ὁ ὁποῖος ἐλευθέρωνε τὰς δυστόκους.

Ἄλλ' εἰσηθλον εἰς ἄλλο θέμα καὶ ἀπεμακρύνθη τὸ σκοποῦ μου. Ἐπίασα κουβεντολόγημα· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ πῶ μερικά διὰ νὰ δεῖξω πόσον ἀξίζει ἐν καταγίνῃ ἡ Κυπριακὴ Ἐκκλησία εἰς μελέτην καὶ ἔρευαν ἐπὶ τῶν Κυπρίων ἁγίων καὶ εἰς περιουλογὴν τῶν παραδόσεων καὶ τῶν θρύλων ποῦ εἶναι σκορπισμένοι εἰς ὅλην τὴν Κύπρον, σὰν ἕνας συνεκτικὸς δεσμὸς τῆς μακρᾶς μας ἱστορίας. Θὰ εἰσηγοῦμαι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς τοὺς ἀρμοδίους διὰ τὸ πνευματικὸν ἔπαθλον Κυρίλλου τοῦ Γ', ὅπως προκηρῶξουν διαγωνισμὸν διὰ τὴν συγγραφὴν μελέτης καὶ ἱστορίας τῶν ἁγίων ἢ ὁσίων, τῶν ὁποίων σῶζεται ἡ παραδοσις ἢ ὅσοι τοπικῶς τιμῶνται. Ἴσως ἡ ἐπιστολὴ μου αὐτὴ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς ἄλλους καὶ ἰδίᾳ κληρικοὺς νὰ ἐνοήσουν πόσον ἀναγκαῖα καὶ πόσον πολῦτιμος εἶναι μίᾳ σχετικῇ ἐργασίᾳ.

Ἄθῆναι, Γκούρα 3. Πλάκος,

N. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ

ΜΙΑ ΔΙΑΣΑΦΗΣΗ

Φίλη Σύνταξι,

Στά «Κ. Γρ.», έτος Β', Άρ. 1, σελ. 26 δημοσιεύτηκε ένος τραγούδι με τίτλο «ή Μαρουλλού». Σέ ύποσημείωση δηλώνεται ότι τό ποιήμα αυτό είναι από τή συλλογή δημοτικών τραγουδιών του κ. Κ. Κωσταντινίδη κι ότι λείπει από τά «Κύπρια Έπη» του κ. Ξ. Φαρμακίδη κι από τά «Κυπριακά» του Σακελλαρίου. Τό ποιήμα αυτό είναι γνωστό σέ μένα τό άποθησαύρισα στη συλλογή μου από τόν Άγιο Θεόδωρο του Καρπασίου. Μου τό είχε παραχωρήσει χειρόγραφο ό δάσκαλος του χωριού κ. Κ. Κέντης κατά τήν περιοδεία μου στά Καρπάσια τόν Αύγουστο του 1918 που έκανα για λαογραφικούς σκοπούς έχοντας τήν ύποστήριξη τής Έρας Συνόδου τής Κύπρου. Ό τίτλος του είναι «Τής Τρίχας τό γιοφύρι». Δέν τό συμπεριέλαβα στα «Κύπρια Έπη» γιατί τό θεώρησα φερμένο στην Κύπρο άπ' έξω για τους έξής λόγους: (α) γιατί στην Κύπρο δέν υπάρχουν γιοφύρια που χτισθηκαν κατόπι από τέτοιες ύποθέσεις. Ούτε θρύλοι ή παραδόσεις ή μύθοι ή δοξασίες υπάρχουν στον τόπο που ν' αναφέρονται σε τέτοια γεγονότα, (β) γιατί τό τραγούδι δέν έχει τό χρώμα τής Κυπριακής δημοτικής ποίησης καθώς τ' άλλα της τραγούδια, (γ) γιατί τό βρίσκει κανείς σχεδόν όμοιο σε πολλά άναγνωστικά βιβλία δημοτικών σχολείων με τόν τίτλο «Τής Άρτας τό γεφύρι» ή «Τής Τρίχας τό γεφύρι». Τό θεώρησα για τους τρεις αυτούς λόγους πανελλήνιο κ' έτσι δέν τό συμπεριέλαβα στην έκδοσή μου. Τό δικό μου είναι μία πληρέστερη παραλλαγή του δημοσιευόμενου και με δραματικώτερη πλοκή. Ίσως νά τό δημοσιεύσουμε πιό ύστερα.

Λεμεσός,

Με άγάπη,

Ξ. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ

ΓΙΑ ΤΗ «ΣΥΤΖΙΑ»

Φίλη Σύνταξι,

Στό τελευταίο τεύχος (Όχτώβ—Δεκέβρ. σελ. 257) των «Κ. Χρονικών», ό κ. Γ. Παπαχαλάμπους γράφοντας όλίγα περί συτζιάς λέει πώς ή επίφώνηση «συτζιά» που μεταχειριζόμαστε για χλευασμό σε κάποια άποτυχία, έχει σχέση με τά άνδρικά γεννητικά όργανα διαφωνώντας με τόν κ. Ξ. Φαρμακίδη που γράφε άπάνω στο ίδιο θέμα στα «Κ. Γράμματα» (άρ. 10 σελ. 304) και που λέει πώς ή παραπάνω επίφώνηση σχετίζεται με τήν «άκαρπον συκην» που ξεράθηκε άπ' τό Χριστό.

Για άπόδειξη των λεγομένων του ό κ. Παπαχαλάμπους γράφει τά έξής:

«Ό σ'ορόμυλος άποτελείται από δυο μολόπετρες, έκ των οποίων ή μέν άνω λέγεται «θηλυκόν του σ'ορόμυλου» ή δέ κάτω «άρσενικόν του σ'ορόμυλου». Τό «άρσενικόν του σ'ορόμυλου» έχει εις τό μέσον προεξέχον ξύλον, έκ πρίνου συνήθως ή άλλου στερεού ξύλου, περίξ του οποίου, ως περί άξονα, περιστρέφεται ή άνω μολόπετρα. Τό προεξέχον αυτό ξύλον λέγεται «συτζιά του σ'ορόμυλου». Είναι καταφανές ότι τό όνομα του ξύλου τούτου τό όποιον ούδέποτε είναι δυνατόν νά κατασκευασθή έκ του μαλακού ξύλου τής συκής—δέν δύναται νά σχετισθί με τήν άκαρπον συκην. Τούναντίον, ως έκ του σχήματός του πρέπει νά σχετισθί με τά άνδρικά όργανα και υπό τήν σημασίαν ταύτην πρέπει νά εκληθθί ή έν περιπτώσει άποτυχίας επίφώνηση «συτζιά», ή όποια πολλάκις αντικαθίσταται και με τό ίδιο όνομα των άνδρικών όργάνων ή και με λέξεις παρομοίας σημασίας (πρ.β.λ. άγγούρι ρεπάνισ...)

Νομίζω πώς ή «συτζιά», δέν έχει καμιά άπολύτως σχέση ούτε με τά άνδρικά όργανα ούτε με τήν συκία που ξεράθηκε άπ' τό Χριστό «διά τό μη έχειν ποιήσαι καρπόν...»

Έπειδι ή συκία, δέντρο όπωροφόρο, γεννάει με τά φραϊά της σύκα τήν δρεξη του κάθε διαβάτη, κατάντησε μεταφορικώς νά λέμε όταν ένας μάς κτυπάει ή μάς βρίζει: «σ'ά νά'μαι ή συτζιά τού...» Άπό αυτό ακριβώς κατάντησε ή «συτζιά», λέξι χλευαστική. Στη γλώσσα του Κυπριακού λαού ύπάρχει ή έκφραση: «έκά μαν τον συτζιάν δηλ. τόν ξευλοκόπησαν άγρια και τόν έφεραν σε άθλια κατάσταση».

Όταν άκόμα κάποιος μάς έπιβαρύνει με κάποιο φορτίο ή θέλει νά μάς έπιβάλη κάτι σύμφωνα με τή διάθεσή του, του λέμε: «Έν έν(γ) ίνηκα συτζιά σου...»

Άπ' αυτό τό παράδειγμα έξηγείται και ή συτζιά του σ'ορόμυλου.. Δηλαδή ό άξονας τής κάτω μολόπετρας, έχει τήν πιό έπιφορτική δουλειά. «Έν ή συτζιά τού...»

Τό ότι τά παιδιά συνηθίζουν πολλές φορές νά συνοδεύουν ή νά αντικαθιστούν τήν επίφώνηση με χειρονομίες που ύποδηλούν τά άνδρικά γεννητικά όργανα, δε βγαίνει άπ' αυτό πώς ή λέξη έχει και σχέση με τή χειρονομία. Γιατί μπορεί λογουχάρη ένα παιδί στην άποτυχία ενός συμπαίκτου του νά πηρή λέξι «τίποτα» και νά τή συνοδέψη και με τή χειρονομία αυτή.

Άν παραδεχτούμε τή σημασία που τής δίνουν ό κ. Παπαχαλάμπους ή ό κ. Φαρμακίδης, τότε πώς έξηγούνται τά παιγνίδια των παιδιών: «συτζιά με τά σύκα» και «συτζιά καθαλλίκευτή»; Στό πρώτο παιγνίδι, που περιγράφει και ό κ. Φαρμακίδης στα «Κ. Γράμματα», ό ταγμένος για «συτζιά» είναι πραγματικά αντικείμενο χλεύης. Τά άλλα παιδιά

τόν περιγελοῦν, τόν κτυποῦν καί τοῦ φωνάζουν: "θ ἔ λ ω μ ε ν ν ἄ φ ἄ μ ε ν σ ὀ κ α..."

Στό δεύτερο παιγνίδι (βλέπε καί Γ. Λουκά, Φιλολογικά ἐπισκέψεις, σελ. 111) τὰ παιδιά σχηματίζουνε δυό ομάδες. "Υστερα ἀπό τὸ "τάξιμο,, δηλ. τὴν κλήρωση, ἡ μιά ομάδα σχηματίζει ἕνα σύμπλεγμα κυκλικό, καί ὁ ἀρχηγός της κρατώντας τὴν ἄκρη ἑνὸς σχοινοῦ (τὴν ἄλλη ἄκρη τὴ βασθαίει ἕνας ἀπ' τὰ παιδιά τοῦ κύκλου) προσπαθεῖ ν' ἀγγίξει κάποιον ἀπ' τὰ παιδιά τῆς ἄλλης ομάδας πού ἐπιτίθενται νὰ καβαλλικέψουν στή ράχη τῶν πρώτων, ὅποτε καταδικάζονται στήν τύχη τῆς πρώτης ομάδας.

Σ' αὐτὰ τὰ παιγνίδια δὲν μπορεῖ βέβαια "ἡ συτζιά,, νὰ σχετισθῆ οὔτε μὲ τὴν "ἄκαρπον,, οὔτε μὲ τὰ ἀνδρικά γεννητικά ὄργανα. Γι' αὐτὸ εἶναι πολὺ ἀπίθανο νὰ ποραδεχθοῦμε πὼς προῆλθε, ὅπως λέγει ὁ κ. Παπαχαλαμπους, ἡ "συτζιά,, ἐκ τοῦ "συκίνου,, φαλλοῦ, "κατὰ συνεκδοχὴν,,.

Μ' ἐχτίμηση,
ΜΙΧΑΗΛ ΚΥΚΚΩΤΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Δοῦζου Φιλίππου: «Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Χρυσορρογιατίσσης» ὑπὸ Ἱερωνύμου Κ. Περισιτιάνη, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Α.Π. τοῦ Καθηγουμένου κ.κ. Κυρίλλου Γεωργιάδου. Πάφος 1935, σελίνια 3.

Γενικώτερα γιὰ τὴ σημασία τῶν μοναστηριῶν κοί εἰδικώτερα τῶν μοναστηριῶν στήν Κύπρο ἐλπίζω νὰ μοῦ δοθεῖ εὐκαιρία ὑστερώτερα ν' ἀσχοληθῶ πλατιά. Δὲν μπορεῖ ὅμως κανεὶς παρὰ νὰ τὸ δεῖ καθαρὰ πὼς ἡ πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ σημασία τῶν μοναστηριῶν στήν Κύπρο ὑπῆρξε μεγάλη σέ σημεῖο πού νὰ δίνουν κάποτε τὸ γενικὸ τόνο στὴ ζωὴ τοῦ τόπου μὲ τὴν ἐχτεταμένην τους δράση. Τώρα πού περιορισθῆκαν πολὺ καὶ γιὰ διάφορους λόγους, ἑσωτερικοὺς κ' ἐξωτερικοὺς, κοντεύουν νὰ χαθοῦν, δὲ φαίνεται στὸν πολὺ κόσμο ἡ τεράστια σημασία πού εἶχαν ἄλλοτε. Γι' αὐτὸ ἡ ἐκδοσὴ βιβλίων πού ἀναγράφουν τὴν ἱστορίαν τῶν μοναστηριῶν χρειάζεται περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ τώρα. Ἔτσι ἐρχεται στήν ὥρα του τὸ βιβλίον "Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Χρυσορρογιατίσσης,, τοῦ μακαρίτη ἱστοριοδίφῃ Ἱερωνύμου Κ. Περισιτιάνη, πού μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς αὐτῆς κ. Κυρίλλου Γεωργιάδου ἐξέδωκε ὁ κ. Λοῖζος Φιλίππου. Εἶναι ἕνα βιβλίον ἀπὸ 95 σελίδες καὶ μὲ 11 εἰκόνες ἐχτὸς κειμένου, πού ἀπ' αὐτὲς οἱ

τρεῖς εἶναι πανομοιότυπα χειρογράφων τῆς Μονῆς.

Στό πρῶτο κεφάλαιο ἐξετάζεται ἡ τοποθεσία κ' ἡ ὀνομασία τῆς Μονῆς καὶ στὸ δεύτερο ἡ ἱστορία της. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐκθεση τοῦ τωρινοῦ Ἡγουμένου κ. Κυρίλλου ἀπὸ τὸ 1910 ὡς σήμερα. Ὑστερα ἀναγράφονται τὰ κειμήλεια τῆς Μονῆς καὶ τὰ χειρόγραφα. Ἀκολουθεῖ ἕνα κεφάλαιο γιὰ τὴ Μονὴ "εἰς διάφορα περὶ Κύπρου ἔργα,, κ' ἕνσ ἄλλο μὲ μερικὰ θαύματα τῆς Παναγίας Χρυσορρογιατίσσης. Μὲ ἕνα συμπληρωματικὸ ἐπίλογο καὶ μὲ τὴν ἀναγραφὴ τῶν Μητροπολιτῶν Πάφου τελειώνει τὸ ἔργο. Στὴν ἀρχὴ—ἀρχὴ ὅμως ὑπάρχει μιὰ σύντομη βιβλιογραφία κ' ἕνας μικρός πρόλογος τοῦ κ. Φιλίππου.

Χωρὶς νὰ θέλει κανένας νὰ πειράξει τὴ μνήμη τοῦ χαλκέντερου ἐκείνου ἐρευνητῆ τῆς κυπριακῆς ἱστορίας, τοῦ μακαρίτη Περισιτιάνη, δὲν μπορεῖ ὥστόσο παρὰ νὰ ὁμολογήσει καθένας πὼς ἂν ἀφηνόταν ὀλοκληρωτικὰ ἡ συγγραφὴ τοῦ ἔργου στὸν κ. Φιλίππου, θὰ ἦταν πολὺ ἀρτιώτερο. Ὁ ἴδιος ἄλλωστε ὁ κ. Φιλίππου ἀναγκάστηκε τὰ δυό πρῶτα κεφάλαια νὰ τὰ ξαναγράψῃ καὶ νὰ τὰ ξαναπλάσει γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τοὺς δώσει κάπως ἐπιστημονικώτερη μορφή. Καὶ σ' ὄλο τὸ βιβλίον ξεχωρίζουν ὀλοφάνερα γιὰ τὴν ἀξία τους τὰ δυό αὐτὰ κεφάλαια, πού μαζί μὲ τὴν ἐκθεση τοῦ τωρινοῦ Ἡγουμένου ἀποτελοῦν τὸ σπουδαιότερο μέρος τοῦ βιβλίου. Κι ἂν ὅ,τι ἔκανε στὰ δυό πρῶτα κεφάλαια, τὸ ἔκανε καὶ σ' ὅλα τὰ ἐπόμενα ὁ κ. Φιλίππου τὸ ἔργο αὐτὸ γιὰ τὴν "Ἱερὰ Μονὴ Χρυσορρογιατίσσης,, θ' ἀναπλήρουν οὐσιαστικώτερα ἕνα μεγάλο κενὸ στὸ σχετικὸ πεδίο τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ἱστορίας καὶ θὰ μπορούσε ἀξιώτερα νὰ σταθεῖ δίπλα στὸ ἔργο τοῦ μακαρίτη καθηγητῆ Σίμου Μενάρδου γιὰ τὴ Μονὴ Μαχαιρᾶ. ("Ἡ ἐν Κύπρῳ Ἱερὰ Μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαιρᾶ,, Ἱστορικὸν διάγραμμα, Νεῖλου τυπικὴ διάταξις καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα ἐκδιδόμενα ὑπὸ Σίμου Μενάρδου, δαπάναις τῆς Ἀδελφότητος τῆς Μονῆς ἐπιμελείαι δὲ Χαρίδου Πατισσιάνου, Ἐν Πειραιεὶ 1929.) Γιατί καὶ τὰ ἐπόμενα κεφάλαια ἂν γραφότανε σωστὰ θὰ εἶχαν πολὺ μεγαλύτερη σημασία, πρῶτα "αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ,, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ σίγουρα θὰ διαφώτιζαν περισσότερο τὴν ἄλλωστε σκοτεινὴ ἱστορία τῆς Μονῆς. Ἔτσι δὲν θὰ παρουσιάζονταν καὶ τόσες ἀντινομίες ἀνάμεσα στὰ δυό μέρη, ἀλλὰ προπάντων μέσα στὸ ἴδιο δευτέρω μέρος πού εἶναι γεμάτο λάθη, ἀπροσεξίες καὶ ἀντιφάσεις. Ἀναφέρω μερικὰ τέτοια σημεία:

Τὴν ἐπιγραφὴν πού ἐξιστορεῖ τὴν εὕρεση τῆς ἁγίας εἰκόνας τῆς Παναγίας ἀλλιώτικα ὁ διαβάσει ὁ κ. Φιλίππου καὶ ἀλλιώτικα ὁ Περισιτιάνη. Ὁ κ. Φιλ. σ. 12 διαβάσει: "εἶδε εἰκόνα βλέψας σκύψας τε ἐπὶ ὤμων, οὕτως

μικρόν τι καιρόν, παύσιν κόπου, 'Ως δ' έγερθεις, ΑΡΝΒ,, ενώ ο Περ. σ. 42—43: "είδεν, εϊκόνα βλέμει, κύψας τε, ἐπ' ὤμων οὔτοσι, μικρόν τε καιρόν, Παύσον τόν κόπου, "Ος δ' έγερθεις, ΑΡΝΒ'. ΧΡ.,..

Καί στήν εὐχή γιά τήν αὐτοκρατορίσσα τῆς Ρωσσίας Αἰκατερίνη Β' ὑπάρχουν διαφορές. 'Ο κ. Φιλ. γράφει σ. 17: "Ἰμπερατρίσσης, 'Αλεξιέβνης, τοῦ διαδόχου, Πέτροβιτς, σὺν τῇ εὐσεβῇ συζύγου, Κνέζης,, ἐνῶ ὁ Περ. σ. 44—45: "Ἰμπερατρίτζης, 'Αλεξιόβνης καί τοῦ διαδόχου, Πέτροβιτζ, σὺν τῇ εὐσεβῇ συζύγω, Κνεζίνης,...

'Ἐπίσης στήν ἐπιγραφή πάνω ἀπό τήν πόρτα τοῦ Συνοδικοῦ ὁ κ. Φιλ. διαβάζει σ. 18: "ἡνάγκαζον, εἶδεν, Συνειργησαν, αὐτῶ τῇ βοηθεία, καινουρηγείσα οὖν κρείττων, ἀρρήτως γάρ κάλλει κοσμηθείσα ἐν ὕλῃ ἕξω καί ἐνδον λεπτοουργίαις (εὐτρεπισθῆσα εἰς κάλλος θαύμα), "Ἐνῶ ὁ Περ. σ. 45 γράφει: "ἡνάγκαζαν, ἴδεν, Συνήργησαν, αὐτῶ ἐν βοηθεία, καινουρηγείσαν οὖν κριττων, ἀρρήτω γάρ κάλλη κοσμηθείσα καί ἐν ὅλῃ τῇ ἕξω καί ἐνδον λεπτοουργία εὐτρεπισθείσα ὡς κάλλος τε καί θαύμα). Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς 6 καί 7 διαφέρουν πολὺ στήν ἀνάγνωση τοῦ κ. Φιλ. καί Περισιτιάνη.

Στῆ σ. 9 ἀναφέρει ὁ κ. Φιλ. ὅτι ἀπό τὸν ἐρειπωμένο ναὸ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κρατημάτου «μετεφέρθη εἰς τὴν Μονὴν Χρυσορρογιατισσῆς ὑπὸ τοῦ μ. Περισιτιάνη οἰρηχάλκινος ἐγκόλπιος σταυρὸς μὲ τὴν ἐπιγραφή «ΚΥΡΗΕ βοηθη τον δοῦ Κοσμάν». Κι ὅμως στὰ κεικίλεια τῆς Μονῆς σ. 41—60 δὲν ἀναφέρεται ὁ σταυρὸς αὐτός.

Βέβαια ὁ κατάλογος τῶν ἡγουμένων σ. 14—15 δὲν εἶναι σωστός, ὥστόσο εὐκόλα μποροῦσε, κ' ἔπρεπε, ὅσο μέρος του ἀναφέρεται στὸ 18ο αἰ. τουλάχιστο, νὰ διορθωθεῖ ἀπὸ τὶς ἄλλες γραπτῆς πληροφορίες στῆ Μονῆ. "Ἐτσι στὶς σ. 16 καί 17 ὁ κ. Φιλ. ἀναγράφει πὼς «κατὰ τὴν 22αν Νοεμβρίου 1770 ἐστολίσθη ἡ 'Εκκλησία μετὰ τοῦ Νάρθηκος καί μὲ τὸ ἱερὸν τέμπλον, καί προσκυνητὰρι καί θρόνους καί στασίδια» καί παρακάτω «κατὰ τὴν 22αν Νοεμβρίου [τοῦ ἴδιου χρόνου] προήχθησαν εἰς 'Ηγούμενον ὁ πρῶν ἐπιστάτης τῆς Μονῆς 'Ιερομόναχος Καλλίνικος καί εἰς Οἰκονόμον ὁ 'Αθανάσιος» κλπ. ἐνῶ αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ κώδικα ποῦ ἀντλήσε τὶς πληροφορίες αὐτὸς ὁ κ. Φιλ. καί ποῦ τὴν παραθέτει ὁ Περ. στή σ. 67, γίνηκαν «'Αψο' σεπτεμβρίου κβ'» δηλ. 22 Σεπτεμβρίου 1770. Αὐτὸ ὅμως ἔπρεπε νὰ τὸν κάνει νὰ διορθώσει στὸν κατάλογο τῶν 'Ηγουμένων τῆ χρονολογία τῆς ἀνάρρησης τοῦ Καλλίνικου ἀντὶ 1758 σὲ 1770. "Ὅπως ἐπίσης ἔπρεπε νὰ διορθωθεῖ ἡ χρονολογία 1787 στῆ σ. 53 (κειμήλια ἀρ. 48) ποῦ λέει πὼς τότε τάχα ἦταν 'Ηγούμενος ὁ Γεδεών. Γιατὶ βέ-

βαια ὁ 'Ηγούμενος 'Ιωακείμ Γ' ποῦ σύνταξε τὸν κατάλογο τῶν 'Ηγουμένων ὡς τὸ 1794, θὰ ἤξαιρε βέβαια τὸν προκατόχου του καί σ' αὐτῇ τουλάχιστο τὴν περίσταση θὰ ἔγραψε σωστὰ πὼς πρὶν ἀπ' αὐτὸν ἦταν ἡγούμενος ὁ Χρῦσανθος. "Ἄλλωστε ἀφοῦ στήν ἐπιγραφή τῆς λαβῆς τοῦ σταυροῦ ἀρ. 52 (σελ. 54) ἀναφέρεται «ἀφιεροθὲν ὑπὸ ἔμοῦ Γεδεών 'Ηγουμένου ἔτοι Χριστοῦ 1724 'Απρίλλιος». "Ἰσως τὸ 1787 τῆς σ. 53 εἶναι κακὴ ἀνάγνωση τοῦ Περ. ἀντὶ 1737, ἂν εἶναι μὲ ἀραβικοὺς ἀριθμοὺς. Κι ἀπὸ τὴν πληροφορία τῆς σ. 175 τοῦ κώδικα Α' ποῦ ἀναφέρει ὁ Περ. στή σ. 67 φαίνεται πὼς ὁ Χρῦσανθος γίνηκε ἡγούμενος στὸ 1787 κι ὄχι στὸ 1786 ποῦ λέει ὁ κατάλογος σ. 15. "Ἀπ' τὴν ἄλλη ὅμως μεριά ὑπάρχει γραπτῆ πληροφορία πὼς στὸ 18ο αἰ. ἔζησε κ' ἕνας ἄλλος 'Ηγούμενος τῆς μονῆς, ὁ 'Ιωαννίκιος, ποῦ δὲ βρίσκεται καθόλου στὸν κατάλογο τῶν ἡγουμένων. "Ἡ πληροφορία αὐτῇ εἶναι δὺο χειρόγραφα σημεῖωματα γραμμένα σ' ἕνα ἔντυπο βιβλίον, στὸ «Συνταγματίον περιέχον κανόνας καί εὐχὰς ἱκετηρίους» τοῦ Ματθαίου Τζιγάλα, τοῦ γνωστοῦ πρώτου ἐκδότη τῆς τραγωδίας τοῦ Χορτάτση «Ερωφίλη». Καί στὰ δὺο αὐτὰ χειρόγραφα σημεῖωματα τὸ ἔνα τοῦ 1699 καί τὸ ἄλλο τοῦ 1731, ἀναφέρεται ὡς ἰδιοκτήτης τοῦ βιβλίου ὁ 'Ιωαννίκιος 'Ηγούμενος ἀσκητῆς (δὲς σ. 65).

Στὸν κατάλογο τῶν Μητροπολιτῶν Πάφου σ. 87—93 ἀναφέρεται ἀπ' τὸν Περισιτιάνη πὼς ὁ Πανάρετος Α' ἔκανε Μητροπολίτης Πάφου 1770—1790. "Ἄλλὰ ὁ κ. Φιλίππου λέει στῆ σ. 16 πὼς στὶς 22 Αὐγούστου 1768 «ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τοῦ νέου ναοῦ... διὰ χειρὸς τοῦ Μητροπολίτου Πάφου Παναρέτου». Πὼς νὰ συμβιβάσουμε τὶς δὺο χρονολογίες; "Ἄν δημοσιευότανε ὅλο τὸ σχετικὸ κομμάτι τοῦ κώδικα ποῦ ἀναφέρει τὴ θεμελίωση τοῦ ναοῦ αὐτοῦ, τότε μπορεῖ νὰ διαφωτισθῶν τὸ πρᾶμα. "Ἄλλὰ δυστυχῶς μίᾳ τόσο σημαντικῆς πληροφορίας μῆκε μονάχα ἡ ἀρχὴ τῆς στῆ σ. 67. "Υπάρχει ὅμως—πρέπει, ὅπως φαίνεται νὰ ὑπάρχει—ἀμφιβολία καί γιὰ τὸ χρόνο τοῦ θανάτου τοῦ Μητροπολίτη αὐτοῦ γιατί ἐνῶ ὁ Περ. στῆ σ. 90 λέει 1790, στῆ σ. 66 ὅμως ἀναφέρεται χειρόγραφο σημεῖωμα στὸ ξώφυλλο ἐνὸς βιβλίου ποῦ λέει πὼς «αψί' ἰουνίου γ' ἡμέρα δευτέρα, ἐκυμήθη ὁ τρησακάριστος ἡμῶν Θεοπότης κύρ Πανάρετος» κλπ. δηλ. 1780. "Ἄλλὰ ἡ σωστὴ χρονολογία εἶναι τὸ 1790, γιατί στήν ἐπιγραφή τοῦ τέμπλου σ. 46 καί 48 ἀναφέρεται ὡς ζωντανὸς Μητροπολίτης ὁ Πανάρετος στὸ 1786 καί, παρακάτω, στὸ 1790. Αὐτὸ φαίνεται κι ἀπὸ ἕνα ἄλλο σημεῖωμα στῆ σ. 48, ἀρ. 31, γ' ποῦ λέει «1790 'Ιουνίου 4 ἐπόθανεν ὁ ἅγιος Πάφου Πανάρετος».—Γι αὐτὸ πιστεύω πὼς μιὰ προσεχτικώτερη καί κριτικὴ μελέτη τῶν σχε-

τικῶν πληροφοριῶν, πού εἶμαι βέβαιος πὼς θὰ εἶναι πλουσιώτερες, θὰ ἀποκαταστήσει τὴ σειρά τῶν ἡγουμένων.

Ἄλλὰ κι ἂν ὑπάρχουν λόγοι πού δὲν ἀφίσησαν τὸν κ. Φιλίππου νὰ ξαναγράψει καὶ τὰ ἐπόμενα κεφάλαια ὅπως πολὺ σωστά ἔκανε γιὰ τὰ δύο πρῶτα, νομίζω ὥστόσο πὼς, μιὰ κ' εἶχε τὴν ἐπιστοαία τῆς ἔκδοσης, ἔπρεπε τουλάχιστο τὰ χοντρά καὶ πολὺ χτυπητὰ λάθη τοῦ Περισιτιάνη νὰ τὰ διορθώσει :

Στὸν αὐξοῦντα ἀριθμὸ τῶν κειμηλίων ὁ Περ. ἀναφέρει μερικά δύο φορές (ἀρ. 9,11,12,13 τὰ ἴδια μὲ τοὺς ἀρ. 87,89,27,28). Εἶναι ἀλήθεια πὼς ἡ ἀναγραφή τοὺς δευτέρους ἀριθμοὺς εἶναι πληρέστερη· μὰ τότε σὲ τί χρειάζονταν οἱ πρῶτοι;

Τὰ διάφορα κειμήλια δὲν ἀναφέρονται κατὰ τάξεις, ἀλλὰ «φύρδην-μύδην» ἄλλα μπρός κι ἄλλα πίσω, χωρὶς σύστημα καὶ χωρὶς μιὰ συμαζεμένη ἱστορική ἀνασκόπηση ἢ ἀξιολογική παρατήρηση γι' αὐτὰ. Οἱ διάφορες ἐπιγραφές κ' οἱ ἄλλες χρονολογικὲς μαρτυρίες τουλάχιστο ἔπρεπε νὰ μποῦν κατὰ χρονολογική σειρά, γιὰ νὰ εἶναι δυνατό νὰ εὐκολύνουν τὴ σχετική ἔρευνα καὶ νὰ χρησιμοποιηθοῦν μὲ κάποια σίγουρη ὠφέλεια γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Μονῆς.

Στὶς σ. 52 ἀναφέρει ὁ Περ. πὼς στὸ παλιὸ Συνοδικὸ λειτουργοῦσε σχολεῖο καὶ σ' αὐτὸ «ἐδίδασκεν ἐπὶ βμηνον κατ' ἴδιαν ὁμολογίαν, ὁ ἰκανώτατος ἀστυνόμος μ. Σπύρος Τελεβάντος κατὰ τὸ 1880—81, οὗτος δὲ ὑπῆρξε, δυστυχῶς ὁ τελευταῖος διδάσκαλος τῆς Σχολῆς ταύτης». Ἄλλὰ στὴ σ. 86 ὁ Περ. γράφει πὼς ὁ Γελεβάντος «ἐδίδασκεν ἐπὶ δεκαετίαν εἰς τὴν ἴδιαν αἰθουσαν... Τὸν Σπύρον Τελεβάντον διορισθέντα Κυβερνητικὸν ὑπάλληλον, (προαχθέντα εἶτα εἰς Ὑπαστυνόμον κλπ.) διεδέχθη ὁ ἐκ Νατᾶς Εὐαγγέλης Κουκουφίος καὶ τοῦτον ὁ Μοδινός. Εἶτα ἡ σχολὴ πάλιν διελύθη, μὴ ἀνασυστάσα πλέον». Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Περισιτιάνης στὸ ἔργο του «Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἐν Κύπρῳ» (Λευκωσία, 1931) στὴ σ. 321 λέει πὼς ὁ Τελεβάντος «ἐδίδασκεν ἐπὶ διετίαν εἰς τὴν ἴδιαν αἰθουσαν», καὶ τότε διαδεχθήκανε ὁ Κουκουφίος κι ὁ Μοδινός. Μὰ πόσο καιρὸ τελοσπάντων δούλεψε διδάσκαλος στὴ Χρυσορρογιάτισσα ὁ Τελεβάντος; πότε διαλύθηκε ὀριστικὰ ἡ σχολὴ τῆς Μονῆς; καὶ ποίος δίδασκε τελευταῖος σ' αὐτή;

Σὲ δύο παλιὰ ἔντυπα («Ἀναγνωστικόν», καὶ «Διδαχαὶ τῶν Ἀποστόλων», κλπ.) πού σώζονται στὴ Μονή, ὑπάρχουν μὲ λατινικὰ στοιχεῖα κ' οἱ χρονολογίες τῆς ἐχτύπωσης τῶν. Ἄλλὰ μεταφέρονται λανθασμένα στὴ γραφὴ τῶν δικῶν μας ἀριθμῶν. Ἔτσι στὴ σ. 57 (κειμήλιον ἀρ. 78) καὶ στὴ σ. 64 (χειρόγραφο ἀρ. 14) ἡ λατινική χρονολογία τῆς ἔκδοσης τοῦ βιβλίου M.D.XCVI μεταφέρεται

ὡς 1496 ἀντὶ 1596. Τὸ ἴδιο λάθος, νὰ θεωρεῖ δηλαδὴ τὸ D. γιὰ 400 ἀντὶ 500, τὸ κάνει ὁ Περ. καὶ στὴ σ. 66 δύο φορές (χειρογρ. ἀρ. 16 καὶ 18), ὅπου τὸ MDLXIII τὸ μεταφέρει στοὺς συνηθισμένους ἀριθμοὺς ὡς 1463 ἐνῶ εἶναι 1563. Ἄν τὰ δύο αὐτὰ βιβλία ἦταν τέτοια *incunabula*, δημοσιεύθηκαν δηλαδὴ στὰ πρῶτα χρόνια πού βρέθηκε ἡ τυπογραφία, δὲ θὰ εἶχαν τὸ ὄνομα τοῦ τυπογράφου οὔτε τοῦ τόπου οὔτε τῆ χρονολογία τῆς ἐχτύπωσης τῶν ὅπως συμβαίνει καὶ σ' ὅλα τὰ ἄλλα ἀρχέτυπα, τὰ βιβλία δηλαδὴ πού τυπώθηκαν ἀπ' τὸ 1445—1501. Καὶ θὰ εἶχαν τότε τεράστια σημασία ἀπὸ καθαρὰ βιβλιοφιλικὴ ἀποψη (βλ. Δ. Μάργαρη «Βιβλίον καὶ βιβλιοθήκη», Ἀθῆναι 1922. σ. 46—47). Δυστυχῶς ὅμως ἀνῆκουν ἑκατὸ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴ χρονολογία πού τὰ βάζει ὁ Περισιτιάνης.

Νομίζω ἀκόμη πὼς στὸ σημεῖωμα τοῦ δευτέρου φύλλου τοῦ Κώδικα Γ' στὴ σ. 69: «Ζῶντων ἀρχιερέων, Κυπριανῶ, Χρυσάνθου, Χρυσάνθου, μελείου καὶ λαυρεντίου τῶν ἀρχιερέων», ἔπρεπε νὰ διασαφηνιστεῖ ἡ σύγχρονη ὑπαρξὴ πῆ ν τ ε Κυπρίων ἀρχιερέων. Κυπριανὸς εἶναι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, Χρυσάνθος ὁ μητροπολίτης Πάφου, Μελέτιος ὁ Κιτίου καὶ Λαυρέντιος ὁ Κερυνίας—οἱ τέσσερις ἀρχιερεῖς πού σκοτώθηκαν στὴν 9 Ἰούλη 1821. Ὁ ἄλλος Χρυσάνθος εἶναι ὁ πρῶν ἐπίσκοπος Κιτίου (στὴν ἀρχὴ ἐπίσκοπος Ταμασοῦ) πού ἐξορίστηκε ὅμως στὴν Εὐβοία τὸ 1810 μαζί μὲ τὸν ὁμώνυμο θά το Χρυσάνθο, πρῶν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου. Κι ὁ θεῖος του γέρος πιά κι ἄρρωτος, πέθανε τὸν ἴδιο χρόνον στὴν ἔξορία. (βλ. Χάκετ «Ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου» κατὰ μετάφρασιν καὶ συμπλήρωσιν Χ. Ι. Παπαϊωάννου, Ἀθῆναι 1923 τομ. Α' σ. 304, 308, 311).

Ἄλλὰ ἔνα ὀλόκληρο κεφάλαιο «περὶ ἀρχαίων κωδικῶν», πού σ' αὐτὸ παραπέμπει ὁ Περισιτιάνης, δὲν τυπώθηκε γιὰ τὸ ἄφησε μισοτέλειωτο ὁ μακαρίτης ἱστοριοδίφης. Κι ὅμως θὰ ἦταν πολὺ ἐνδιαφέρον, γιὰ τὴ σίγουρα θὰ συντελοῦσε νὰ ξεκαθαριστοῦν μερικὰ ἀπὸ τὰ τόσα σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς, καὶ θὰ εἶχε ἀκόμη καὶ δικὴ του σημασία ἀξιόλογη γιὰ τὴ θὰ μᾶς ἔφερνε νέα στοιχεῖα, ἀγνωστά ἴσως. Μὲ τὴν εὐκαιρία τούτῃ ἀξίζει νὰ τονιστεῖ ἡ μεγάλη σπουδαιότητα πού ἔχουν ἀπὸ γλωσσικὴ ἀποψη τὰ κάθε λογῆς σημειώματα σὲ χειρόγραφα, βιβλία, εἰκόνες, ἐπιγραφές κ. ὅ. Καὶ μ' ὅλη τὴ συντηρητικότητα πού εἶναι φυσικὸ νὰ ἔχει ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα, ἔχουνε ὅμως μπεῖ παντοῦ οἱ νεωτερικὸι τύποι τῆς λαϊκῆς γλώσσας τόσο στὸ λεξιλογικὸ μέρος, ὅσο καὶ στὸ φωνητικὸ καὶ στὸ τυπικὸ—σὲ σημεῖο πού ὅλα τὰ γραπτὰ μνημεῖα πού σώζονται στὸ μοναστήρι τῆς Χρυσορρογιάτισσας νὰ εἶναι πλημμυρισμένα ἀπ' αὐτούς.

Μ' ὅλες του ὅμως τίς ἀτέλειες τὸ ἔργο σὺ-

τό για τή Χρυσορρογιάτισσα είναι μιὰ σημαντικώτατη συμβολή στη μελέτη τῆς μοναστηριακῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου, καί δείχνει πῶς εἶναι πιά καιρός καί τάλλα κυπριακά μοναστήρια νά μαζέψουν τὸ σαρακοφωγώμενο ὕλικό τῆς λαμπρῆς ἱστορίας τους, νά τὸ ταχτοποιήσουν καί νά τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ μιὰ μελετημένη ἔκθεση τῆς ζωῆς καί δράσης τους μέσα στὸ σκοτεινὸ ἀκόμα παρελθόν. Εἶναι ἀνάγκη ἐπιταχτική. Κ' εἶναι ἀκόμα πιὸ ἐπιταχτική γιὰ τὴ μεγάλη κ' ἐνδοξη Μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου, ποὺ βέβαια δὲν μπορεῖ νά εἶναι ἱκανοποιημένη μετ' τὴ φτωχὴ καί παλιωμένη σχετικὴ "Περιγραφή" τοῦ Σεραφεῖμ Πισσιδεῖου.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Γιάννη Σκαρίμπα: «Μαριάμπας». Ἔκδοση κ. Παπαδογιάννη. Εἰκόνες Α. Πολυκανδριώτη. Ἀθήνα 1935. Δρχ. 30.

Ὁ κ. Γιάννης Σκαρίμπα δὲν εἶναι πολλὰ χρόνια ποὺ φανερώθηκε στὰ ἑλληνικὰ γράμματα, μὰ κατέχει κιόλας μιὰ θέση πολὺ ζηλευτὴ σ' αὐτά. Ἀπὸ τὴν πρώτη του ἐμφάνιση στὸ διαγωνισμό τοῦ περιοδικοῦ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» (1929) ξεχωρίζει μὲ τὴν ἀδρῆ του προσωπικότητα νά φέρνει μιὰ νέα ζωὴ στὸ πρόωρα παρακμασμένο ἑλληνικὸ διήγημα. Τὸ πρῶτο του βιβλίο «Καῦμοι στὸ Γριπτονήσι» (1930), μιὰ σειρά ἠθογραφικὰ διηγήματα ὀλοζώντανα, πλημμυρισμένα μὲ τὴν εἰλικρίνεια καί τὴν ὁμορφίαν τῆς πηγαίας του ποίησης, εἰδείξε φανερώτερα τὴν πλοῦσια του αὐτῆ δύναμη. Στὸ «Θεῖο τραγί» (1933), μιὰ νουβέλλα καί μιὰ σειρά διηγημάτων, ξεφεύγει πιά ἀπὸ τὴν καθαρὴ ἠθογραφία καί περνάει στὴν ψυχολογικὴ ἔρευνα τῶν ἥρώων του—χωρὶς νά τοῦ λείπει ἡ πηγαία του ποίηση κ' ἡ θερμότητα τοῦ λόγου του. Μὲ τὸ τελευταῖο του ἔργο «Μαριάμπας» (1935) ἡ τρυφή του στὰ ψυχολογικὰ προβλήματα εἶναι πιά ὀριστικὴ καί σημαδεύει χαρακτηριστικὰ τὸ περιεχόμενο τῆς τέχνης του.

Ὁ Γιάννης Μαριάμπας ἦταν κυβερνητικὸς γεωπόνος στὴν Κοζάνη, μὰ ξαιτίας μίθς παράδοξης ἐπιστημονικῆς μελέτης του μετατέθηκε στὸ ἀγροκῆπιό τῆς Χαλκίδας. Ἀπὸ φυσικὸ του ὅμως δειλὸς δὲν ἤθελε νά πάει στὴ Χαλκίδα, γιατί ἐδῶ βρισκόταν μιὰ ἀγνωστὴ του κοπέλλα ποὺ ἀλληλογραφοῦσε μαζί του καί ποὺ τὴν ἀγαποῦσε. Κάποιοι ἄλλοι ὅμως ἀναλαβαίνει νά τὸν ἀντικαταστήσει σ' ὅλες του τίς δουλιές καί ὑποθέσεις, νά τὸν ὑποκαταστήσει. Γιὰ τὴν παράξενη ζωὴ αὐτοῦ τοῦ ἄλλου στὴ Χαλκίδα μᾶς μιλάει ὁ κ.

Σκαρίμπα. Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποὺ πάτησε στὴ Χαλκίδα ὁ ψεύτικος Μαριάμπας γίνηκε τὸ κοινὸ θέμα ἐνδιαφέροντος, γιατί τὰ καμώματά του, οἱ τρόποι του, τὰ φερόματά του εἶχαν μιὰ χτυπητὴ πρωτοτυπία, ποὺ ἔφτανε ἴσαμε τὸν κυνισμό. Παντρολογίεται, ἐρωτεύεται, παθαίνεται, συγγράφει, ὑποστηρίζει τὴν ἐπιστημονικὴ του θεωρία, κάνει τὴν ὕπηρεσία του, ἀνακατεῦεται παντοῦ, ξεφυτρώνει ἐκεῖ ποὺ δὲν τένε σπέρνουν, προκαλεῖ, κάνει ἕνα σωρὸ γκάφες, μὲ τὴν εἰλικρίνεια τοῦ πρωτόγονου ἀλλά καί μὲ τὴν ξελεπτυσμένη συνέπεια τῆς τυπικώτερης λογικῆς τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ ἡ ζωὴ τοῦ Μαριάμπας φαίνεται σὰ μιὰ ἀεδιάλυτη μπερδεψιὰ ἀπὸ λογικὲς ἀνακολουθίες—ἐν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφραση «Δὲν ἤξαιρε, γράφει ὁ κ. Σκαρίμπα, καθόλου πῶς νά μὴ γίνετα ἥρωας κάθε τόσο καί σοῦσουρων, πῶς νά μὴ δίνει λαβὴ ὀλοένα σὲ σχόλια στὸ κουτσομπολιὸ καί στὸ ψέμα». Φαίνεται σὰν ὑπόπτος τύπος, μαζί ὅμως κωμικὸς καί γελοῖος. Κάποτε εἶναι φοβερὰ λεπτός καί εὐγενικός ὡς ἐκεῖ ποὺ δὲν παίρνει προσέχει νά μὴ δώσει ἀφορμὴ νά λυπηθεῖ κάποιον μὲ κάποια του φυσικὴ ἀνωτερότητα, π.χ. στὴν ὑγεία κ. ὅ. "Ἐτοι ἐπειδὴ σ' ἕνα βαπόρι περστικὸ εἶδε μιὰ κοπέλλα ἀγνωστὴ του νά κουτσαίνει, κι αὐτὸς ἐκεῖ «σβάρναε ἐπὶ δυὸ ἡμέρες τὸ πόδι του κἀνοντας σουλάτσαστοῦσε μῶλους. Μάτια μου κούτσαινε!» γιὰ νά τῆς κάνει ὁμοιοπαθίς, τάχα, αὐτὸς—μικρότερο τὸν πόνο της! "Ἐτοι ἡ ἄφρασή του αὐτὴ λεπτότητα «ξεπερνᾷ τὰ νοήματα... σχεδὸν ἐγγίζει τὰ ὄρια τῆς τρέλλας». Ἄλλοτε ὅμως ἡ ἀδιαντροπιὰ κ' ἡ σκληρότητά του, ἡ χαζομάρα κ' ἡ χοντροκοπιὰ του ξεπερνοῦν τὰ ὄρια τῆς συνηθισμένης λογικῆς. Σ' ἕνα «χαιρετε ἀντιχαιρέτησε αὐτὸς μὲ τὴ λέξη λυπᾶστε» Σάμπως νά πετοῦσε ἀναμμένα δαυλὰ στοῦς τριγύρω του χωρὶς καθόλου νά τὸνε μέλλει τί θά γίνεῖ «μεταλαμπαδίαζε φλόγες κ' οἱ ἄλλοι ἀναφλέγονταν», καί αὐτὸς περνοῦσε ἀτάραχος. Εἶχε μιὰ παράδοση τρυφεράδα στὸ ὕφος του, ποὺ γρήγορα ὅμως γινόταν ὀμότητα παράφορη, τρομολέα. "Ἐτοι ὁ Μαριάμπας δίνει σ' ὅλα ἕνα ζαβὸ παλμό, τὰ περιδινίζει. «Κάνει σὲ ποικιλίες ἀτέλειωτες τὴ γελοιογραφία τοῦ κόσμου. Βλέπει σαν μέσ' ἀπ' ἀνάστροφο πρίσμα τὰ πράγματα καί χτυπάει ἐντὸς μας τὴ σφήνα τῆς τρέλλας.» Ὡς κι αὐτὸς ὁ θάνατός του ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς τέτοιας του λόεας: Μπήκε περασμένα μεσάνυχτα σ' ἕνα κῆπο καί κεῖ τότε σκότωσε μὲ δυὸ πυροβολισμοῦς ἡ κυρία τοῦ κῆπου ἄθελα της· γιατί τίς σφαίρες στὸ ὄπλο τίς εἶχε πρωτότερα βάλει κρυφὰ ὁ ἴδιος κ' ἔτσι ἐπερήμενε γενναῖα—κατὰ βάθος ὅμως δεῖλιασμένος—τὸ θάνατο.

Κεῖνο ποὺ ζητῆσε, νομίζω, ὁ κ. Σκαρίμπα μὲ τὸ ἔργο του αὐτὸ εἶναι ν' ἀπλοποιήσει τὴ διατύπωση τῆς σκέψης, ν' ἀποτυπώσει ἀ-

πλή κι άντυπη τήν άνθρώπινη σκέψη έτσι όπως γενιέται αυθόρμητα, χωρίς καμιά προσπάθεια να χτενιστεί και να λαξευτεί για να παρουσιαστεί ταιριαστή στην ψευτισμένη ρουτίνα τής ζωής μας. Καί θαρρώ πώς τό πέτυχε. Κομματάζει άνήλεα τόν ψυχικό κόσμο και τόν παρουσιάζει στη θαμπωτική όμορφιά, αλλά και στην έκπληχτική άσκήμια του ύποσυνειδητου. Δείχνει ξεγυμνωμένο τόν άνθρωπο σέ τελευταία άνάλυση να έχει στά στοιχειακά του γνωρίσματα τό άσχημάτιστο και άσύλληπτο του φευγαλέου κι άόριστου πόθου και πάθους, πού λευτερώναται και όρμάει γοργά να έκδηλωθει άσυναίσθητα σέ πράξεις είτε σέ λόγια έτσι όμως πού να σπάξει ή καθιερωμένη γραμμή τής τυπικής ζωής. «Είναι κάτι πράγματ' άσούδοτα, λέγει ό κ. Σκαρίμπας, πού φεύγουνε όπως έρχονται άτά τους». Αυτό άκριβώς τό βιαστικό πέρασμά τους, όταν κανέναν τό έξωτερικεύει πειθήνια με λόγια, αυτό είναι πού τόν κάνει να μιλάει όπως ό Μαριάμπας, δηλαδή «σάν τήν Πυθία πού μάσαε—για να ζαλιστεί—πικροδάφνη ή σάν άναχωρητής πού τόν σφλόμωσε ή άναλλαξά και ή λύγδα».

Προσάθησε άκόμα ό κ. Σκαρίμπας ν' αποκαλύψει ειρωνικά τήν ανθρώπινη ζωή, πού παραπαίει άνοδήγητη μέσα στις άσημαντότητες ενός φτωχού περιβάλλοντος. «Ό τραγικός ήρώας μας δέν ύπάρχει πιά να παιγνιδίζει τά πράγματα, να δίνει αυτός τό ζαβό παλμό τής ζωής. Γελαστός και μαζί τρομαλέος, άφίνοντας μας μές' στους διαβολιμούς του άνύποπτου, έπαιξε τέλος μπρός στο κατάπληκτο βλέμα μας τό σπαραχτικό του άστείο, τέτοιο πού να μας μείνει άξέχαστο σά μια έξαίσια πληγή. Μολταυτά είναι παντοδύναμος ό ρυθμός τής ζωής. Τό μεγάλο πρεπο αυτό πλοίο πού είναι ό κόσμος, πηγαίνει (άφημένο) μονάχο του στους ώκεανούς τών καιρών».

Έκείνο όμως πού ξεχωρίζει και στο «Μαριάμπας» είναι προπάντων ή πηγαία ποιηση τού συγγραφέα, πού ποτίζει με χάρη και φινέτα τό έργο. Σ' αυτό πολύ συντελεί κι ό έπιμελημένος λόγος τού κ. Σκαρίμπας, πλημμυρισμένος από μουσική κι άρμονία έτσι πού να μετουσιώνεται, πές, σέ στίχους. Η τελευταία λέξη τής φράσης τονίζεται σχεδόν πάντα στην παραλήγουσα ή στην προπαραλήγουσα· κι αυτό μαζί με τήν άλλη τεχνική κατασκευή του πού γίνεται πολύ προσεχτικά—ή τοποθέτηση μάλιστα τών λέξεων—κάνει να κουδουνίζει εύχαριστα ό λόγος, όπως και στο «Θείο τραγί».

Άλλά νομίζω πώς ό κ. Σκαρίμπας θα έπρεπε να ξελαφρώσει τή γλώσσα του από άρκετους λογιωτατισμούς, πού, στην άρχή προπάντων, κάνουν τό έργο του παρδαλό. Ίσως βέβαια να τους χρησιμοποίησε για να

δώσει περισσότερο τή μορφή τού γελιού εκεί πού χρειαζόταν. Μά τράβηξε πολύ.

Όστόσο ό Μαριάμπας είναι μια γενναία προώθηση στη λογοτεχνική ψυχολογική άνάλυση. Γράφτηκε με διάνοηση μεστωμένη και άληθινή ποιητική διάθεση.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΣ

Γεωργίου Ι. Σπανοπούλου, ίατρού : 'Η Λαϊκή Ίατρική έν Κύπρω, Λευκωσία (Κύπρου), Τύποις «Λευκωσίας» Χρ. Νικολάου 1935, 80, σελ. 55.

Ό Κυπριώτης γιατρός κ. Γ. Ι. Σπανόπουλος, πού τή μελετηρότητα του και τις καλές του σπουδές βράβεψε φέτο ή 'Ακαδημία τών 'Αθηνών με τά «Χρυσά Ίεπη» τού Κοραή, είναι ό συγγραφέας αυτού τού βιβλίου. Η έκδοση άποτελείται από ένα μικρό πρόλογο (ε'—θ') και δύο κεφάλαια: τό πρώτο έχει τίτλο «Έπωδα» (Γηθκειές) (σελ. 1—36) και τό δεύτερο «Ίατροσόφια» (σελ. 36—55) κι όλόκληρη είναι άφιερωμένη στον Καθηγητή τού Πανεπιστημίου και 'Ακαδημαϊκό, κ. Άριστοτέλη Π. Κούζη. Οί έπωδες στο πρώτο κεφάλαιο είναι είτε παρμένες από τή μελέτη τού Δρ. Ν. Κυριαζή πού βρίσκεται δημοσιευμένη στα «Κυπριακά Χρονικά», τού 1926 ή έχουν μαζευτεί (τό μεγαλύτερο μέρος) από τόν ίδιο τό συγγραφέα. Τά ιατροσόφια έξάλλου άπ' όπου έρανίζονται και δημοσιεύει μερικές θεραπείες είναι: τό πολύ γνωστό και πολύ πλατείε ξαπλωμένο στο νησι ιατροσόφιο τού Μοναστηριού τού Μαχαιρά, τό γιατροσόφιο πού βρίσκεται στα χέρια κάποιου παπα στο χωριό Πέτρα, στο διαμέρισμα τής Σολιάς (και πού πρώτη φορά γνωρίζομαστε μ' αυτό δωπέρα), και τό επίσης πολύ γνωστό Γεωπονικό τού Μοναχού Άγαπίου τού Κρητού (1779). Για ναμαστε, όμως, δίκαιοι στις κρίσεις μας άνάγκη να παραθέσουμε άπ' τήν άρχή και προτού προχωρήσουμε τό έξής άπόσπασμα από τόν πρόλογο: «Τό τομίδιο τούτο περιέχει άποσπάσματα και είναι σταχυολογημένο από έκτενή μονογραφίαν μας,.. Τά τέτοια λόγια, άφοπλίζουν, μά τήν άλήθεια, τόν κριτικό πού δέν τού μένει τίποτε άλλο να κάνει παρά να εκθέσει τις δικές του άπόψεις σχετικά μ' ένα έργο τού είδους αυτού πού και σπουδαίο και πολύ δύσκολο είναι, άν πρόκειται να δικαιώσει και να δικαιωθεί κανείς άπ' τ' άποτελέσματα μιας έρευνας με τόνάρκετά πλατυ τίτλο «Η Λαϊκή Ίατρική κλπ.», Πρώτα-πρώτα είναι άνάγκη, για να μπορέσει κανείς να χρησιμοποιήσει αυτό τόν τίτλο (σχετικά με τήν Κύπρο) να μελετήσει όλο τό ύλικό πού έχει

απομακρυνθεί ως τὰ τώρα καὶ ποῦ ἔχει δεῖ τὸ φῶς τῆς ἐπιστομῆς, περιοδικὰ, φυλλάδια, καὶ ἐφημερίδες. Ἡ ἐργασία ποῦ ἔχουν κάνει ὁ Γ. Λουκάς, ὁ Σακελλάριος, ὁ Δρ. Ν. Κυριαζῆς κάθε ὄλιγον παρὰ ἔχει ἐξαντλήσει τὸ θέμα. Καὶ τὸ φανεράζουμαι πῶς ὑπάρχουν κι ἄλλοι στὴν ἀπὸ Κύπρο (πραγματικὰ πολὺ λίγοι) ποῦ θὰ καλοχρητέουν εἴτε τελείως ἀγνωστο εἴτε διαφορτικὸ βιβλιοφιλικὸ ἀπὸ κείνο ποῦ γνωρίζουμε.* Κι ἀκόμα ἀποκαμιά πραγματεία τοῦ εἴδους αὐτοῦ δὲ θὰ ἀπομυθοποιεῖται νάναι ἔστω καὶ ὑποφερτὰ συμπληρωμένη χωρὶς ὁ συγγραφέας τῆς ὄχι μονάχα ἀλλὰ καὶ περιγηθεῖ τὸ νησί, πατημασιὰς με πατημασιὰς, μὰ καὶ νὰ διαμεινὶ γιὰ μῆνες σὲ διάφορες περιοχὲς (κάτι βέβαια τὸ πολὺ κουραστικὸ κ' ἴσως ἀδύνατο γιὰ ἕνα καὶ μόνο πρόσωπο : ἔτσι παρουσιάζεται κ' ἡ ἀνάγκη τῆς Ἰδρυσης μιᾶς Ἱστορικῆς καὶ Γλωσσολογικῆς Ἐταιρείας στὸν τόπο γιὰ νὰ σώσει ἀπὸ πολὺτιμα μνημεία, ἱστορικὰ καὶ ἄλλα). Ἐπεισοδία, ἐπειδὴ τὸ θέμα ἐνδιαφέρει ἀπὸ τὴν ἱατρικὴ, τὴ λαογραφικὴ, τὴ γλωσσικὴ καὶ τὴ φυσιολογικὴ τοῦ ἀποψη, εἶναι ἀπαραίτητο ἕνας ἄλλος δὲ σκοπὸς νὰ περιοριστῆι στὸ μᾶζε μὴ ἀλλοφύλου, νὰ προσέξει τὴν πιστὴ καταγραφή τοῦ ποιο γλωσσικὰ (γιὰ νὰ μὴ ἐπαναληφθῆι ὅτι ἐπιδιαβάζουμαι στὸν πρόλογον αὐτοῦ τοῦ βιβλίου : διὰ «Διὰ τὰς θεραπείας, ἐπωδὸς κλπ. ἐτηρήθη ἡ ἐπιτομὴ ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ φρασεολογία ἡσυχαστικὰ τὸ ὕψος τοῦ ἐκαστοῦ ἀφηνουμένου προσώπου»), νὰ τὸ συγκρίνει μὲ τὸ ὄλικον τοῦ εἴδους αὐτοῦ στὴν Ἑλλάδα καὶ σ' ἄλλα μέρη (μὲ μέτρο πάντα γιὰ νὰ μὴ ξεχαστῆι τὸ ἀσκήσιον θέμα κι ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς), νὰ ἐξηγήσῃ τὴν πρακτικὴ τοῦ ἀξία παραβάλλοντας ἡμῶν μετὰ τὴν τοτεσινὲς καὶ τὴν σημερινὲς ἱατρικὰς καὶ φαρμακευτικὰς γνώσεις μας, καὶ τέλος νὰ προσπαθῆσῃ νὰ κοιτάξῃ πίσω καὶ ἄσπερ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ περικάλυμμα καὶ νὰ ἀποκατασταθῆι τὴ ψυχολογικὴ καὶ τὴ μυστικὴ ἀποψη τοῦ σημάσι, ἐπίδραση καὶ ὠφελικὴ ἀποψη. Καὶ μαζί μ' αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ παραγνωριστῆι τὸ τεχνικὸ μέρος ποῦ πρέπει ἀποκατασταθῆι νὰ τὸ φροντίσει καὶ αὐτὸ ἐπιστημονικὰ πραγματικὰ ὅπως παρατηρεῖται, κιόλας, σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον, ἐνὼ στὴν ἀρχὴ ἢ πρόθεση ἦταν νὰ ἀποκατασταθῆι κάποια ἀλφαβητικὴ τάξη πρὸς τὸ ὄλιγον μὴκανε κι ἄλλες ἐπωδὲς ἔξω ἀπὸ ἑκάστη τέτοια σειρὰ (σελ. 34—36). Οἱ ἀναγκαῖοι

πίνακες ἀκόμα δὲν πρέπει νὰ λείψουν ἀπὸ τὴν καθιερωμένη θέση ποῦ κρατοῦν σ' ὅλα τὰ σοβαρὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα καθὼς κ' ἕνα τέλειον γλωσσάριον ποῦ πρέπει νὰ προσαρμωστῆι στὴν κυπριώτικη φωνητικὴ. Κ' ἐπειδὴ σὲ μερικὲς ἐπωδὲς διαβάσει κανεὶς ἕνα κυκεῶνα ἀπὸ ἀγνωστες λέξεις, Τούρκικες, Ἀράβικες, Περσικὲς, εἴτε ἀλαπούρντζικες (ποὶς ξαίρει;) εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξερευνηθῆι καὶ αὐτὴ ἡ πλευρὰ καὶ νὰ ἐξασφαλισθῆι ἢ προσέλευσι τὸν κ' ἢ πρωταρχικὴ τὸν σημάσι, ἀν ὑπάρχει καὶ καθόλου.

Σχετικὸν, τώρα, μετὰ τὴν ἱατροσόφια θάχα νὰ παρατηρήσω παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν τὴν φράση ποῦ προτάσσεται στὸ ἱατροσόφον τῆς Μονῆς τοῦ Μαχαίρα «ἐρανισθὲν ἐκ διαφορῶν καὶ συνταγῶν παρ' ἑμοῦ τοῦ ἐλαχίστου Μητροπολίτου Ἱερομονάχου καὶ κσενοφύλακος» πῶς δὲ θάταν ἄσκοπο νὰ ψάξει κανεὶς νὰ βρεῖ τὴν πηγὴν τῶν ποῦ οἴγουρα θάταν παλιὲς φαρμακολογικὲς καὶ βιβλιαρχεῖας. Ἐχω μπροστὰ μου μιὰ φαρμακολογία ποῦ βῆκε στὴν Ἀθήνα στὰ 1850. Ὁ συγγραφέας τῆς εἶναι ὁ Α. Καμπάνας. Τὴ συμπλήρωσε πρῶτον ὁ Λ. Μιχελῶτος καὶ τὴ ἐξασομπλήρωσε καὶ τὴ μετέφρασε στὰ νεοελληνικὰ ὁ Ἀρχιμανδριτῆς Διονύσιος Πύρρος, ὁ Θεσσαλός. Μαζὶ μ' αὐτὴ τυπώθηκε κ' ἕνα ἄλλο βιβλίον «Χυμικὴ τῶν Τεχνῶν» ποῦ ἐρανισμένον κι αὐτὸ ἀπὸ τὰ Ἱταλικά ἀπὸ τὸ ἴδιον πρόσωπον τυπώθηκε γιὰ πρώτη φορά στὸ Ναύπλιον στὰ 1829. Κρίνοντας ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου καὶ ἀπὸ τὴν χειρόγραφον συνταγὴν τοῦ πῶς μέρος (ἕνα εἶδος μελιτῶν ἐπωδῶν ποῦ θὰ τὴν δημοσιεύσωμε μαζί μ' ἄλλες ἀργότερα) ἀντιλαμβάνομαστε τὴ στενὴ σχέση ποῦ ὑπῆρχε ἀνάμεσον τῶν ἱατροσόφια καὶ τὰ φαρμακολογικὰ βιβλία. Δυστυχῶς δὲν ἔχω δεῖ τὴν πρώτη ἔκδοσιν τοῦ Γεωπονικοῦ τοῦ Μοναχοῦ Ἀγαπίου τοῦ Κρητῆ ποῦ πρωτοβῆκε στὴ Βενετία στὰ 1779, ποῦ εἶναι ἐπίσης ἕνα πολὺτιμον βιβλίον γιὰ τοὺς δημοτικῶς γεωπονικοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ὄρους. Ἐχω, ὅμως, ὀπίσθον μου τὴ Β' ἔκδοσιν ποῦ βῆκε καὶ πάλιν στὴ Βενετία στὰ 1856*. Γιὰ αὐτὸ χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ μιλήσω μετὰ βεβαιότητα μιὰ καὶ δὲν εἶδον τὴν πρώτη ἔκδοσιν, θὰ παρακαλοῦσα τὸ συγγραφέα νὰ προσέξει νὰ βρεῖ ἂν ἐγὼ ἔχω δικαίον στίς πῶς τὴν παρατηρήσεις μου ἢ ἂν ἐκεῖνον ἔχει ἀντιγράψει λαθεμένα ἀπὸ τὸ γεωπονικὸν γιατί τὸ πράγμα ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ γιὰ πολλοὺς λόγους

* Ὁ μ. Γ. Λουκάς στὸν ἀ τόμον τοῦ βιβλίου τοῦ ἐπιστομολογικὰ ἐπισκέψεις τῶν ἐν τῷ βίῳ τῶν νεωτέρων στὴν Κυπρίαν Μνημῆον τῶν Ἀρχαίων», ἐν Ἀθῆναις, 1874, σελ. 51 γράφει «Κεφ. Α' Ἱατρικὰ καὶ γοητικὰ γνώσεις ἀποψητῶν...Κατέχουσιν μὲν στοιχειώδως ἀρχὰς τινὰς ἱατρικὰς, ποῦ τὸν πῶν ζωῶν φύλλον ἐλαίαν ἐν πυρετῶ, τὸ πῶν τῶν πρῶτων ὑδῶν θαλάσσης, ἀντὶ καθαροῦ, τὰ γλυκύσασμα αὐτῶν, ἢ διὰ βαλοσάμων χειρουργικὰ γνώσεις καὶ ὅσα ἄλλα περὶ ὧν ἐν ἴδιᾳ πραγματεία θέλομεν ἀμνησῆαι ἄλλοτε...» Τὰ χειρόγραφα ποῦ ἔχουν ἀγορασθῆι, πρῶτον ὄλιγον καιρὸν ἀπὸ τὴ «Βιβλιοθήκην Φανερωμένης» στὴ Λεωφόρον κ' ἴσως νὰ ὑπάρχει σ' αὐτὰ τέτοια εἴδους ἀνεπὶ τοῦ ὄλικου.

* Γεωπονικὸν περιέχον ἐρμηνεύει τινὰς ὠφελιμωτάτας τῆς τε Γεωργίας καὶ Ἱατρικῆς καὶ ἐξῶθεν πῶς νὰ κυβερνᾶται, πῶς τὴν διὰ νὰ φυλάττῃται ὑγίης ἔτι δὲ καὶ ἱατρικὰ διάφορα συντεθῆν παρὰ Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητῆ. Ἐκδόσις Δευτέρα. Ἐν Βενετία ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τυπογραφείου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, 1856, 160, σελ. 102.

και ειδικά γιατί κάπου σημειώνεται μιὰ λαθεμένη, κ' ἔτσι ἐπικίνδυνη, δόση! Ἡ πρώτη σειρά ἀντιπροσωπεύει τὰ πράγματα στο βιβλίο κ' ἡ δεύτερη δίνει τίς δικές μας διορθώσεις: Ἰατρεία εἰς τὸν πλευρίτην, ἢ πόντα (§ 96, σελ. 102)

γέμωνε=γέμωσε

μόσχον=μόσκον

εἰς στάκτην=εἰσὲ στάκτην.

ὅτι νὰ τὸ δέχεται τὸ στόμα του=ὥστε νὰ τὸ δέχεται τὸ στόμα του.

οὔτε ψυχρά γλυκά, ὅπου εἶναι θερμά=οὔτε ψυχρά, ἀλλὰ γλυκά, ὅπου εἶναι θερμά.

Διὰ τὴν κασίδα Ἰατρεία ἀληθεστάτη θαυμάσιος (§ 102, σελ. 104).

Ἔπαρε μισὴν οὐγγίαν σουλυμά, ἀρσενίκι, δύο δράγμας τούτζια.—Ἔπαρε μίαν οὐγγίαν σουλυμά, ἀρσενίκι (Ἰταλ. *Ogrimento*) δύο δραχμάς τούτζια ἥτις λέγεται πομφόλυξ...

Βάλε το εἰς μίαν ἀμπολέττα φρύξε το καλά=.... φράξε το καλά.

νὰ κάμη ἡμέρας ὀκτώ=νὰ κάμη ἡμέρας 9. κισόν=κισόν.

Κι ἂν ὅτι ἐκρέσαμε δωπέρα τόχει νὰ φανεῖ χρῆσιμον στὴ μελλοντικὴ «ἐκτενῆ» μελέτῃ τοῦ κ. Σπανοπούλου, γιὰ μᾶς θᾶναι μιὰ ἠθικὴ ἱκανοποίηση, γιατί ἂν δὲν κοιταχτεῖ ὥστε νὰ καλύτερέψει ἡ μέθοδος πού μ' αὐτὴ γράφτηκε τὸ βιβλίο, ὀλόκληρο τὸ ἔργο θὰ παρουσιαστῆ, φοβόμαί, λειψό, τόσο ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ὅσο καὶ τίς λοιπές ἀπόψεις, καὶ δε θᾶναι παρά μιὰ βιαστικὴ, ἀμελέτητῃ κι ἀπεριποίητῃ κι ὄχι σοβαρῇ—μιὰ κοινὴ προσοῦρα πού θὰ μπορούσε νὰ τὴν γράψει κι ὅποιος ἀνίδεος κι ἀκατάρτιστος ἐρασιτέχνης. Ἐπαναλαβαίνω ὅτι καὶ στὴν ἀρχὴ: «Τὸ τομίδιον τοῦτο περιέχει ἰσοστάματα, καὶ εἶναι σταχυολογημένον ἀπὸ ἐκτενῆ μονογραφίαν μας». Σχετικὰ μὲ τὴν «ἐκτενῆ μονογραφίαν» εὐχόμεσθε στὸ συγγραφέα τῆς μιᾶς πολὺ, παλὺ καλύτερη ἐπιτυχία.

ANT. INTIANOΣ

Ρῆγα Γκόλφη: Φαντασία καὶ Ποίηση.

—Ἡ Ἀρματωλικὴ Ποίηση.—Ἡ Γλωσσικὴ Ἀναγέννηση.—Ζωντανὰ Κείμενα.—Ἡ Πολύχορδη Λύρα.—Νεοἑλληνες Λυρικοί, σελ. 225, Δρ. 50.

Ὁ γνωστὸς ποιητὴς καὶ λογοτέχνης Ρῆγας Γκόλφης πού ἀγωνίστηκε στὴν πρώτη γραμμὴ κι ὡς σηματοφόρος τοῦ γλωσσικοῦ ἀγῶνα γύρω ἀπὸ τὸ «Νουμά» στὸ κέντρο ἐνδὸς ἀντιδραστικοῦ Κράτους, καὶ σ' ἐποχῇ πού οἱ ἄλλοι ἐπιτελάρχες ζῆσαν ἔξω καὶ μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἦταν ἀπὸ τοὺς καταλληλό-

τερους καὶ εἶναι ἀκόμα καὶ σήμερα ἴσως ὁ καταλληλότερος, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὸ θάνατο τῶν πῶ πολλῶν ἀπὸ κείνους, νὰ συναρμολογήσει τὰ διάφορα ἐπεισόδια, τὰ τόσα γεγονότα καὶ πράγματα γιὰ νὰ παρουσιάσει μιὰ συνεχιζομένη ἱστορίαν σὲ μᾶς τοὺς νεώτερους. Ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου αὐτοῦ δὲν ἔχει κάμει ἀκριβῶς ἕνα τέτοιο πρᾶμα, καὶ πού ἀρχίζει ἀπὸ μιὰν ὀρισμένη ἀρχὴ καὶ ξετυλίγεται βαθμιαία, σιγὰ καὶ λεπτομερειακὰ γιὰ νὰ φτάσει σ' ἕνα ἐπίσης ὀρισμένο τέλος καὶ πού συνηθίζεται ἀπὸ τοὺς περισσότερους πού καταπιάνονται νὰ γράβουν τὴν ἱστορίαν ἐνδὸς ζητήματος ἢ μιᾶς ἐποχῆς ἢ ὀρισμένων ἐποχῶν. Κι ὁμως ὅτι πέτυχε νὰ κάμει ὄχι μέσος σ' ἕνα ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα καὶ μὲ προσέδριο καὶ σταθερὴ πρόθεση, μ' ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ, φυσικά, αὐθόρμητα κι ἀβίαστα εἶναι διδαχτικώτερο κι ἀποτελεσματικώτερο. Ὁ ἴδιος* στὸν προλόγῳ του ἔχει γράψει: «Στὸν τόμο τοῦτο συγκεντρώνεται ἕνα μέρος τῆς ἐργασίας γιὰ τὰ ἱστορικὰ τῆς λογοτεχνίας μας». Καὶ τὸ μέρος αὐτὸ πού ξεκινᾷ ἀπὸ τὰ 1911 καὶ φτάνει ἴσως τὰ 1934, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄρθρα πού δημοσιεύθηκαν στὸ «Νουμά» καὶ στὴ «Νέα Ἑστία» καὶ ἀπὸ διαλέξεις πού ἔγιναν στὸν «Παρνασσό» καὶ στὴ «Φοιτητικὴ Συντροφίαν». Τὸ πρῶτο στὴ σειρά μιλᾷε γιὰ τὸ Βαλαωρίτη καὶ τὸ ἔργο του πού τὸ ἐξετάζει κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «Ἀρματωλικὴ Ποίηση». Τὸ ἀναλύει καὶ κοντὰ στὸν ἐπικό του χαραχτῆρα πού μᾶς τὸν παρουσιάζει μὲ τὰ πῶ χτυπητὰ κριτικὰ μαῦρα στοιχεῖα, ἕνα γνωστὸ κι ἀναγνωρισμένο ἄλλως τε χαραχτῆρα, βρῖσκει, μέσα σ' ἄλλα, στοιχεῖα πρωτοφανέρωτα καὶ πρωτογνώριστα, ὅπως τὸ μυστηριώδες καὶ τὸ μαρτυρικό. Μὰ τὸ πῶ κριτικὸ κι ἐνδιαφέρον τῆς μελέτης αὐτῆς εἶναι ἡ ἀνάληψη τοῦ «Φωτεινοῦ» πού σ' αὐτὸν ἀνακαλύπτει ἕνα πῶ προχωρημένο ἀπὸ τὸ συνηθισμένο αἶσθημα γιὰ μιὰ πραγματικὰ πλατύτερη ἐλευθερία. Ὁ «Φωτεινός», ὅπως ἀναλύεται κ' εἶναι, θυμίζει κατὰ παρόμοιον στὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τόπου, τὴ στάση τῶν χωρικῶν τῆς Κύπρου πού ἴδρυσαν ἀνεξάρτητες κυβερνήσεις στὸν καιρὸ τῆς Φραγκοκρατίας, κ' ἀνακήρυξαν χωρικὸ βασιλεῖα στὸ Λευκόνοικο, τὸ ρε Ἀλέξη, ὅπως μᾶς τὸ ἔσῳσε στὸ χρονικὸ του ὁ Μαχαίρης. Στὸ κεφάλαιο «Ἡ Γλωσσικὴ Ἀναγέννηση», πού εἶναι καὶ τὸ κύριο κεφάλαιο σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, πρὶν νὰ δημοσιευτεῖ τὸ «Ταξίδι», τοῦ Ψυχάρη καὶ κατόπι, γίνεται μιὰ πλατεῖα ἀνάληψη τοῦ «Ταξιδίου», (καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω πῶς δὲν ἔχω διαβάσει πουθενὰ μιὰ τόσο διεξοδικὴ καὶ χωρὶς περιττολογίας ἀνάληψη καθὼς ἐπίσης καμμιὰ καλύτερη ἀνάληψη ἀπὸ κείνη πού γίνεται τῆς «Φλογερας», τοῦ Παλαμά πῶ κάτω), καὶ γνωρίζομαστε ἀκόμα μὲ μερικὲς πολὺ ζωηρὲς καὶ παθητικὲς σκηνὲς ἀπὸ τίς

τελευταίες μέρες του Γλωσσικού Ἀναμορφωτή. Κ' είναι γραμμένες, όπως δλόκληρο τὸ βιβλίο—σὲ μιὰ ζωντανή, λαγοριμένη ἀδολή δημοτικὴ γραμμὴ μὲ προσοχή, ὄχι γιατί ἔπρεπε νὰ γίνει προσπάθεια νὰ ἐκφραστῆ μ' ἓνα κλασσικὸ τρόπο τὸ θέμα, μὰ καί γιὰ νὰ φαίνεται αὐτὴ στὰ χέρια τοῦ μαθητῆ ἀντάξια τοῦ Μεγάλου Δασκάλου, τέτοια πού νὰ δικαιώνει καί στὴν πράξιν τὸ κήρυγμα του. Οἱ σελίδες αὐτὲς καθαυτὲς κι ὅπως περιγράφονται εἶναι ἀπὸ τίς ῥωιαιότερες πού ἔχουμε στὴ γλώσσα μας. Ἀκόλοι θεὶ ἡ τρίτη μελέτη τὰ «Ζωντανὰ Κείμενα» πού ἀσχολεῖται μὲ τὸν Πάλλη καί τὸ ἔργο του. Μὲ τίς πληροφορίες, τίς κρίσεις του καί τ' ἀποσπάσματα κριτικῶν πού ἀναδημοσιεύονται γιὰ νὰ προσεχτεῖ, νὰ τονιστεῖ ἢ νὰ ὑποστηριχτεῖ τούτῃ ἢ ἐκείνῃ ἢ ἀποψη, ἡ μελέτη βγαίνει πέρα ὡς πέρα ἄρτια. Πρὸ πάντων τ' ἀποσπασμα ἀπὸ τὸ ἄρθρο τοῦ Ταγκόπουλου σχετικὰ μὲ τὴ μετάφραση τοῦ «Κύκλωπα» πού μ' αὐτὴ ὁ Πάλλης θέλησε ἴσως νὰ δικαιώσει τὴν ἀποψη πὼς κάθε ἐποχὴ πρέπει νάχει τὴ δική της μετάφραση, καί πὼς ἡ μετάφραση του ἦταν ἀκριβὴς ὅτι χρειάζονταν ἡ ἐποχὴ ἐκείνη. Ἡ ἔκδοση κλείνει, κατόπι ἀπὸ τέσσερις μελέτες ἢ κριτικὰ σημεῖωματα γιὰ τέσσερα παλαιὰ βιβλία (εἰδικὰ ἡ μελέτη γιὰ τὴ «Φλογέρα» εἶναι τόσο διαφωτιστικὴ πού ν' ἀποτελεῖ ἀχώριστη συντροφιά γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ κειμένου) μὲ μιὰ σύντομη καί γενικὴ μελέτη ἀπάνω στοὺς νεοέλληνες (τοὺς ἀρχαιότερους) λυρικοὺς. Ὁ Γκόλφης ἔγραψε ἴσως μὲ τ' ἀριστερό του χέρι ἀκουμπημένο στὴν καρδιά του ἀπάνω καί γι' αὐτὸ μὰς φανέρωσε τὰ προτερήματα καί τίς ἀρετὲς τῶν ἀγαπημένων του προσώπων. Κάποιος ἄλλος θὰ δεῖξει τίς ἑλλειψεις καί τὰ ψεγάδια τους, ἐνῶ κάποιος πάλι θὰ παραστήσει καί τίς δύο προσόψεις στὸ ἴδιο τελάρ. Ἐχτὸς ἀπὸ τὰ πολλὰ ὀρθογραφικὰ λάθη (λάθη τονισμού πῶς πολλὰ) πού συναντᾷ κανεὶς ἰδιαίτερα στὴν πρώτη μελέτη καί μὲ ἀντίφασιν πού παρατηριεῖται ὄντας συγκριθεῖ ἐτούτῃ ἢ φράση (σελ. 125): «ἡ ποιητικὴ φράση τοῦ Πάλλη χτυπητὴ, ζωγραφισμένη καθὼς εἶναι μὲ ζωγράφω χρώματα, περίλαμπρη, σταράτη καί χοντροκομμένη πολλές φορές, δὲ μοιάζει διόλου μὲ τὸν παραδομένο καί σφιγμένο μέσα στὴ ψευτογενεῖα ποιητικὸ λόγο τῶν ἄλλων νεοελλήνων λυρικῶν» μὲ τὸ γενικὸ τόνο καί τοὺς θερμοὺς ἐπαίνους στὴ μελέτη του ἀπάνω στοὺς Νεοέλληνες λυρικοὺς (σελ. 295—225). Γενικά, τὸ βιβλίο ἔχει πολὺ μεγαλύτερη σημασία ἀπ' ὅ,τι κρίνεται στὴν Ἑλλάδα, εἰδικὰ γιὰ ὅσους δὲν κατέχουν τοὺς τόμους τῶν περιοδικῶν πού σ' αὐτοὺς πρωτοδημοσιεύτηκαν οἱ μελέτες κι ἂν τύχει μάλιστα αὐτοὶ νὰ ζοῦν μακριὰ ἀπὸ μεγάλα κέντρα μὲ δημόσιες βιβλιοθῆκες. Ἐπειτα δὲν εἶναι κι ἀπὸ τὰ βιβλία πού μπορεῖ νὰ δανειστεῖ κανεὶς γιὰ νὰ τὸ

διαβάσει· πρέπει νὰ τῶχει στὴ βιβλιοθήκη του καί νὰ τὸ διαβάξει σὲ κάθε πρεπούμενη περίπτωση (κ' οἱ τέτοιες περιστάσεις θάνα πολλὲς) καί ν' ἀναφέρεται γιὰ πολλὰ σὲ τοῦτο. Καί γι' αὐτὲ ἔκανε μιὰ πολὺ ὠφέλιμη δουλειὰ ὁ κ. Γκόλφης, μαζεύοντας τίς μελέτες του αὐτὲς σὲ τόμο γιὰ νὰ τίς προσφέρει στὸ Πανελλήνιο.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

Ἐπιμολογήσει Ἄλ. Δρακοπούλου: «Γραμμὲς ἀπὸ τὴν Ἄβυσσος». Ἐκδοτικὸς οἶκος Μ. Ζηκάκη, Ἀθήναι 1935.

«Ὁ πόνος εἶναι μιὰ πολὺ μακριὰ στιγμή» λέγει ὁ Wilde. Μὰ ὅταν ὁ πόνος διατυπώνεται μὲ λόγια καί δίνεται σὲ βιβλίο, παίρνει τὴν αἰωνιότητα τοῦ αντικειμενικοῦ. Αὐτὸ πιστεύω πὼς εἶναι ἡ αἰτία πού τὰ βιβλία τοῦ πόνου διαβάζονται καί συγκινοῦν πάντα, πρῶτα πού ὅπῃνα μποροῦν νὰ τὰ καταφέρουν τὰ χαρούμενα βιβλία. Ἐννοῶ βέβαια τὰ βιβλία πού ἀνεβαίνουν πάνω ἀπὸ τὸ μέτρο κ' ἔχουν τὴν ἀναγκαῖα τεχνικὴ ἀριτιότητα.

Στὴν Ἑλλάδα ὁ πόνος ὡς λογοτεχνικὸ μοτίβο χρησιμοποιήθηκε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο στὴν πεζογραφία καί στὴν ποίηση, ἔβασα ἴσως κάποτε κ' ἐπιφανειακά, ἀποτέλεσμα κάποιας βιασμένης μίμησης, ἀλλὰ δὲν ἔλειψε καί τὸ οὐσιαστικὸ ἀγγύγμα τοῦ πόνου μέσα στὸ πλαίσιο τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος. Νομίζω ὅμως πὼς τὸ γεγονός αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ βάλει σὲ σκέψη τοὺς ἀρμόδιους καί νὰ τοὺς κάνει νὰ βροῦν τὴν αἰτία του. Μήπως τάχα ὑπάρχει τὸση δυστυχία—κάθε εἶδους—στὸ Ρωμαϊκό; Εἶναι τόσο βαθεῖα ριζωμένη ἡ κακομοιρία;.. Τὸ ζήτημα ἔχει γενικώτερο ἐνδιαφέρον, ἔθνικὸ· κι ἀξίζει νὰ μελετηθεῖ, γιατί σχετίζεται μὲ τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ καί μὲ τὸ μέλλο του.

Ἄς δοῦμε ὅμως τὸ ἔργο τῆς κ. Δρακοπούλου. Εἶναι κι αὐτὸ ἓνα βιβλίο πόνου. Οἱ «Γραμμὲς ἀπὸ τὴν Ἄβυσσος» εἶναι ἡ ἀχνὴ φωνὴ μιᾶς πονεμένης ὑπαρξῆς, πού ἀπαλοαγγίζει τὴν ὀδύνη καί τὴ δίνει μέσα στὸ θαμπόφωτο τῆς σωματικῆς ἀρώστιας τῆς. Ἀπλὰ λόγια, ἀπλὲς σκέψεις, κοινὴ φράση καί κάποια ζωγραφικὴ ἱκανότητα στὴ διατύπωση, χωρὶς προσποίηση ὅμως. Καμιά ἀπόπειρα νὰ γενικευτοῦν ἀισθήματα καί καταστάσεις καί νὰ δλοκληρωθεῖ ἡ μαραμμένη εἰκόνα τῆς φυματικῆς, πού σιγοσβῆνει μακριὰ ἀπὸ τὸν κόσμον πού τόσο ἀγάπησε κάποτε καί τόσο τὸν ποθεῖ ἀκόμα. Κ' εἶναι αὐτὸ ἴσως τὸ μεγαλύτερο προτέρημα τοῦ μικροῦ αὐτοῦ ἔργου. Οἱ «Γραμμὲς ἀπὸ τὴν Ἄβυσσος» εἶναι σύντομες ἐπιστολὲς μιᾶς ἀρρωστησῆς ἀπὸ τὸ σανα-

τόριο σὲ κάποια φίλη της. Ἀντικαθρεφτίζου κομμάτια ἀπὸ τὴν ψυχικὴ κατάσταση τῆς ἄρωστης κάθε φορά πού γράφει, κ' ἔτσι δὲν ἔχουν τὴν αὐστηρὴ ἐνότητα καὶ τὸ μέγεθος μιᾶς προσχεδιασμένης ζωῆς.

Κεῖνο ὅμως πού ἀξίζει ἐπίσης νὰ παρατηρηθεῖ στὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι ὁ τρυφερὸς ἀνθρώπινος τόνος του, δείγμα καθαρὸ τῆς διακριτικῆς λεπτότητας πού ἔχει ἡ γυναίκα ὅταν γράφει ἀβίαστα κι ἀπροσποίητα. Οἱ «Γραμμές ἀπὸ τὴν Ἄβυσσο» τῆς κ. Δρακοπούλου δὲ συγκλονίζουν βέβαια μὲ κάποια βαρῖα καταστροφὴ εἴτε μὲ τὴ φοβερὴ σύγκρουση δυνατῶν ἀνθρώπων, συγκινοῦν ὅμως ἥρεμα καὶ ξαπλώνουν ἕνα ἐλαφρὸ πέπλο πόνου στὴν ψυχὴ μὲ τὴν ἀπλὴ, κοινὴ, ἀνθρώπινη ἱστορίά τους.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

Βασ. Σ. Δεδούση: «Ὁ Μαρίνης ὁ Μπούκας κι ἄλλα διηγήματα». Θεσσαλονίκη 1935. Δρχ. 20.

Ὅ,τι ἄλλοτε μοῦ δόθηκε ἀφορμὴ νὰ πῶ μιλιώντας γιὰ τὴ ἠθογραφικὴ δρᾶμα, ταιριάζει καὶ γιὰ τὸ ἠθογραφικὸ διήγημα. Στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία ἡ ἠθογραφία σταθῆκε τὸ πρῶτο ἄξιο σκαλοπάτι καὶ γιὰ τὸ διήγημα. Μὰ ὅπως δὲνμποροῦν νὰ βγοῦν μὲς ἀπὸ τὴν ἠθογραφία μεγάλα ἔργα, ἔργα πού νὰ χαράζουν βαθειὰ δρόμους στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν λαῶν, ἀφήνεται ἡ ἠθογραφία σιγὰ σιγὰ ὅσο μεγαλώνουν οἱ δυναμικότητες τοῦ πεζοῦ λόγου, γιὰ αὐτὸς προχωρεῖ σ' ἄλλα εἶδη, εὐνοϊκότερα γιὰ τὸ ἀπλῶμα τῆς φαντασίας καὶ γιὰ τὸ σφιχτοδέσιμο τῆς ἀνώτερης σκέψης. Καὶ τὸ προχώρημα αὐτὸ ὠφέλησε οὐσιαστικὰ τὸν πεζὸ μας λόγο, γιὰ ἔτσι μπόρεσαν νὰ δημιουργηθοῦν μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀρτιώτερα ἔργα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας· σὲ σημεῖο μάλιστα πού σήμερα κανένας ἀπ' τοὺς διηγηματογράφους μας—ἂν ἐξαιρέσουμε τὸν Πολ. Παπαχριστοδούλου— δὲν ἀσχολεῖται συστηματικὰ μὲ τὸ ἠθογραφικὸ διήγημα.

Γι' αὐτὸ «Ὁ Μαρίνης ὁ Μπούκας» καὶ τ' ἄλλα ἠθογραφικὰ διηγήματα τοῦ κ. Δεδούση χτυπᾶνε σὰν παλιὰ γνώριμη νότα, πού μπορεῖ νὰ μὴ τὴ νοσταλοῦμε πιά, χαίρομαστε ὅμως πάλι πού τὴν ξανακοῦμε τόσο συμπληθητικῶς.

Ὁ κ. Δεδούσης ἔχει ἀρκετὴ παρατηρητικότητα γιὰ νὰ ζωγραφίζει ἀληθινούς τοὺς ἥρωές του καὶ δὲν τοὺς ντύνει μὲ φανταχτερὰ στολίδια. Ξαίρει καλὰ τὸ περιβάλλον τους καὶ τοὺς βάζει φυσικὰ μέσα σ' αὐτό. Ἡ προσπάθεια του μάλιστα νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ βαθύτερα τὸν ψυχικὸ κόσμο τῶν ἥρῶν του ὄχι τόσο μὲς ἀπὸ τὶς πράξεις τους

ὅσο σὰν ξεχωριστὰ ψυχικὰ φαινόμενα, δίνει στὶς ἠθογραφίες του περισσότερο ἐνδιαφέρον. Κι ἂν δὲν ἀνακάτευε στὴ γλώσσα του λίγους ἰδιωματικὸς τύπους—πού μπορεῖ ὡστόσο καὶ νὰ χρειάζονται γιὰ νὰ χρωματιστοῦν ζωηρότερα καὶ πιστότερα τὰ πρόσωπά του—ἂν δὲν ἔπεφε σὲ μερικές ἀκυριολεξίες, κι ἂν δὲν μπερδεύταν λιγάκι στὴν κατασκευὴ τῆς διήγησης, δὲ θά εἶχε κανένας νὰ βρεῖ ψεγάδι σημαντικὸ στὶς ὠραίες αὐτὲς ἠθογραφίες τοῦ κ. Δεδούση. Γιατὶ καὶ τὰ ἄλλα, μὰ προπάντων τὰ δυὸ πρῶτα διηγήματα «Ὁ Μαρίνης ὁ Μπούκας» πού (θυμίζει τὸν «Ἀφωρεσμένο» τοῦ Καρκαβίτσα) κι «Ὁ Γαβρίλης ὁ πηγαδάς», τὰ ἀρτιώτερα τῆς συλλογῆς, δέχονται ἀξιοζήλευτα χαρίσματα στὴν ἀναπαράσταση τῶν λαϊκῶν τύπων, πού οἱ χαρὲς κ' οἱ πόνοι τους—μικρὰ κι ἀσήμαντα γεγονότα μέσα στὴν πολυτάραχη ἐποχὴ μας—ἔχουν ὡστόσο τὴν ἐλκίρνηια καὶ τὸν αὐθορμητισμὸ τῶν συναίρημάτων πού ἐλεύθερα ἐκδηλώνονται.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Ἡ ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ ΤΟΥ Κ. ΠΑΛΑΜΑ

(ΔΙΑΛΕΞΗ ΤΟΥ Κ. Ρ. ΓΚΟΛΦΗ)

Ἡ «Λέσχη Καλλιτεχνῶν» θέτοντας σὰ σκοπὸ τῶν φειτινῶν της διαλέξεων τὴν ἐρμηνεία τῶν θεατρικῶν ἔργων, πού θ' ἀνεβάσει τὸ «Ἐθνικὸ Θέατρο», ἐπρότεινε στὸ γνωστὸ λόγιο καὶ ποιητὴ κ. Ρ. Γκόλφη, τὸν βαθύ κι ἀκούραστο μελετητὴ τοῦ παλαμικοῦ ἔργου, τὴν ἐρμηνεία τῆς Τρισεύγενης τοῦ Παλαμά.

Οἱ δυὸ προηγούμενες διαλέξεις τῆς περιστεφόνταν γύρω ἀπ' τὸν «Πιέρ Γκύντ» τοῦ Ἰψεν καὶ τὴν «Δωδεκάτη Νύχτα» τοῦ Σαιξπηρου, ἔργα πού ἀνεβάστηκαν τὸν Ὀχτώβρη καὶ στὶς ἀρχές τοῦ Νοέμβρη ἀπ' τὸ «Ἐθνικόν».

Τὸν κ. Γκόλφη παρουσίασε ὁ κ. Συναδινός, ἀφοῦ προηγούμενος μίλησε ἀρκετὰ σύντομα γύρω ἀπ' τὴν Τρισεύγενη, τονίζοντας ὅπως ἰδιαιτέρως, τ' ὅτι γιὰ πρώτη φορά οὐσιαστικὰ ἀνεβάζεται ἀπὸ θέατρο.

Τὸν λόγο παίρνοντας ὁ Γκόλφης μίλησε στὶς ἀρχές γενικὰ γιὰ τὸν Κ. Παλαμᾶ καὶ ἰδίως γιὰ τὸ ποιητικὸ του ἔργο. Ἀνάμεσα στὶς 20 ποιητικὲς του συλλογὲς ξεχωρίζει ἐκδηλητὴν ἐξαισία ζωγραφικὴ καὶ βαθιὰ φιλοσοφικὴ σκέψη τοῦ ποιητῆ. Παραδέχεται, πὼς ὕστερα ἀπ' τὸν Δ. Σολωμὸ καὶ Α. Βαλαωρίτη πάλθει μιὰ νεοελληνικὴ δημιουργικὴ ἐποχὴ: μεγαλωμένος μὲς τὴν ψευτοσυναισθηματικὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς του, κι ἔχοντας γιὰ ποιητικὸ ὕλικὸ μιὰ γλώσσα πρωτογέννητη κι ἕνα στίχο τρεκλισμένο καὶ κατασκακισμένο ἀπ'

τά χέρια του ψευτορωμαντισμού, κατόρθωσε, αφού σφυρηλάτησε κι έπεξεργάστηκε τὰ δύο πρωτόγονα αὐτὰ ὕλικά, νὰ δώσει μιά ἀναγεννημένη γλώσσα κι ἕνα ἀναγεννημένο στίχο στὴ νεοελληνικὴ ποίηση.

“Υστερα ἀπ’ τὸν πρόλογο τοῦ αὐτοῦ, ὁ κ. Γκ. μπῆκε ἀπλᾶ καὶ ἤσυχα, δίχως πομπές (μιά καὶ ποὺ σὺν τῆς φωνῆς τοῦ κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ πομπώδης) σὸ θέμα τῆς διάλεξης. Ἀνάφερε, πὼς ἡ Τρισεύγενη εἶναι τὸ μοναδικὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Κ. Παλαμά. Γράφτηκε στὰ 1902, σὲ ἐποχὴ δηλαδὴ ποὺ ἡ θεατρικὴ φιλολογία προσπαθοῦσε ν’ ἀναγεννηθεῖ σὸ «Βασιλικὸ Θέατρο» καὶ στὴ «Νέα Σικηνή». Εἶναι τὸ πρῶτο νεοελληνικὸ ἔργο, ποὺ μπορεῖ ἄνετα νὰ βασταχθεῖ σὸ ὕψος τῆς θεατρικῆς φιλολογίας. Ἀπ’ τὸν καιρὸ τοῦ Κρητικῆς Θεάτρου θεατρικὴ παραγωγὴ δὲν εἶχαμε στὴν Ἑλλάδα, παρὰ τὰ ἔργα τοῦ Βερναδάκη, ποὺ δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνα λιγούστιμο λυκοχάραμα ἐλπίδων, καὶ τὰ ἔργα τοῦ Καμπύση.

Στὰ 1915 ἀπὸ ἕνα ὄμιλο νεαρῶν ἠθοποιῶν ἡ Τρισεύγενη ἀνεβάστηκε, μὲ πραγαγωνίστρια τὴ Ζηνοβία Παρασκευοπούλου. Τὸ πρῶτο, ὅμως, αὐτὸ ἀνέβασμά της ὑπῆρξε τόσο ἀποτυχημένο ὥστε ἀπὸ τὴν κακὴ αὐτὴ ἐρμηνεία νὰ χάσει ἡ Τρισεύγενη τὸν θαυμασμό, ποὺ δημοκράτησε στὰ 1903 ἀνάμεσα στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ὁ Φ. Πολίτης, ὁ ἀποθανὼν σκηνοθέτης τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» εἶχε γράψει σὲ μιά ἀπ’ τὶς τότε ἐφημερίδες, ἀρκετὰ ἐπαινετικά γιὰ τὴν Τρισεύγενη ὡς δρᾶμα. Τὸ ξεχώρισε ὡς ἔργο, ποὺ βσιοτιέται σὲ ὕψος ἀπὸ τὰ σύγχρονα τοῦ νεοελληνικὰ θεατρικὰ ἔργα, καθαρῶς ποιητικὸ, μὲ πέρα γιὰ πέρα δραματικὴ διάθεση καὶ μὲ ζετύλιγμα ἔξω ἀπὸ χρόνους καὶ τόπους, ζετύλιγμα γύρω ἀπὸ κάτι τὸ βαθιὰ ἀνθρώπινο.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου ζετυλιγεται στὴν πολιτεία, ὅπου εἶχε ζήσει ὁ ποιητὴς, σὸ γνωστὸ Μεσολόγγι. Οἱ περιγραφές τόπων, αὐτὸ τὸ ὄνομα ἡ Τρισεύγενη, ὡς καὶ τὰλλα ὀνόματα εἶναι καθαρῶς Μεσολογγίτικα. Ἡ στενὴ ζωὴ τῆς ἐπαρχιακῆς αὐτῆς πόλης, μὲ τὴν πολυσπορίτισσα κοινωνία της (εὐγενεῖς, βαρκαρῆδες, τσζειδευτές κλπ.) μὲ τὰ ὄνειρέμενα βουνά, τὴ λιμνοθάλασσα τῆς δίνει σ’ αὐτὴ κάτι τὸ πλατιά ὄνειρέμενο, ποὺ ὀλοκάθαρα διαβλέπεται σὸ ἔργο.

“Υστερα ἀπ’ τὶς γενικὲς αὐτὲς γραμμὲς ὁ κ. Γκ. ἀναφέρθηκε γύρω ἀπ’ τὴν ὑπόθεση τοῦ ἔργου: “Ἐνα λυκοχάραμα στὴν ἀκρογιαλιά, ἕνα σταυροδρόμι μὲ μιά βρῦση σὸ βάθος, τὶς γειτόνισσες, ποὺ πᾶν γιὰ τὸ γέμιμα, τὴν Τρισεύγενη, τὸν ἄγριο πατέρα της, τὸ δῶξιμό της ἀπ’ τὸ σπῆτι, τὸ πάντρεμα της καὶ τέλος τὸ φαρμάκωμά της.

Τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου, ἡ κίνησή τους, αὐτὸ ἀκόμα τὸ ἔργο ἔχουν κάτι τὸ ὑπερφυσι-

κό. Μοιάζουν στὴν ὑπερφυσικότητα μὲ ἀρχαῖες τραγωδίες. Στὸ βάθος τῆς ὑπόθεσης δὲ ζωγραφίζεται μόνο τὸ στενὸ Μεσολόγγι ἀλλὰ ἡ πλατιά χώρα ἡ πλατιά πατρίδα, ποὺ κλείνει τὸν ποιητὴ. Σ’ ὅλα αὐτὰ τὰ κοινὰ πρόσωπα, ποὺ κουνιῶνται πολύτροπα σὸ ἔργο διακρίνομε χαραχτήρες καὶ σύμβολα. Γιατὶ ἔχτος ἀπ’ τὸ σπαραχτικὸ δρᾶμα τῆς Τρισεύγενης πλέκονται παράλληλα καὶ τόσα ἄλλα δρᾶματα, τόσοι ἄλλοι δραματικοὶ διάλογοι: Τὸ δρᾶμα τοῦ Πατέρα τῆς Τρισεύγενης, τοῦ ἀντρός της, ὁ διάλογος τοῦ Βιολιντζῆ μὲ τὸν Κώστα Πουρνόβα καὶ τόσα ἄλλα.

Τὸ κύριο, ὅμως, δρᾶμα εἶναι τὸ δρᾶμα τῆς Τρισεύγενης, ποὺ τὴ φέρουν διαρκῶς ἀντίμαχη πότε μὲ τὸν ἀντρα της, ποὺ ἀγαπᾶ παράφορα καὶ πότε μὲ τὸν ἴδιο της τὸν ἑαυτὸ. Καὶ τὸ δρᾶμα αὐτὸ τῆς τὸ γέννησε ἡ στενὴ ἀντίληψη τῆς ἐπαρχίας, ποὺ στὴ μέση της ξεφύτρωσε σὰ λουλούδι ἀνοιξιότικο. Αὐτὸ τὸ δείχνει κ’ ἡ ἴδια στὸν κάθε της λόγο, στὴν κάθε της φράση.

Ἰδια τραγικὰ εἶναι καὶ τὸ δρᾶμα τοῦ ἀντρός της, ἕνα δρᾶμα γεννημένο ἀπὸ τὴν παράφορη ἀγάπη πρὸς τὴν Τρισεύγενη κι ἀπ’ τὸ μῖσος πρὸς τὸν πατέρα της, ποὺ ὑπῆρξε ἡ αἰτία τοῦ θανάτου τοῦ δικοῦ τοῦ πατέρα, τοῦ γέρο Φαλόρη. Τὸν ἐσωτερικὸ αὐτὸ πόλεμο τὸν ἀντιλαμβάνεται ἡ Τρισεύγενη, ἀλλὰ ἀδιαφορεῖ, ἂν καὶ τὸ ξαίρει, πὼς τραβαῖ ὀλόγια πρὸς τὴν θυσία.

Ἄλλο δρᾶμα εἶναι τὸ δρᾶμα τοῦ πατέρα της, τοῦ γέρο ἐπαρχιώτη, ποὺ ἀγαπᾶ τὴν θυγατέρα του, ποὺ τὴν θέλει, ὅμως, σύμφωνα καὶ μὲ τὶς ἀντιλήψεις τοῦ Πουρνόβα, γυναίκα τῆς στενῆς ζωῆς τῶν παραμυθίων. Ἀφοῦ ἔδωξε τὴ κόρη του, κλείνεται σὸ σπῆτι του, πιστὸς σὸ πείσμα του, πείσμα ὅμως, ποὺ δὲν κράτηξε ὡς τὰ στερνά μὰ ποὺ ἔσπασε μὲ τὸ μάθημα τοῦ φαρμακώματος τῆς κόρης του.

Ἀπ’ τοὺς πετυχημένους διαλόγους, ἔχτος ἀπ’ τὴ συζήτηση βιολιντζῆ, ἀνθρώπου μὲ πλατιά ἀντίληψη, καὶ Πουρνόβα, μὲ στενοεπαρχιώτικη νοοτροπία, τόνισε ὁ κ. Γκ. σάν τὸ πῆ ἀνώτερο σημεῖο τοῦ ἔργου, τὸν διάλογο Πάνου Τράτα καὶ Τρισεύγενης. Στὸ διάλογο αὐτὸ παρατηρεῖται τόσο ἐκδηλὴ ἡ σύγκρουση ὄχι μόνον δύο ἀτόμων, ἀλλὰ δύο τελείως διαφόρων κόσμων: τοῦ στενοῦ κόσμου τοῦ Τράτα καὶ τοῦ πλατιοῦ τῆς Τρισεύγενης, ποὺ περιλαμβάνει τόσο πλατιά τὴν ἀντίληψη τῆς ζωῆς, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς χαρᾶς.

Τὸ ἔργο ἀπ’ τὴν ἀρχὴ φαίνεται, πὼς περιέχει τὴν προδιάθεση τοῦ τραγικοῦ τέλους, ἀλλὰ ὁ θεατὴς δὲν φαντάζεται πότε τὴ μεγάλη αὐτὴ τραγικότητα. Τὸν ξαφνιάζει τόσο τὸ παρούασμα της, ποὺ νοιώθει ἕνα κόμπο νὰ τοῦ δένεται σὸ λαρύγγι.

Τελειώνοντας ὁ κ. Γκ. ἀναφέρθηκε «στὸν λυρισμὸ τοῦ Ἐγὼ» κεφαλαίου τῆς «Ποιητι-

κῆς μου» τοῦ Κ. Παλαμᾶ. Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὁ ποιητὴς γράφει, πὼς δυὸ ἰδεατὲς γυναῖκες κάθονται στὴ φαντασία του: ἡ Βακχίδα κ' ἡ Μεγαλόχαρη. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ Τρισεύγενη εἶναι τὸ κράμα καὶ τῶν δυῶν, καὶ τῆς Βακχίδας καὶ τῆς Μεγαλόχαρης.

Ἡ διάλεξι τοῦ κ. Γκ. ἀρκετὰ ἐρμηνευτικὴ, σύντομη καὶ ξάστερη δυνήθηκε νὰ ἐπαναφέρει στὸ παλιὸ τοῦ ὕψος τὸ ἔργο καὶ νὰ προπαρασκευάσει ἕνα γόνιμο ἔδαφος στὴ ψυχὴ τοῦ ἀκροατῆ, ἔτσι, πού στὸ ἀνέβασμα τοῦ ἔργου νὰ δεχτεῖ πῶς εὐκόλα καὶ πῶς ἀφομοιωτικὰ τὴν ἑλληνικὴ αὐτὴ δημιουργία. Θάταν, βέβαια, πολὺ προτιμότερο—σύμφωνα καὶ μὲ ἄλλων τῆς προτάσεις, τὸ ἔργο νὰνεβαζόταν τὸν Γενάρη τοῦ 1936, ἀκριβῶς τὸν καιρὸ, πού θὰ γιορτασεῖ τόσο πλατιά κ' ἡ πεντηκονταετηρίδα τοῦ παλαμικοῦ ἔργου, τοῦ ἔργου τοῦ πῶς ἑλληνιστὶ ἀπ' ὅλους, τοῦ ἀνθρώπου, πού ἀναγέννησε πραγματικὰ τὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ ποίηση.

Ἀθήνα 18|1|35.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΥΠΟΣ

—Στὴν «Ἐλευθερία» (19 Ὀχτ.) ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Landmark» ἄρθρο τοῦ Ἀγγλου συγγραφέως κ. Gordon Horne γιὰ τὴν Κύπρον μὲ τὸν τίτλο «Περασμένα μεγαλεῖα καὶ τωρινὰ προσπάθειαι».

—Στὴν ἴδια ἐφημερίδα δημοσιεύεται (13 Νοε.) μέρος ἀπὸ μᾶθημα τοῦ ὑφηγητῆ κ. Δ. Βεζανῆ γιὰ τὴν «Ποίηση τοῦ Παλαμᾶ» καὶ ἐκκλήση τοῦ κ. Ἀλ. Φιλαδελφῆος. Πρὸς τοὺς Ἑλληνας διανοουμένους καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τοὺς πανταχοῦ ἐκπροσώπους τῆς σκέψεως» γιὰ νὰ ἀποτραπεῖ ἕνας νέος πόλεμος πού ἀπειλεῖ νὰ καταστρέψει τὸν πολιτισμὸ (22 Νοε.).

—Στὴν «Ἐλευθερία» ἐπίσης ὁ κ. Κ. Μόντης δημοσιεύει δυὸ κριτικὰ σημειώματα γιὰ τῆς παραστάσεις τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου Ἀθηνῶν, τὸ ἕνα (23 Ὀχτ.) γιὰ τὸν «Πέερ Γκόντ» τοῦ Ἴψεν καὶ τὸ ἄλλο (20 Νοε.) γιὰ τὴ «Δωδεκάτη νύχτα» τοῦ Σαίξπηρ.

—Στὴν «Πρωῖνῆ» (16 Ὀχτ.) δημοσιεύεται χρονογράφημα τοῦ κ. Τ. Ἀνθία σχετικὰ μὲ τὴ γλῶσσα. Τοῦ ἴδιου ἐπίσης ἐδῶ ἄλλα χρονογραφήματα γιὰ τὸν ποιητῆρ (17 Ὀχτ.), γιὰ τὸ Κυπριακὸ Θεάτρο (18 Ὀχτ.), γιὰ λέξεις ποιητικῆς καὶ μὴ ποιητικῆς (26 Ὀχτ.), γιὰ τοὺς φίλους τοῦ δέντρου (2 Νοε.), γιὰ τὸν Ὀθέλλο (9 Νοε.).

—Στὴν «Πρωῖνῆ» ἐπίσης ἐνδιαφέρουσες ἀνταποκρίσεις τοῦ κ. Ε. Ἀκριτά ἀπὸ τὴν Ἀθήνα: «Τὸ ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον εἰς τὴν δίνην τοῦ κομματισμοῦ» (27 Ὀχτ.) «Ἐξετά-

σεις στὸ Πανεπιστήμιον» (21 Ὀχτ.), «Ἡ Ἀθήνα ντυμένη στὰ πέπλα τοῦ δειλινοῦ».

—Ἐδῶ ἐπίσης ὁ κ. Γ. Ἀνάστας γράφει γιὰ τὸ «Στυροβούνη, τὸ μοναστήρι τῆς σιωπῆς καὶ τῆς δουλειᾶς» (1 Νοε.), ὁ κ. Κρίτας γιὰ τὸν «Σαίξπηρ καὶ Ἴψεν (8 Νοε.) καὶ ὠραῖα τοῖματά οἱ κ. Καρνέρας, Ἀγρίλης καὶ Ἀντ. Φαρμακίδης».

—Στὸ «Νέο Κυπριακὸ Φύλλακα» (2 Νοε.) δημοσιεύεται σημείωμα τοῦ κ. Χ. γιὰ τὴ βιβλιοθήκη Φανερωμένης «Ἐνα μορφωτικὸ ἴδρυμα». Ἐπίσης ἐδῶ σημείωμα τοῦ κ. Π. Ἰωνίδη γιὰ τὴν «Ἰδρυση τοῦ Φιλολογικοῦ συνδέσμου», (22 Νοε.).

—Στὸν «Κυπριακὸ Τύπο», σημείωμα τοῦ κ. Π. Ταλιαδώρου γιὰ τὴ «Ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ καλλιτέχνη», (20 Ὀχτ.): Ἀπὸ τῆς 27 Ὀχτ. ἄρχισε νὰ δημοσιεύεται ἐδῶ τὸ περίφημο βιβλίον τοῦ συνταγματάρχου Λῶρενς «Οἱ ἐπτά στόλοι τῆς σοφίας», ὁ «Κυπριακὸς Τύπος», πού ἡ ἐκδόσι του ἀναστάληκε γιὰ ἕνα μῆνα, ἀρχίζει πάλι νὰ κυκλοφορεῖ ἀπὸ τῆς 30 Νοέμβριου.

—Στὴν «Πάφος», (24 Ὀχτ.) ἀναδημοσιεύεται κριτικὴ τοῦ κ. Σ. Σκίπη γιὰ τὰ «Τραγούδια τῆς Θάλασσας», τοῦ κ. Α. Περνάρη. Ἐδῶ ἐπίσης ἀνυπόγραφο σημείωμα γιὰ τὸ θεατρικὸ ἔργο «Γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς», τοῦ Ἰμπάνιεθ, πού τὸ παράστησε ὁ Ἑρασιτεχνικὸς Ὀμιλος Λεμεσοῦ. Ἡ ἐφημερίδα «Πάφος», εἶναι ἡ μόνη ἀπὸ τῆς Κυπριακῆς ἐφημερίδας πού δημοσιεύει ταχτικὰ εἰκόνες μνημείων καὶ τοπειῶν τῆς Κύπρου.

—Ὁ «Παρατηρητῆς», δημοσιεύει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ὀχτῶν «Τὰ μουσικὰ ἔπη τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ θανάτου». Δημοσίεψε ὡς τώρα τὸν Φάουστ τοῦ Γκουῦν, τὴν Τόσκα κατὰ τὴν Μπάτιερφλαη. Τὰ ἔργα αὐτὰ θὰ ἐκδοθοῦν καὶ σὲ βιβλίον.

—Στὴν ἴδια ἐφημερίδα ἀπ' ἀφορμὴ τῆς παραστάσεως τοῦ «Πατὰ Λέ Μπονάρ», τοῦ Αἰκάρτ ἀπὸ τὸν Ε.Ο.Π. σχετικὸν σημείωμα τοῦ θεατρικοῦ (17 Ὀχτ.).

—Στὸν «Παρατηρητῆ», ἐπίσης δημοσιεύεται (7 Νοε.) ἐπαινετικὸν σημείωμα γιὰ τὴ δράσι τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων», καὶ τὸ κυπριώτικον ποίημα τοῦ κ. Θ. Μακρυγιάννη «Ἡ καρμουτσωμένη».

—Στὴν «Ἀλήθεια» ὁ κ. Λάρας Κρυστάλλης γράφει γιὰ τὴν ἀρχαιοκαπηλεία μὲ τὸν τίτλον «ἀνελπιστος θησαυρὸς», (18 Ὀχτ.) καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα (8 Νοε.).

—Ἀπ' ἀφορμὴ τῆς κριτικῆς τοῦ κ. Π. Ταλιαδώρου γιὰ τὸ ἔργο τοῦ κ. Λάρας Κρυστάλλη «Πρὶν ἀράξει τὸ φῶς», γράφουν στὴν «Ἀλήθεια», ὁ ἴδιος ὁ κ. Λ. Κρυστάλλης (25 Ὀχτ.), ὁ κ. Λένας (1 Νοεμ.) καὶ «Ἐνας Ἀναγνώστης», (15 Νοεμ.).

—Στὴν «Ἀλήθεια», ἐπίσης ὁ συνεργάτης μας κ. Ξ. Φαρμακίδης συμπληρώνοντας προηγουμένα σχετικὰ δημοσιεύματα

— ὄσοι «Παλαιμάχου», δημοσιεύει «Γεγονότα τι-
σοῦν» ἀνὰ συμβάντα ἐν Λεμεσῷ κατὰ τὰ ἔτη 1870—
1871, (22 Νοεμβρ.).

— Στὴ «Φωνὴ τῆς Κύπρου», (23
(201 Νοε.) ὁ κ. Ἀχ. Αἰμιλιανίδης γράφει γιὰ τὸ
ἀνεκδοκίον τοῦ G. Campell «Αἱ Σταυροφορίαι».

— Στὰ «Ἀθλητικὰ Νέα», Λευκωσίας
ἐπισημαίνεται ἐνδιαφέρουσα φιλολογικὴ προσπάθεια
ἐπὶ ἐξεχωριστῆ σελίδα στίς τελευταῖες τῶν
ἀνεκδόσεις.

— Γιὰ τὸ θεατρικὸ ἔργον τοῦ κ. Τ. Ἀνθία
ἐπὶ «Δημοπρασία», ποῦ βγήκε καὶ παραστάθηκε
ἐν ταῖς μέρες αὐτὰς ἔγραψαν στήν «Πρωινή», ὁ
κ. Κ. Ἀσσιώτης (25 Ὀχτ.) καὶ ὁ κ. Γ. Ἡλιά-
δης (1 Νοεμβρ.), ὁ κ. Ἀνθίας ἀπαντήσας
ἐν τῷ κ. Ἡλιάδῃ (5 Νοε.), ὁ κ. Δῶρος Λύσης
(9 Νοε.), καὶ ὁ κ. Κ. Α. γιὰ τὴν παράστασιν
τοῦ ἔργου (20 Νοε.). Στὸ «Νέον Κυπριακὸν
Φύλλακον», ἔγραψε κριτικὴν γιὰ τὴ «Δημοπρα-
σίαν», ὁ κ. Λ. Γιαννίδης (2 Νοε.).

— Κυκλοφόρησε τὸ τρίτον τεῦχος τοῦ φιλο-
λογικοῦ παρατηρήματος τῆς ἐφημερίδας
«Πάφος».

— Κυκλοφόρησε τὸ «Δελτίον Οἰκοτροφείου
καὶ Παγκυπρίου Λυκείου Λάρνακος Κύπρου».

— Στὸ «Libre», (ἀρ 154—155 καὶ 156—157
καὶ ὁ καθηγητὴς Louis Roussel παρακολουθεῖ μὲν
ἐν τῷ ἀνεκδοκίῳ ἐνδιαφέρο, ὅπως πάντα, τὴν κίνησιν
τοῦ ἐλληνικοῦ βιβλίου καὶ κρίνει καὶ σχολιά-
ζει μὲ δημιουργικὸν θάρρος τὰ φιλολογικὰ
ἀνεκδοκίονα τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι μιά φωτι-
στὴ ἐπισημάνει καὶ εὐσυνείδητη φωνὴ στὴ Γαλλίαν γιὰ
τὴ νεοελληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ.

— Πήραμε τὸ δεύτερον ἀριθμὸν τοῦ περιο-
δικοῦ «Φύλλα Τέχνης», ὅπου δημο-
σιεύονται τὰ ποιήματα τοῦ κ. Μηνῶ Δη-
μητρίου.

— Πήραμε τίς «Μακεδονικὰς Ἡμέ-
ρας», (ἀρ. 8—9 καὶ 10 καὶ τὰ «Νέα
Γράμματα», (ἀρ. 11).

— Στὰ «Νεοελληνικὰ Γράμματα»,
(20 Ὀχτ.) δημοσιεύεται τὸ διήγημα
«Ὁ Τοικίνης», τοῦ Κύπριου ποιητῆ καὶ πε-
ζογράφου κ. Γλαυκοῦ Ἀλιθέρου. Στὰ «Νεο-
ελληνικὰ Γράμματα», (27 Ὀχτ.) δημοσιεύον-
ται ποιήματα τοῦ Κύπριου ποιητῆ Λεωνίδα
Παυλίδου, συνοδευμένα μὲ ἐπαινετικώτατον
πρόλογον τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ.

— Ἐπίσης στὰ «Νεοελ. Γράμ.» (10 Νοε.)
εἶναι στίχοι τοῦ συνεργάτη μας Εὐρυπίδου Ἀκριτά:
«Θὰ μὰς θυμῶνται ἀκόμη... Καὶ στὸ φύλλον
(17 Νοεμ.) κριτικὴ τοῦ βιβλίου τοῦ Λουκῆ Ἀ-
κριτά «Νέος μὲ καλὰς συστάσεις...» ἀπὸ τὸν
κ. Γ. Γ. Σφακιανάκη.

— Στὸν α' τόμον τῆς Νεοελ. Φιλολογικῆς
Ἐγκυκλίου τοῦ «Ἀνεξαρτήτου», σημειώματα
γιὰ τοὺς Κυπρίους λογοτέχνες Λ. Ἀκριτά
(ἀναδημοσιεύεται τὸ διήγημα τοῦ «Ὁσκίος
τῆς Ἀφεντικῆς»), Ἡρ. Ἀγγελίδου καὶ Γιάννη
Ἀγκυλοῦ.

— Στὰ «Ἑλληνικὰ Φύλλα», τ. 9 (Νοέβ.)

ὁ κ. Λ. Παυλίδης δημοσιεύει ἕνα ἐξεχωριστὰ
ῥοαῖο ποίημα τοῦ μὲ τίτλον «Γαλήνη». Ἐπί-
σης στίχους τοῦ στὴ φιλ. σελ. τῆς «Καθημε-
ρινῆς» (11 Νοε.).

— Κυκλοφόρησε τὸ δεύτερον καὶ τρίτον τεῦ-
χος τοῦ πρώτου τόμου τοῦ περιοδικοῦ «Νεο-
ελληνικὸν Ἀρχεῖον», ποῦ τὸ διευθύνει ὁ κ. Ν.
Τωμαδάκης. Γιὰ τὴ σημαντικώτατη αὐτὴ ἐκ-
δοσὴ θὰ γράψουμε πλατιῶς στὸ ἐπόμενον μας
τεῦχος. Τώρα ἀναφέρουμε ἀπὸ τίς μελέτες
τοῦ: τῆς κ. Ἀγλαίας Κυρμιζάκη «Μαζὶ μὲ
τοὺς χαρικοὺς μας», καὶ τοῦ κ. Ν. Τωμαδάκη
«Βασιλεῖς—Βασιλιάς», «Κρητικὰ Ἐγγραφα»,
«Ἡ Βιογραφία τοῦ κ. ὁ ποιητῆς, (Σολωμός),
«Κ. Καβάφης», «Τὰ σονέτα τοῦ Μαβίλη»,
«Βιβλιοκριτικά», κ. ἄ. Στὸ τεῦχος αὐτὸ (σελ.
334—5) ὁ κ. Ν. Τωμαδάκης γράφει τὸ παρα-
κάτω σημεῖωμα γιὰ τὸν πρώτον τόμον τῶν «Κυ-
πριακῶν Γραμμάτων»:

«Ἡ Κύπρος ἔχει λογοτέχνες ποῦ ἐνδιαφέ-
ρουν καὶ τὸν ἕξω ἀπ' τὸ νησί Ἕλληνα: Ὁ
Ἀλιθέρος, ὁ Ν. Νικολαΐδης, ὁ συμπαθητικώ-
τατος λυρικός Παῦλος Κριναῖος, ὁ Μελῆς Νι-
κολαΐδης, καὶ αὐτὸς ὁ Τεῦκος Ἀνθίας. Σπου-
δαιότεροι φαίνονται νῦν ἀπὸ μερικοὺς γνω-
στότερον στὸ Ἕλληνοκοινὸν ἐκεῖνοι ποῦ
γράφουν στὸ κυπριακὸν ἴδιωμα ὅπως ὁ Λι-
πέρτης. Λοιπὸν ἕνας τόπος μὲ ζωὴν, ἀφοῦ
ἔχει καὶ γλῶσσαν καὶ ἤθη καὶ λογοτεχνία ἀξία
μελέτης, ἦταν δυνατόν νὰ μείνῃ ἀμελέτητος;
Τοῦ χρειάζονταν ὁ τύπος τοῦ περιοδικοῦ,
ποῦ ξεκινῶντας πρὸς πολλὰ ἀπ' τὴ λογοτεχνία
νὰ κοιτάξῃ καὶ τοῖς ἄλλαις πνευματικῆς ἐκδη-
λώσεσι τοῦ τόπου. Καὶ μπορῶ νὰ πῶ ἔσθως,
πῶς ἀπ' τοῦ εἶδους τοῦ τα περιοδικὰ, ὑπερ-
ἀπ' τὴ Νέα Ἑστία ἔρχονται τὰ Κυπριακὰ
Γράμματα.

Ἐξεχωρίζω πάντα τοῖς ἀξιόλογες ἐργασίες
τῶν κ.κ. Ἰντιάνου (γιὰ τοὺς ποιητάρηδες
τῆς Κύπρου, ἐργασίες φιλολογικῆς καὶ βιογρα-
φικῆς) καὶ Κ. Προυσῆ. Μὰ στὸ περιοδικὸν συ-
ναντῶ κανεὶς καὶ ἄλλων μελετητῶν συνεργα-
σία, ὅπως τοῦ κ. Ἀμαντοῦ, τοῦ Ἰω. Συκουτρῆ,
τοῦ Π. Βλαστοῦ (ποῦ πᾶν νὰ δειξῇ ἄδικα μὴ
ποιητὴ τὸν Ρωμανὸν τὸ μελωδὸν ἐπειδὴ ἦταν κα-
θαρευουσιάνος), καὶ ἄλλων.

Ἀπ' τοῖς παρατηρήσεσι ποῦ θὰ μπορούσαμε
νὰ κάνωμε—ἀν θᾶσταν ἐπίλαστος θερ-
μοὺς ἐπαίνους—θᾶταν μιά περισσότερη προ-
σοχὴ στὴν τυπογραφικὴν ἐργασίαν (πολλὰ λάθη
συναντῶ κανεὶς) καὶ εὐρύτητα στὴ λαογρα-
φικὴ καὶ γλωσσικὴν ἔρευνα. Τὰ σχετικὰ μὲ
τὴ γλωσσολογίαν τῆς Κύπρου ὅσα δημο-
σιεύει τὸ περιοδικὸν εἶναι μάλλον φτωχά.

Ἐπαινῶ πολὺ τὴν παρακολούθησιν τῶν ἀρ-
χαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν μελετῶν γιὰ τὴν
Κύπρον (Κ. Στυριδάκης, Α. Ἰντιάνος κ.α.) κα-
θὼς καὶ τὴ δημοσιέυσιν λογοτεχνημάτων στὸ
κυπριακὸ ἴδιωμα».

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Σπύρου Μελά: 'Ιούδας. Δράμα σε τέσσερα μέρη. Εικονογράφηση Κλ. Κλώνη. "Εκδόσεις Μιχ. Σαλιβέρου" Αθήναι, 1934.

Θράσου Καστανάκη: «Ελληνικά Χώματα» Β', Μεγάλοι 'Ασολι, Μυθιστόρημα, 'Αθήνα, "Εκδόσεις «Πυροσού», σελ. 254, Δρ. 50.

Στράτη Μυριβήλη: Τò Πράσινο βιβλίο, Β' έκδοση, «Καστάλια», 1935, σελ. 220, Δρ. 50.

"Απαντα 'Ιωάννου Βηλαρά: έπιμειλία Γεωργίου 'Αχιλ. Βαβαρέτου, 'Εκδ. Οίκος Π. Δημητράκου Α. Ε., 'Αθήναι, σ. 352, Δρ. 125.

Νεοελληνικόν 'Αρχεῖον, περιοδικόν δημοσίευμα εκδιδόμενον κατά τετράμηνον, 'Ιδιοκτήτης Διευθυντής Νικόλαος Β. Τωμαδάκης, δ. φ. κ. Τόμος Πρώτος, 1935, Τεύχη Δεύτερον—Τρίτον, Χανιά, 1935, σ. 342, Δρ. 100.

Κ. Χαλδαίου: 'Αποστόλης Καρλās (ομηγημα), 1935, σελ. 280, Δρ. 34.

The Swedish Cyprus Expedition: Finds and results of the excavations in Cyprus 1927—1931, vol. II Text [φωτοτυπίες περιέχοντα σε ξεχωριστό τόμο] by Einer Gjerstad, John Lindros, Erik Sjoqvist, Alfred Westholm, 1935, 861 pp. (large 4o).

Cyprus Monuments: Historical and Architectural Buildings. The Mosques of Nicosia by the late G. Jeffery, O.B.E., F. S. A. etc. New Illustrated Series—No 7 Nicosia, 1935. 43 pp.

Τεύκρου 'Ανθία: 'Η Δημοπρασία. Δράμα σε πράξεις τρεις. Λευκωσία, Κύπρου, 1935.

Γεωργίου Ι. Σπανοπούλου, Ιατρού: 'Η Λαϊκή 'Ιατρική εν Κύπρω, Λευκωσία (Κύπρου) τύποις «Λευκωσίας» Χρ. Νικολάου, 1935, 80 σελ. 55.

Report on Economic Conditions in Cyprus and Malta with a note on the trade of Gibraltar. April, 1935, by J. B. Greaves, Department of Overseas Trade, London, 75 pp. Price 2s 6d net. Life Quest (poems) by Richard Aldington. London, 1935. Price 3(6d).

Science and Religion by Bertrand Russel Home University Price 2(6d). Κ. Ν. Κωνσταντινίδη: 'Από τόν 'Απόλλωνα σι' 'Απόλλωνα της Ρόδου, μέ τόν πινδαρικόον ύμνο σι' Ρόδιο Περσοδονική Διαγόρα. 'Αλεξάνδρεια, 1935, σ. 55, Τιμή Γρ. Δ 5 Μελισσαγόνη. 'Ηθη—Κούγια—Σκανδαλάκη: 'Η Φλεγόμενη Βάτος, (ποιήματα) 'Αθήνα, 1935, σελ. 93 Δρ. 30.

Πρακτικά της εν 'Αθήναις 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας τού έτους 1934. 'Εν 'Αθήναις 1935, σελ. 144.

Τίμου Μαλάνου: Πέρι Καβάφη (Συμπληρωματικά Σχόλια), 'Αθήνα, 1935, σελ. 61, Δρ. 40.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

==Τò «Nouvelles Littéraires» τών 16 τού Νοέβρη δημοσιεύει τήν εἶδηση πώς ἡ Σουηδική 'Ακαδημία δέ θά δώσει τò φετινόν λογοτεχνικό Νόμπελ, ὄχι γιαιτί δέν ὑπῆρχαν ἄξιοι μεταξύ τών ὑποψηφίων γιά νά τò πάρουν, μά ἐπειδή λόγοι γλωσσικοί καί πολιτικοί τή μπόδιζαν νά τò κάνει. 'Ο Φιλανδός διηγηματογράφος Sillanpaa εἶχε τίς περισσότερες ἐλπίδες γιά τήν ἐπιτυχία.

—Σέ λίγο κυκλοφορεῖ τò πολύτιμο ἔργο τού κ. Ν. Κυριαζή «Βιβλιογραφία τῆς Κύπρου». Θ' ἀποτελεῖται ἀπό 400 σελίδες περίπου. 'Η 'Επιτρ. τού Διαγαν. Κυρίλλου Γ' χορήγησε £40 γιά τήν έκδοση. 'Ο φίλος συγγραφέας ἐτοιμάζει κι ἄλλο του ἔργο γιά τή «Ναογραφία τῆς Κύπρου».

—'Η 'Ερὰ σύνοδος Κύπρου ἀποφάσισε νά διοργανώσει τίς 30 τού ἐρχόμενου Γενάρη τιμητικές γιορτές γιά τò μοναδικό μουσικοδιδάσκαλο τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς τόν κ. Στυλιανό Χουρμούζιο.

—'Επίσης τò Λεμεσιανό ἀθλητικό σωματεῖο «'Αρης» διοργανώνει γιορτές στή Λεμεσό γιά νά τιμήσει τò μεγαλύτερο ἀναμφίβολα Κυπριώτη ποιητή, τò μ. Βασίλη Μιχαηλίδη.

—Μέ τήν ἐποπτεία τού Δρ. Hill ξανάρχισαν σι' Κοῦριο ὀ ἀνασκαφές τῆς 'Αμερικανικῆς 'Αποστολῆς. Τά εὐρήματα Ρωμαϊκῆς καί Βυζαντινῆς ἐποχῆς ὡς τά τώρα εἶναι πολλὰ καί ἐνδιαφέροντα.

—Τò Κυπριακό Μουσείο ἔχει ἐκδώσει τò Μηνιαῖο Δελτίο του ('Αρ. 8) γιά τò μήνα 'Οχτώβρη. Περιγράφονται σ' αὐτῇ οἱ ἀνασκαφές πού ἔγιναν σι' δάπεδο τῆς ἐκκλησίας 'Αγίου Νικολάου τών 'Αγγλων πού βρίσκεται δίπλα ἀπό τò Ναό τῆς 'Αγίας Σοφίας σι' Λευκωσία: ἔχουν φτάσει ἴσαμε τò τελευταῖο στρώμα κ' ἔχουν ἐρθεῖ σι' φάς τάφοι μέ κόκκαλα καί μιά μικρῆ πλάκα μέ λατινικούς χαραχτήρες. Τò ἔργο ἔχει σταματήσει ὡσότου στερεωθεῖ ὁ θόλος. Οἱ ἐργασίες σχετικὰ μέ τò ξεκαθάρισμα τῆς Πύλης τῆς 'Αμμοχώστου σι' Λευκωσία ἔχουν τελειώσει καθὼς κ' οἱ ἐπισκευές τῆς ἐκκλησίας τού 'Αγίου Γεωργίου τών 'Ελλήνων σι' Ἀμμόχωστο. Σι' Μουσείο ἔχει γίνε σι' ἀπόγεια δωμάτια, ἀναπαράστασι τάφων διαφόρων ἐποχῶν μέ κόκκαλα νεκρῶν καί ἀγγεῖα καθὼς καί μέρος ἐνός Νεολιθικοῦ σπιτιού.

—Σέ λίγο κυκλοφοροῦν τά ἐπόμενα νέα βιβλία γιά τήν Κύπρω: Τού κ. Rupert Gunnis μέ τίτλο «Historic Cyprus: A guide to its towns and villages, monasteries and castles». Θά περιγράψει τίς 6 πόλεις καί 400 χωριά τού νησιού καί θά λείει τήν ἱστορία τους. Θά περιέχει βιβλιογραφία καί χρονογραφικό πίνακα καί θά πουλιέται 8(6d) τού ἀντίτυπο. Θά ἐκδοθεῖ ἀπό τò γνωστό οἶκο Methuen σι' Λοντῖνο τόν ἐρχόμενο 'Απρίλη. 'Ο ἴδιος οἶκος θά ἐκδώσει ἐπίσης τά βιβλίο τού κ. Stanley Casson «Early archeology (early bronze age)». Τò τρίτο γραμένο ἀπό τόν κ. Λ. Φιλίππου «Paphos, the most attractive district of the Island» τυπώνεται σι' Κυβερνητικό τυπογραφείο καί βγαίνει πολύ σύντομα. Θ' ἀποτελεῖται ἀπό 70 περίπου σελίδες καί θά πουλιέται 1(4)2 σελ.

—'Ο ἔφορος τού Κυπριακοῦ Μουσείου κ. Π Δίκαιος ἐτοιμάζει ἕνα βιβλίο γιά τίς σπουδαιότερες νεολιθικῆς ἀνασκαφές του τῆς 'Ερῆμης μέ τίτλο «Erimi».

—'Ο συνεργάτης μας κ. 'Αντ. 'Ιντιάνος, 'Αρχιμεταφραστής τῆς Κυβερνήσεως Κύπρου, μετατίθεται προσωρινὰ σι' Τμήμα τών 'Αρχαιοτήτων ὅπου θ' ἀναλάβει πρόσθετα κα-

οιρήθηκοντα σχετικά με τὴ σύνταξη τοῦ Κατα-
ογλόλου τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου.

— Ἐπίσης ὁ πολύτιμος συνεργάτης μας κ.
Τ. Β. Β. Τατάκης θὰ ἐκδώσει σὲ λίγο ἓνα φιλοσο-
φικὸ διάλογο: «Στὴ χώρα τῶν στοχασμῶν».

— Ὁ ἐκδ. οἶκος Κάουφμαν στὴν Ἀθήνα
ἔξεδωκε τὰ «Ἀπαντα» τοῦ Καβάφη μὲ σχε-
τικὰ δια τοῦ Καλμούχου.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ἡ ἑξῆς μετάφραση τῆς νουβέλλας «*To morrow*» τοῦ J. Conrad
ἡ ὅση πρὸς προαναγγέθηκε κίβλας, ἀπὸ τὸν κ. Α. Ἰντιάνο θὰ
δημοσιευτὴ ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα τεύχη τοῦ ἐρχόμενου
νόου χρόνου.—*Errata* :

Τ. 21—24, στὸ ποίημα «Ἐναγώνιος» τοῦ κ. Α. Παυ-
λίδη: ὁ 3ος στίχος τῆς 2ης στροφῆς ἀντὶ στὴν ἀνε-
κάντοχη κτλ. νὰ γίνῃ στὴν ἀνεπάντεχη. Ὁ
3ος στίχ. τῆς 3ης στροφ. ἀντὶ τοῦ ξεσηκῶνεται—
πουλί—κτλ. νὰ γίνῃ τοῦ ξεσηκῶνεται πουλί κτλ.
Ὁ 3ος στίχ. τῆς 12ης στροφ. ἀντὶ πικρὸς τὴ νε-
κροθάλασσα τῆς τύχης, κάποιος ἀνέμοι
νὰ διαβαστῆ πικρὸς τὴ νεκροθάλασσα τῆς
τύχης, κρύφιοι ἀνέμοι. Ὁ 3ος στίχ. τῆς 15ης
στροφ. ἀντὶ τοῦ μαρτυρίου τῆς φωτιά κτλ.
νὰ γίνῃ τοῦ μαρτυρίου τοὺς τὴ φωτιά κτλ.
Ἐπίσης στὸ ἴδιο τεῦχος, σελ. 641 ὁ στίχ. «σοῦ ὄγραυ μου
πόθου τὸ βυθὸ» στὴ β' στροφῆ τοῦ τραγουδιοῦ μὲ τίτλο
«Τραγοῦσι» νὰ διαβαστῆ: «σοῦ ὄγραυ μου πόνου τὸ
βυθὸ». Στὸ 1ο τεῦχος τῆς 2ης χρονιάς, σ. 44, στὴν β',
γραμμὴ 3 ἀπὸ κάτω, στὸ ἄρθρο τοῦ κ. Μαραγκοῦ, νὰ
διαβαστῆ ἡ λέξη Ἀγγλικὸ ἀνάμεσα τῶν λέξεων με-
γαλόθυμο ἔθνος.—Τὸ ὑπόλοιπο μίᾶς μακρᾶς ἀλληλογρα-
φίας ἀπὸ ἐρχόμενου.

ΣΤΑ ΕΡΧΟΜΕΝΑ :

Ἀγγελου Σημιριώτη : Μελαγχολία.—Ἀγάπη.—Μοῦρες.—Ἐκεῖνος ποῦναι,
(ποιήματα) ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ «Ὀνειρῶν Ἡσίοιο».

N. Καββαδία : Ἐμεῖς οἱ νέοι !.. (ποιήματα).

Γ. Δεύκη : Τὸ τραγοῦδι τῶν ξυπνημένων ἀνθρώπων.—Ἐρωτικὴ μελωδία
(ποιήματα).

Π. Κριναλου : Ἀρχαῖον ὄραμα στὴν Καστίλια.—Ἡ Μπαλάντα τῆς ἄρωστης
Ποιγηπέσσας.—Σὲ μιὰ σοφίτα.—Ὅπως οἱ βάρβαροι τοῦ Καβάφη.—
Μαρασμός.—Μιὰ ἰδέα λευκή.—Ἐπιγράμματα.

Γλ. Ἀλιθέρου : Τὸ τραγοῦδι τῆς καρδιάς μου.—Μιὰ μέρα 7. IV. 1932.—
Ὁ τρελλός.—Μυστικὸς Δεῖπνος. (ποιήματα).—«Τὸ Ζήτημα», (διήγημα).

Ἄντ. Γεωργιάδη : Ἀρχαία Ἑλληνικὰ Ἐπιγράμματα.

I. Συκουτρῆ : Σόλων καὶ Σόλοι (μελέτη).

A. Βακαλοπούλου : Ροῖδης καὶ Ψυχάρης: ἡ ἀλληλογραφία τοὺς (μελέτη).

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτήτης: Α. Μ. Ἀτταλίδης—Λευκοσία.

Τυπογραφεῖο «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη—Λευκοσία.

THE PRUDENTIAL

Ἡ Ἀσφαλιστικὴ Ἐταιρεία «ΠΡΟΥΤΕΝΣΙΑΛ»
εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ἡ Μεγαλυτέρα Ἀσφα-
λιστικὴ Ἐταιρεία εἰς ὅλην τὴν Βρετανι-
κὴν Αὐτοκρατορίαν :

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀσφαλιστικῶν συμβολαίων τῆς ἀνέρχεται εἰς 28,000,000

Τὸ ἐτήσιον εἰσόδημά τῆς ἀνέρχεται εἰς £50,000,000

δηλαδὴ εἰς μεγαλύτερον ποσὸν ἀπὸ τὰς ἠνωμένας προσόδους τῆς Ἑλβε-
τίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Δανιμαρκίας.

Τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται κατατεθειμένον εἰς πρῶτης τάξεως χρεώ-
γραφα ὑπερβαίνει τὰ £277,000,000. Τὸ ὀλικὸν ποσὸν τὸ ὁποῖον ἔχει πλη-
ρωθῆ εἰς ἀπαιτήσεις ὑπερβαίνει £432,000,000. Οἱ κολοσσιαῖοι αὐτοὶ ἀριθ-
μοὶ ὁμιλοῦν μόνονι τους.

Ὁ ἀριθμὸς τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἀνέρχεται εἰς 15,000 περίπου, τὰ δὲ
Κεντρικὰ τῆς Γραφεία εἰς τὸ Δουβλῖνον περιλαμβάνουν ἐστιατόρια, αἰθούσας ἀνα-
παύσεως καὶ γυμναστικῆς καὶ θέατρον διὰ τὸ προσωπικὸν μὲ 700 καθίσματα
ἔχει ἰδικὴν τῆς ἠλεκτρικῆς ἐγκατάστασιν μὲ 7,000 ἠλεκτρικὰ κλειδιά καὶ 500
ἠλεκτρικὰ μοτοράκια διὰ τὰς ἄλλας ὑπηρεσίας, ἀσανσέρ, ἀνεμιστήρες κ.λ.π.

Κατέχει μηχανὰς αἱ ὁποῖαι γράφουν διευθύνσεις ἀπάνω σὲ 6,000 φα-
κέλους τὴν ὥραν καὶ μηχανὰς ποῦ σφραγίζουσιν καὶ χαρτοσημαίνουν 250 φακέ-
λους τὸ λεπτόν.

Ἀποστέλλονται 60,000 γράμματα τὴν ἡμέραν καὶ αὐτὸ δίδει κάποιαν
ιδέαν τοῦ ὄγκου τῆς ἐργασίας ποῦ διεξάγεται.

Ἡ ἐτησία δαπάνη διὰ τὰ χαρτόσημα εἶναι περίπου £40,000.

Ἀπειροὶ εἶναι αἱ δωρεαὶ τῆς εἰς Ἐκπαιδευτικὰ καὶ Φιλανθρωπικὰ Ἰδρύματα

Κατὰ τὸν πόλεμον ἠγγυήθη τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὰς ἠνωμένας Πολτείας
διὰ 40,000,000 δολλάρια καὶ ἐπλήρωσε διὰ θανάτους ὀφειλομένους εἰς τὸν πόλεμον
£5,300,000.

Τὸ ὀλικὸν ἐνεργητικὸν τῆς Ἐταιρείας ὑπερβαίνει τὰ
£290,000,000 καὶ εἶναι κατατεθειμένον εἰς ἀσφαλισμένα
χρεώγραφα εἰς τὰς Ἰνδίας, τὴν Κεϋλάνην, τὸν Καναδᾶν, τὴν Νέαν
Γῆν, τὴν Αὐστραλίαν, τὴν Νότιον καὶ Ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν, τὴν
Νέαν Ζηλανδίαν καὶ τὴν Ἑγγὺς Ἀνατολήν.

Ἀσφαλίξεσθε εἰς τὴν «ΠΡΟΥΤΕΝΣΙΑΛ»
τὴν Μεγαλυτέραν Ἀσφαλιστικὴν Ἐταιρείαν τῆς
Βρετανικῆς Αὐτοκρατορίας.